

•

NÎQAŞËN FELSEFEYË 9.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

*Niqaşên felsefeyê 9.
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê/dîrokê
2013-Almanya-Berlin*

.
ISBN 968-0-940940-00-6

Pêşgotin:

Mezdeki wê weke têtînek bawerî û felsefeyek civakî ku wê li dora sedsale 4' min wê xwe bide dîyarkirin bê. Li ser wê felsefeyê û têtîne wê, heta roja me jî wê gelek nîqaş wê werina kirin û wê gelek gotinên nebaş ên bi armanca reşkirinê jî wê, li ser wê re wê, bîn bilêvkirin.

Mezdeki wê, piştî xwe re wê bi têtîna xwe ya civakî, wekhevî û hwd re wê, li ser temenekê bi hewldanên xwe yê fahmkiirna bi têtîna civake rewîst û rêgezên wê re ku wê bihizirê wê li ser wê re wê bêtî hanîn li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê mezdeki wê, weke felsefeyek civakî ku wê şûnpêya wê bi kevneşopîyî wê pîrr zêde wê hebê û wê, heta manî, piştî heta zerdeşt û piştî wî heta mitra jî wê di rengê de wê karibê were birin.

Mezdeki wê dema ku ew derdikeve de wê, sasanîyî wê pêvajoyek zêde bi şitt a hêrîşan wê li ser kawûşakaniyan wê bide deestpêkirin û wê di dewama wê de wê, gelek komkujiyên mazin wê bêtî serê wan. Wekî din wê navenda wan a keyeniyê kirmanşanê wê tarûmar bikê. Wê li ser wê temenê wê dema ku ew bi alikariya komên ku ew li ser piştî hasp dihên herênê ku ew bi wan re hevpeymaniyê çêdikê û ji wan komên artişî ên hêrîşê diafirênê dide hêrîşkirin û hwd û pê de wê, demek nû li herêmê wê dest pê bikê. Bertekên mezdekiyan li ser temenê bawerîya wan a li wê, ku wê piştî wan wê weke 'raperina mezdekiyan' jî wê were bi navkirin wê, di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, xwediyê şûnpêyekê bê.

Mezdeki wê, di dewama manitîyê de wê were. Ku mirov li temenê wê yê kevneşopîyî ê hizirkirinê û felsefeyî binerê wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê bi zêdeyî wê bi wê re wê, di temenekê de wê, karibê were fahmkirin. Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku mezdeki wê, weke xelek dawî a piştî zerdeştî û manîyan re bê. Wê di wê temenê de wê, dikarê bi wan re wê werênê ser ziman. Lê wê, mezdeki wê ne xelesa dawî bê. Wê piştî wan heta babekîyan û dasniyan wê ew pêvajo wê di reng û awayekê de wê di wê xatê de wê bidomê. Demên hêrîşê wê di wê temenê de wê bi wan re wê, di wê rengê de wê, li ser serê wan wê bêtî pêşxistin.

Mezdeki wê, di aslê xwe de wê jî mirov dikarê bi wan re werênê ser ziman ku wê, di şêwayekê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê

bidê dîyarkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mezdeki wê, bi felsefeya wan ya civakî re ku wê derkevina li pêş wê li ser temenê pêşketina keseyetê, civakê û têkiliyên nava kom û zayendên civakî de wê çawa li ser temenekê bi rûnet wê bide rûnandin wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Gotinên weke 'mezdek jinê weke mal hevbeş dibînê' ku wê weke gotinên reşkirinê ên di dema wan de wê bi armanca şikandina wan wê bên gotin wê, di wê temenê de wê, weke gotinna ku wê ji gelek aliyan ve wê pêşîya rast dîtina rengê hizirkirin û felsefeya wan jî wê piştî wê bigirê. Ber ku wê ji çavika van gotinên reşkirinê û hwd ve wê li wan wê were gotin û wê, di wê temenê de wê, di dewama wan de wê bi wê re wê were ser ziman. Mezdekî wê, di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dikarê wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Mezeki wê, di awayekê de wê, dema ku mirov li wan bihizirê wê, ji aliyê civakî, baweriyê û hwd ve wê, xwediyê temenekê fahmkiirinê bê. Gelek kesên ku ew piştî wî hatina mezdek weke 'pêxemberekê' jî wê bi nav bikin wê di wê temenê de wê, li hizirên wê û felsefeya wî bihizirin û wê werênina ser ziman. Mezdek bandûra wî hinekî jî wê ji hizirên wî bê. Di dema xwe de wê, bi mejiyê xwe wê aktiv bê û wî pirr zêde nivîsand. Lê di dema hêrişên li wan de wê, hemû nivîsarên wan nivîskê wê bên tarûmarkirin. Piştî wan wê bi rêya hûrremismê û ankû hûrremê wê, domandina wan a felsefeyî û baweriyê wê bibê. Di wê temenê de wê, xwediyê çerçoveyek hizirkirin û baweriyê a pêşketina mirov bin. Mezdeki di aslê xwe de wê, felsefeya wan ya civakî wê di dema dawîlêhatina dawîya dema kevnera û destpêka dema serdema navîn de ku wê, têgîna civaketiyê wê hin bi hin wê pêşkeve û wê derkeve li pêş wê, felsefeya mezdek bi bawerîya wê re wê, di wê temenê de wê çawa wê, mirov, civakê û têkiliya nava wan wê şîrove û fahmbikê wê bi giranî wê li ser wê bisekinê û wê weke têgihiştin û felsefeya wê ya demî wê xwe bide dîyarkirin bê.

Ji wê aliyê ve wê dema ku mirov li mezdek û felsefeya wê bihizirê wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mezdek wê destpêka demekê wê bi hizirî wê pêşbixê û wê çêbikê. Di wê temenê de wê mirov dikarê bi wî re wê werênê ser ziman. Mezdeki wê, ji gelek aliyan ve wê, dikarê wê, hilde li dest. Gelek aliyên felsefeyî û teorikî wî bi di nava hizirkirinên xwe de wî hildaya li dest. Ji aliyekê ve wê, dema ku mirov wê, li ser pergalek civakî a rewîstî re wê dikarê li wê bihizirê wê, ji aliyekê din ve jî wê, li

ser temenekê felsefeyî û mijarên baweriyê ên li gorî wê û demê wê çawa bin, felsefe û têgîhiştina kosmolojikî û astronomikî û hwd wê, di wê temenê de wê, bi wê gelek aliyan wê di zikhev de wê hilde li dest.

Mezdek wekhevi di temenekê felsefeyî de wî dihanî ser ziman û wî her mirov weke hev xwediyê nirx û heman mafê didît. Ber vê yekê wê mezdek wê piştî wî wê di roja me de wê, weke 'koministekî' jî wê were binavkirin û wê were hanîn li sser ziman. Ku mezdek çawa ew were şîrovekirin û pênasekirin jî wê di serî de wê dikarê bi wî û felsefeya wî re wê werênê ser ziman ku wê mezdek wê weke felsefevanekê civakî bê. Wê rastiya jîyanê wê bi şenberîya wê re wê li berçav wê bigirê. Mezdek wê weke mirovekê rastteqîniyê bê. Wê di wê temenê de wê bixwezê ew rastiyê têbigihê û wê fahmbikê.

Mezdek wê li ser temenê maniyî û zerdeştî wê bihizirê û wê hizrên xwe wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Wê, di felsefeya wî de wê, li gorî xosletê pêşketina demê wê têgîna civakîyê û pêşketina keseyetê û hwd wê, bi zêdeyî wê di rengekê de wê li pêştir wê derkeve li pêş. Ew di wê rengê de wê, civakê wê bi têgîhek felsefeyî a demê wê hilde li dest û wê li wê bihizirê. Têgîna civakî a ku ew mezdek dihênê ser ziman wê di temenekê xwezayî de bê ku mirov wê dikarê li ser têgîna felsefeya xwezayê maniyî wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov li mezdek bihizirê wê bi felsefe û bawerîya wî re wê di wê temenê de wê gelek aliyên ku mirov werênê ser ziman, di wan de kûrbibê û fahmbikê wê werina ditin. Di wê çerçoveyê de mezdek wê bi çerçoveyek giştî wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Mezdek bixwe jî wê kesek zêde bi zane bê. Li gorî ku wê di nava gel de wê li ser wî û navê wî were gotin ti kesekê ne dikarî xwe li ber wî bigirta di axiftin û gotinê de.

Di wê xabate li ser mezdek û dema wî de wê di temenekê bi sînor de pêşketina wî bi temenê wî yê hizrî û kevneşopîya wî ya hizirkirinê re wê ji hinek aliyan ve wê bê hanîn li ser ziman. Mezdeki wê pêwîstî bi wî hebê ku ew bi rastîya wî were fahmkirin. Di wê temenê de me hewl da ku wê hinekî bi çerçoveya rastîya wî re wî fahmbikin.

Abdusamet Yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 9.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov li pêvajoyên felsefeyê ên li mesopotamya dihizirê mirov bi wê re tiştêkê giring wê kifşdikê ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê di xatekê de wê hertimî wê xwediyê rengêkê fahmkirinê ê di xwe de kûrbûnê bê. Gelek zane û şirovevan wê weke 'gnostisisma' li rojhilatî jî wê bi nav dikin. Li rojhilat wê pêvajoyên felsefeyê wê dema ku mirov wê hinekî li wan bihizirê wê dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê gelek aliyên wê yên ku wê bi hizirkirinê wê werina ser ziman wê, di wê temenê de wê, werina dîtin.

Xosletekê felsefeyê li rojhilat û herêmên mesopotamiya wê bi zêdeyî û giringiyek zêde mazin wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê, bi têngîna menewiyetê re wê xwe di rengêkê de wê bide dîyarkirin. Têngîna menewiyetê û ya bûjenîyê ku mirov wê, ahengekê di nava wê de çenekê wê weke ku em di pêvajoyên hizirkirinê ên piştî demên kevnera û pê de wê dibînin ku wê çawa wê di xwe de de wê bide girtin wê bi awqayekê vekirî wê were dîtin. Ya ku wê, di wê temenê de wê, li herêmê wê hizirkirinê wê di xwe de wê bide girtin jî wê ji aliyekê ve wê ev bê. Wekî din wê di xwe de xwe girtinê wê dikarê wê weke xwe miftekirina li li hundûr jî wê dikarê wê di awayekê de wê bi gotin bê. Ev jî wê bi wê re wê, xwe di rengêkê de wê bide dîyarkirin.

Manî wê dema ku wê piştî mitra û zerdeşt û hwd wê bi bihizirê wê bixwezê ku ew di awayekê de hinekî derkeve dervî wê kevneşopîyê. Ber vê yekê wê bixwezê ku ew di awayekê de wê çawa wê ahengekê wê, di nava wan herdû aliyên de wê bi têngînek dualiteyî wê çêbikê wê bikeve nava hewldana wê û hizirkirina wê de.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê manî wê xosletên hizirkirina wî, ku mirov hinekî wan kifşdikê wê bi wan re wê dibîne ku ew aqil wê li ser temenekê şenberî ku ew bi temen dikê û ew bi wê re werênê ser ziman wê bi wî re wê dibîne. Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman û wê fahmbikê ku

manî wê, di wê temenê de wê, wê têngîne xwezayê wê di awayekê giring de wê, li wê hizirkirinê wê di du awayan de wê derxê li pêş. Yek wê di temenê bûjenîya wê de bê. Ya din jî wê di temenê hebûna wê ya ku ew di wê temenê de wê pîroz dibînê û wê, di wê temenê de wê dihênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, parastina hemû tiştê zindî û şîn wê weke cewherê felsefeya manî wê biafirênê. Di wê rengê de wê, nerînek wî ya xwezayî wê li jîyanê û cewherê jîyanê wê hebê.

Li ser wê temenê wê dema ku ew zanînê wê bi wê re wê dihênê ser ziman wê zanînê wê weke 'hikmet' wê werênê ser ziman. Giringiyek zêde mazin wê weke ku mirov bi wî re wê dibînê wê bide zanînê. Di wê çerçoveyê de wê, kifşkirinên xwe yên ku ew dibê bi nivîskî bê û ankû bi gotinî bê wê bixwezê ku ew werina parastin. Di wê çerçoveyê de wê, weke mireta wê li şûna xwe wê di nava şagirtên xwe de wê, têngîna pêşxistin û parastina nivîsandinê wê di wê çerçoveyê de wê, derxê li pêş û wê bi wê li wan wê bihizirê.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov li manî dihizirê wê, di wê temenê de wê bi wî re wê dibînê ku ew demekê dide destpêkirin. Di wê çerçoveyê de wê dema aqil û wê di wê de wê, çawa wê bi bawerî û aqilî wê were jîyandin û li gorî wê mirov wê xwediyê pozisyonek rewîstî û hwd wê çawa bê wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê modela mani a ku ew bi wê li jîyanê dihizirê modelek bihûştwarî bê û wê di wê temenê de wê, bixwezê ku ew wê li dûnyayê wê pêşbixê, li ser temen û awayekê rohnîyê û hebûna rohnîyê.

Di wê temenê de wê, di felsefeya manî de wê, têngîna hebûnê wê, di wê temenê de wê, çawa wê, were ser ziman wê weke aliyekê wê yê din wê biafirênê ku ew li wê dihizirê. Wê dema ku ew bi wê dûaliteya xwe ya zêhnî li wê dihizirê wê, di wê temenê de bi têngîna tari û rohnîyê û di nav hevde bûna wan û bi wê re wê hebûna fîzîkî ku ew bi wê re ew li wê dihizirê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, bi têngînekê wê werênê ser ziman. Têngîna hebûnê a manî wê, di wê rengê de wê pîrr zêde wê giring bê ku mirov wê bi gotinekê jî bê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Ber ku wê weke têngînek di xwe de wê derfeta kûrbûnê bi zanîn û fahmkirinê li ser temenekê xwezayî wê pîrr zêde wê bi wê re wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, bi wî re wê kifşdikê. Di pirtûka wî ya 'nepenîyan' de wê dema ku ew dihizirê li ser temenekê kosmolojikî wê hebûnê wê bi wê temen bikê û wê werênê ser ziman. Weki din wê aliyekê din wê

berhema wî bi giringî wê bi fahmkirina manî re wê hebê ku ew jî wê ew bê ku manî di wê temenê de wê, çawa wê li têgihîştin û felsefeya wê serwer bê.

Di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê dema ku mirov li manî dihizirê wê aliyê wî yê têngînê wê bi menewî ku ew li wê dihizirê wê di wê temenê de wê li ser kiirna baş, rewîsta baş û aqilê baş û ankû aqilê rohniyê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ev gotinên weke yên 'rohniyê' û hwd wê weke gotinna ku mirov wê çawa wê di temenekê şenber de wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman wê bi aqilekê kirinî wê pêwîst bê ku mirov wê li wê bihizirê. Manî wê, dema ku mirov wê ji wê aliyê ve li wê hizirkirina wî bihizirê wê bi wî û hizirkirina wî re dikarê wê kifşbikê ku wê, weke felsefevanekê kirinî ê tekûz bê. Wê di wê temenê de wê dîmenekê wê bide dîyarkirin.

Ew di wê temenê de wê dema ku ew dihênê ser ziman wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê, bi wê bihizirê û wê, li hebûnê wê bi kirinên wê re wê li wê bihizirê. Têgîna manî a hebûnê wê bi temenekê fîzîkalî wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê weke ku wê çawa wê, empedokles berî wê, li ser temenekê hevgirtina bi fîzîkî û bi têgîhek darêjkî wê di wê rengê de wê, werênê ser ziman wê li ser ziman wê, li temenekê bi wê rengê wê çerçoveya kûrbûna manî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di hizirkirina man de wê, dema ku ew gotina 'qatkê' û ya 'rohniyê' dihênê cem hev û bi wê gotina qatka rohniyê diafirênê û wê dihênê ser ziman wê di wê temenê de wê têngînek hevgirtî wê bi wê re wê weke ku wê bikirpenê û wê werênê ser ziman. Di nava nivîsarên manîyan de wê ev têngîn wê bi navê manî wê pîrr zêde wê di awayekê de wê were dîtin ku wê were ser ziman. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din jî wê hizirkirinên manî ên di wê temenê de ku ew, li ser hebûn û fîzîkîya wê dikê wê di wê çerçoveyê de wê têngînek bi wê rengê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinên manî wê piştî wî bi pêvajoyên pêşketinê wê xwe di regekê de wê bide dîyarkirin. Wê ew kevneşopîya hizirkirinê wê piştî wî bi mezdek re wê di regekê de wê bigihijê temenekê fahmkîrnê ê civakî û rewîstî. Mezdek wê dema ku mirov di dewama manî de wî dihilde li dest û wê fahmdikê wê bi wî re wê dibînê ku ew çawa dixwezê wê çerçoveya modela civake rewîst wê bi wê re wê bi çerçoveya wê re wê werênê ser ziman wê bi wê re wê kifşdikê.

Mezdek wê li ser temenekê şenberîya jîyanê û wê objektiwiteyîya wê re wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê rengê de wê, mijare kirinê û bi mirov bixwe re wê salixkirina wê di awa û rengê de wê, hilde li dest û wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Mezdwkî wê, di wê rengê de wê, di dewama manitîyê de wê, bi kirin û gotinên xwe re wê di rengê de wê, di awayekê de wê werênê ser ziman. Ew di çerçoveyek civakî de wê bi wê modelek rewîstî dihizirê û ew di wê çerçoveyê de di temenekê xwezayî de bi wê dihizirê ku ew çawa li ser temenê xwe weke darek ku ew weke şitlekê were çandin û ew piştî hin bi hin mazin bibê û şaq bide û çiqilên xwe yek bi yek bi hev ve bide pêşxistin û dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Hinek aliyên bi civake rewîst û hwd re ku manî tefkir dikê wê weke ku wê bi mezdek re wê di rengê de wê, were dîtin ku ew çawa wê, di wê çerçoveyê de ew li wê dihizirê û wê dixwezê wê werênê ser ziman. Hewldanên wî yên gihiştina aramiyê û bi jîyankirinê li xwezayîya civakî û hwd wê, di wê temenê de wê, li ser wê temenê wê weke aliyana ku mirov bi giringîyek mazin karibê bikirpênin bin. Li ser wê temenê di dewama manî de êdî mirov divê ku em hinekî din bi berdewamî li ser wê xate felsefeyî û civaketîya wê çawa wê pêşkeve wê hinekî li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê weke çerçoveyek fahmkîrnê a giştî a pêvajoyên pêşketina hizrî û felsefeyî a bi jîyane civakê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Wê dema ku mirov bi nerînek felsefeyî li mezdekîsmê dinerê mirov digihijê têgînek din. Di aslê xwe de wê bi felsefeyî wê heta roja me jî wê mezdekî wê, weke mijare ku wê zêde bi aliyê wê felsefeyî û hwd re wê newê ser ziman. Çendî ku wê aliyê wî yê olî wê were kirpendin û wê bi gotinên weke 'tevgerek olî da destpêkirin' re wê were ser ziman jî lê wê di aslê xwe de wê, di rengê de wê hertimî wê ew aliyê wê yê olî wê çawa bê û wê neçawa bê wê weke aliyekê nepenî wê bimênê. Wê dema ku em rewşa ramiyariya demê jî wê li wê bihizirin wû li berçav bigirin wê bandûra wê jî wê li wan wê pirr zêde wê bibê. di dewama wê de wê mirov dikarê wêw erênê ser ziman ku wê mezdekî wê, di awayekê de wê, rewşa wan ya felsefeyî û olî w di aslê xwe de wê ji gelek aliyên ve wê weke mijarek sergirtî wê bimênê. Piştî hatina islamê wê ew wê weke 'kesê ji rê derketî' û ankû 'kesên bêol' û hwd wê werina pênasekirin û

wê werina ser ziman. Wekî din wê di awayekê bi rêkpêke de wê, di wê temenê de wê şîroveyek objektîv wê weke ku mirov dibînê wê bi wî û navê wî re wê newê kirin.

Li herêmê wê hertimî wî bi raperina xwe ya li dijî keseyê sasanî kawê´ ku wê were pênasekirin re wê were ser ziman. Di wê temenê de wê, dilgirtina kawa û wî di wê temenê de wê, çawa wê, weke tevgerek ne bi sazûman ku wê piştîre wê dîsa wê têkherê wê li ser wan gotin û aliyan re wê li wê were lê hizirkirin.

Lê di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, di awayekê de wê, bi wê re wê li wê dihizirê wê di wê temenê de bi wî re wê dibînê ku ew wê, xwediyê çerçoveyek felsefeyî a civakî ku ew hê ji gelek aliyan ve wê were ser ziman bê. Hinek kesên civaknas wê dema ku wê bahsa mezdek bikin wê bi gotinên weke ´weke kesekê pêşî bahaa civaknasiya civakî kirî´ bi gotin kirî re wê wî werênina ser ziman. Lê di aslê xwe de wê dema ku mirov wê, di wê temenê de wê, li ser wê modela wî ya civakî jî wê were lê hizirkirin wê ew jî wê weke aliyekê bêbersiv bimênê. Wê ew jî wê, di bin bandûra dijpropagandayên li dijî wan ku wê werina kirin re wê di rengekê de wê bimênê.

Mezdekî wê çendî ku wê di awayekê aramî û başî de wê bijîn û wê wusa ji mirovatîyê re wê bixwezin wê li dijî wan wê dijberîyek wê were kirin. Sedema wê dijberîyê jî wê ji aliyê baweriyên serdest ên herêmê ên weke islamê û azwerîya wan a desthilatdarîyê û hwd ve wê girêdayî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê, di awayekê din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mezdekî wê ji aliyê felsefeyî ve wê bi zêdeyî di wê aliyê nivîsandina me de wê mijara fahmkirina me b. ber bê yekê emê, mijarê hinekî bi wê aliyê ve bi sînor bigirin. Weki din wê di aslê xwe de wê, nexwe wê gelek aliyên ku wê bi mezdekî ve wê girêdayî ku wê karibin werina ser ziman wê hebin û wê bibin.

Mezdek bixwe wê piştî manî li dora sedsale 4´min wê bijî. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, li ser wê temenê manî wê, were û wê, pêşketinên bi hizrên manî re wê di serî de wê kifşbikê û wê, ew wê heyecan û kelecake mazin wê bikê dilê wî de. Şîroveyên wî yên ku wê piştîre wê li ser wan wê bikê wê, bi gotinên weke ´pergale bawerîya zerdeşt paqijkirina´ û ankû ´jinûve li gorî rastîya wê şîrovekirina avêsta´ û hwd re wê, di rengekê de wê, were ser ziman. Ev alî wê weke aliyna ku mirov dikarê di wê temenê de di rengekê de bi wî re wê werênê ser ziman bê. Wê dema ku em tenê li wan herdû gotinên ku wê bi navê wî werina

ser ziman binerê jî wê di derbarê hizirên wî û rengê hizirkirina wî de wê di aslê xwe de wê têgihîştinekê wê karibê bide me.

Mezdek wê di wê çerçoveyê de wê, di nava hewldana jinûve avakirina çerçoveyek civakî li ser wê çerçoveya bawerî a manî ku wî bi aqilekê felsefeyî û teorikî pêşxistiya û bi wê re li ser cewherê referansên avêsta re bihizirê û ew di wê temenê de wê di renekê de wê, werênê ser ziman. Bertekên manî ên li dijî sasanîyan û li dijî şaş fahmkirinên wan ên bi zerdeştîyê ku ew li gorî wan dibîne dixwezê bide diyarkirin wê, ji aliyekê ve wê, mezdek jî wê bixwezê wê hinekî li ser wan re di renekê bihizirê û awayê hizirkirina xwe bi wê re di renekê de wê werênê ser ziman. Lê wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mezdek wê di aslê xwe de wê di wê temenê de wê, aqilekê zêde giring wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Li gorî ku wê di hinek şîroveyan li mezdek de wê werina kirin wê di çerçoveya têngîna mezdek û bi awayekê zêde bi xort hizirkirina wî re wê were ser ziman. Gelek agahiyên ku wê di bin navê 'varîdada pehlewi' de ku wê werina berhevkin çendî ku mirov dikarê bi wan û rastîya wan bawer bê wê ew jî wê di renekê de wê, weke aliyekê din bê. Lê em divê ku nûqteyekê gûmankirinê di wê de bihêlin. Ber ku wê, gelek şîroveyan wê, li ser temenê dijberiyê û hwd re wê werina kirin.

Di yek ji wan şîroveyan de wê, mezdek wê weke 'amok' û ankû 'heretik' wê were bi navkirin û wê were ser ziman. Li gorî wê li behman yeşt'ê û ankû vohuman 'yeşt'ê wê, mezdek ji şîrovekirinê wê were men kirin. Li gorî ku wê were gotin wê li behmen yeşt'ê wê, bahsa kurê bamedad mezdek û şopdarên wî yên ku wê derkevin wê bê kirin. Li ser wê temenê wê, dema ku wê ji mezdek wê bahs wê were kirin wê di zimanekê mehkûmkirinê de wê di renekê de wê ji hê were bahskirin. Minaq gotinên weke 'mezdek û şopdarên wî derkevin û wê, li xwûdê (yazdan) wê dijberiyê wê bikin. Di nava gel de wê bina sedema bêaramiyê. Wê mirovan wê bikina dijminê olê' û hwd re wê di renekê de wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, weke ku wê were gotin ku wê pirtûkên pîroz jî wê, fêrkirina wan wê bi sînor wê were kirin û heta ku wê werina vêşartin.

Di wê temenê de wê, were ser ziman ku wê mezdek wê bi aqilê xwe re wê derkeve li pêş. Di şîroveyek din de jî wê dema ku wê bahsa mezdek wê were kirin wê di wê rengê de wê bahs ji jê wê were kirin ku ew çawa bi aqil a. Wê di renekê de wê bahsê were kirin û wê were gotin ku ew wê 'deh pirsan ji oldaran bikê lê yek jî wê ji aliyê oldaran wê nikaribê

were bersivandin.´ Li ser wê bersivnedayinê wê bi fermana key wê were kuştin. Lê minaq wê weke ku wê di ´dînkard´ê û hwd de wê zanînên ku ew di derbarê mezdek de dihên ser ziman wê li ser temenekê dijber re wê, bi gotinên li ser olê bixwe re wê bi navê wî re wê werina ser ziman. Minaq gotinên weke ´kesekê di ahir zamanê ku ew dihê weke dijminekê´ wê ji jê were bahskirin.

Li ser wê temenê wê dema ku wê di nava nivîsaran de wê bahsa hatina mezdek wê were kirin wê di rengê de wê, di nava nivîsarên sasanîyan/iranşahrê de wê, ku wê çawa wê di nva avêsta de wê bahsa hatina şaoşyantên wê bikê wê di wê temenê de wê, were kirin û wê bahsa wê were kirin. Çendî ku wê ti carê wê sasanî wê hazar salî wê temenê wê nebê jê wê gotinên ´her serê hezar salî wê wê feleketên ku wê werina serê wê´ ku wê werênê ser ziman wê weke rewşek pîrozkirin û desthilatdarîyê bi wê weke ´desthilatdarîya xwûdê´ pênasekirinê wê ji wê û gotina wê û pê de wê ne tiştêkê din bê.

Di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa mezdek wê were kiriin wê ne li ser temenekê aligirê zerdeştîyê û ankû avêsta wê ji jê wê were bahskirin. Wê weke yekê dijber û wê dema ku wê were wê ´kubad jî wê qanix bikê ku ew bergê êdî ji ahûra mazda nekin´ û hwd re wê ji jê wê were bahskirin. Wê di wê temenê de wê, ev rewş wê, weke ku wê were ser ziman wê bê ser ziman ku wê ´heta dema xûsrewê yekem ku wê mezdek bikujê, bergkirinê nûve ji ahûra mazda re wê bide destpêkirin û wê aramiyê wê werênê li welêt´ û hwd re wê, di wê temenê de wê, li ser mezdek wê bi gotinê wê werênê ser ziman.

Wê dema ku mirov wê li şîroveiyên mezdek binerê wê bi zêdeyê wê bi serê yên mecûsîyên medî ve wê herê. Bi wê re wê di gelek awayan de jî wê ne li gorî ya zerdeştîyên sasanîyê bê. Bi wê re w mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, ji dema ardeşêr û tansar ve wê, berheviyên avêsta ku ew hatina kirin û şîrovekirin li gorî desthilatdatê wê, dervî wan wê, şîrovekirin wê weke ´dij olî´ û ankû weke ´zindiqiyê´ wê were pênasekirin. Mezdek xwe weke zaroyê zerdeşt´ jî bi navdikê û yên ku ew li şopa wî de na wê weke zerdeştekan wê werina bi navkirin. Di wê temenê de wê, werê ser ziman. Mijare mezdek de wê hingî wê propagandayên dijber li ser gotinên olî û hwd re li ser wî hatina kiriin êdî tiştên rast jî ên ku wê bi wî re wê werina ser ziman wê, karibin mirov bi xwe re bikina dilwaswasîyê de ku mirov bipirsê ka gelo kîjna û çawa rast a. Li ser wê temenê ku mirov çavekê li hizerên di derbarê mezdek de dikê û wan dihênê ser ziman wê dibînê ku wê di rengê de wê, li ser

temenekê dijberî wê hizrên ku wê werina ser ziman wê bibin. Minaq hizrên zaneyên islamî ên weke ibni nedim ku wê di sedsale 9' min de wê bijî dikarê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ibni nedim wê hem li ser manî û hem jî li mezdek wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Di 'fihrist'e xwe de wê, di wê rengê de wê, werênê ser ziman ku wê, weke gihiştina li şahw û hazê ku ew bi wê re wê meşkûl bibê, xwarinê, vexwartinê, hevbeşiyê, li hemberê hev tûndûtûjîyê bikarnehanînê, ku wê ferman bikê re wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, bi gotinên weke 'yên aligirên mezdek in wê herem/maliya xwe ji hev ne parêzên.' Bi wê re wê tiştên baş û bi xêr wê bikin, li nefsê eziyetkirinê wê haram bibînin, û di dewama wê de wê mêhwanperîya wan wê mazin bê wê ji wan wê were bahskirin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ibni nedim wê dema ku wê bahsa dema manî û pêşîya mezdek bikê hî wê weke mezeki wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê dema ku mirov dixwênê wê weke ku du 'mezdek wê ji wê aliyê ve jî wê weke 'kesekê girêdayî wê mezdekiyê' wê di dîmenekê de wê werênê ser ziman. Şahrîstanî ku wê hizrên bi şîpêrê el warrak û el nihâl wê bînenê ser ziman ku wê, hizrên mezdekiyan wê, weke yê manîyan bin.

Wê dema ku mirov li ser felsefeya mezdek bihizirê wê dikarê wê werênê ser ziman ku ew zanînê wê derxê li pêş. Ew nûrhê weke zanîn û xisabûnê û zulmetê jî weke nezânî û koriyê wê werênê ser ziman. Manî wê, di awayekê de wê, aliyekê din wê bi hizrî wê werênê ser ziman wê, di rengekê de wê, ji têngîna pêwîstîni hinekî dûr wê di awayekê de wê bihizirê û wê li ser temenê 'jixwrebûnê' wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê, dema ku wê tevlihevbûyin bû wê, di wê temenê de wê bibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Her wusa wê li gori mezdekiyan wê xilasbûn jî wê di wê çerçoveyê de wê di temenekê jixwere de wê bibê re wê werênê ser ziman.

Dema ku mirov wê li rengê hizirkirinên mezdek binerê wê mezdek wê di rengekê de wê nefretê, kuştinê û dijberîya li hev wê mirovan ji wê men bikê. Mezdek wê li ser temenê ku ew dihizirê wê, her tiştê wê di awayekê hevpar de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Li vir wê mijarek din wê dema ku ev wê were ser ziman wê di nava wê de wê, pirr zêde wê were ser ziman wê ji aliyê alim û zaneyên ola islamê ve wê weke temenê dijpropagandayê jî li ser yazdanîyên mezdekî wê di

rengê de wê werê bikarhanîn. Ew jî wê, di wê temenê de wê, gotinên weke 'mezdekî weke mal wê jinê jî hevpar bibînin.' Û wê li cem wan wê serbest ku wê kesek herê bi jina yekê din re bikeve têkiliyê.' Di wê temenê de wê ev gotin wê pirr zêde wê piştre wê werina gotin û wê, li ser wê temenê wê dijpropaganda wê ne tenê li dijî mezdekiyan wê di dewama wan de wê piştî wan wê li dijî babekiyan jî ku ew jî li ser heman şopê dihên wê werê bikarhanin. Bi teybetî demên abasiyan ên ku ew hêrîşî wan dikin de wê, di wê temenê de wê ji devê meleyên xwe wê bi zêdeyî wê propagandayên bi wê rengê ên bi armanca reşkirinê wê werina kirin. Di wê temenê de wê ev propaganda û gotinên ku wê di çerçoveya wê de wê werina gotin û bi lêvkirin wê piştre wê ji aliyên gelek kesên ku wê li ser mezdekiyan û ankû wê wê xate olî û bawerî wê, nivîsandinê bikin wê di nerîna wan propagandayan de wê binerin û wê di rengê de wê werênina ser ziman.

Ev gotin wê dema ku kesekê kevneşopîya civakî a bi jinê û têgîna pîroziyê ên weke bi kevneşopîya hemawiyê û hwd re zanibê û mejuya wê fêrbûbê û zanibê wê bêgûman wê di cih de wê, zanibê ku ew ne rast bin û wê bi awayekê rehetî wê nêzîkatîya mezdekiyan a li jinê a bi rûmet û bi rûmetkirinê wê fêr bikin û wê bizanibin. Lê di wê temenê de wê ev çerçoveyên gotinên dijber wê hinekî wê ev aliyên wan ên nezandinê û di awayekê de wê, li dijî kevneşopîyêmn civakî û hwd jî wê di wê rengê de wê, weke ku wê, weke rengê hêrîşî jî bê. Wê di wê temenê de jî wê dikarê wê di rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di roja me de wê di demên hemdem de wê, dema ku wê bahsa mezdekiyê wê were kirin wê dîsa wê were dîtin ku ev têgînên weke li ser esasê dijberî û propaganda olî hatina gotin wê di wê temenê de wê, werina hanîn li ser ziman. Heman rengê propagandaya dijber wê li dijê beşên din ên kurd ên weke êzdayî jî wê werê kirin û wê bi gotinên weke 'bergê ji şaytên re dikin' û hwd re wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê rewê were kirin.

Ji hewldana ne rast nîşandina van gotinan zêdetirê wê aliyekê din wê giring bê ku mirov wê bi teybetî wê binxatbikê û wê werênê ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de wê, li ser esas û çerçoveya desthilatdariyê bê. Wê di wê temenê de wê, çawa wê, di rengê de wê ew tişta ku ew reş hat nîşandan wê mirov xwe ji wê dûr bikin wê, di wê temenê de wê, weke temenekê wê biafirênê. Dualiteya başî û nebaşiyê wê hinekî jî wê ji aliyê mirovan wê di rengê de wê, were istismarkirin li hemberî mirovan. Li ser wê temenê wê, hem ev reşkirin û hem jî wê hêrîşan ku

mirov bi hev re werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê li wê bihizirê bê.

Mezdek wê dema ku wê di nava mirovan de wê biafirê wê, mijare hebûnê wê, di renekê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê hinekî wê weke ku wê, werê hanîn li ser ziman li wê bihizirê wê, giring bê. Piştî mirov dikarê wê hinekî li dahûrkirina wê bihizirê.

Di wê awayekê de wê, dema ku wê mezdek wê bihizirê wê tiştên ku wê li ser wê hevbeş bin wê li wê bihizirê. Wê di wê temenê de wê, dema ku ew li wê dihizirê wê pêşî wê, mijara dubendî û ankû nedûbendiyê ku ew rûdide wê, çî di temenê wê de bê wê li wê bihizirê. Mezdek wê dema ku wê li ser hevbeşiyê wê bihizirê, di wê temenê de wê, di renekê de wê her tiştê di jîyanê de wê bo mirovan ku ew bi wê bijîn wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di nava felsefeya manî de ku wê hebûn wê bi nirxek pîroz wê were ser ziman wê, mezdek wê li ser wê temenê wê bihizirê û wê, mirovan weke bi zindîyî jin û mêr, û hwd wê ji wê cihê bigirê. Ew ber ku ew zindî na û xwedî hiş in. Ew dikarin di temenekê weke wînekê de ew werina dîtin û li wan wê were lê hizirkirin. Wê di renekê de wê, dema ku wê mezdek wê bahsa hebûnê wê bikê wê minaq xûsrew ku ew li ser taxtê rûnistiya wê bide. Wê di wê rengê de wê bide.

Li gotî mezdek wê, hebûna ku ew li wê baerî û berg dihê kirin ku ew weke hebûnek ser hemûyan re wê, werênê ser ziman. Minaqê manî a weke 'keyeniya yazdanî' ew dema ku ew wê di wê nûqtayê de wê bibîrbikê wê, di wê temenê de wê, bi gotina 'li aleme jêr ku xûsrew li ser taxtê rûniştî û li jor ku ew weke li ser taxtê rûniştî û weke li pêşîya xûsrew dibin çar kes weke Mobedî mobedan, Hirbedî, Ispahbed û Ramşeger ku ew weke çar hêzan hêzên têgînî ên weke yên fahmkirinê, parastin û hêzên hêzkirinê wê hebin. Ev çar hêz wê li pişt wan wê, karên wan bi heft kesan wê bikin. Ew jî wê Sâlûr, Pîşekâr, Pervân, Bâlûn, Kârdân, Destûr û Kûzek bin. Ev jî wê duwanzdeh rûhaniyan wê bi çerçova bikin û ew jî wê Hanende, Dihende, Sitanende, Berende, Hûrende, Revende, Hizende, Kuşende, Zenende û ankû remende, Kunende, Şevende û Payende' bin. Ku mirov wê di xwe de wê bi wan çar, heft û duwanzdeh hêzan wê bi cih bikê mirov wê, weke mirov wê, weke rabbanî û wê ji destûrê wê rabê. Di dewama wê de wê weke li gorî xûsrew wê çalakiya herî pîroz wê weke bi qasî xûsrew û navî wî û tûpên navîn wê bibê. Bi wê re wê, mezdek wê aliyekê din ê têgînî wê bi hizirê.

Wê bi zanîne û hêza zanîne re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê, mijare tîpan bi epistemolojikî wê bi hêza wan wê çawa wê dema ku wê werina cem hev û wê gotinekê wê biafirênin û gotin hatina cem hev wê hevokê wê biafirênin û hwd wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Li ser têngîna tîpê re wê mirov dibîne ku wê mezdek wê bixwezê ku ew di wê de ew kûr bibê. Wê dema ku ew kûrbibê jî ew li ser tîpê re wê bikê. Ber vê yekê wê, weke hevokê, li bin wê gotinê û li bin wê bêjeyê û li bin wê kita û li bin wê tîpê û hwd re wê çawa wê, di wê rengê de wê karibê were fahmkirin wê di wê temenê de wê karibê li wê were lê hizirkirin. Mezdek hêzek di tîpên bêjê de didît û di dewama de wî dema ku ew hizir fikir wê li gorî wê nepeniyek wê di wê de wê hebê û ew dixwezê ku ew bi wê kûrbûna wê re li wê bihizirê û wê têbigihê. Ev wê di warê zanîne de wê, were ser ziman. Lê şagirtên wî piştî wî, di warê têngînen baweriyê û hwd de jî ev di temenekê gnostikî de ew kirina û bi wê re kirin ku ew bi wê bihizirin.

Hinek kesên ku wê li ser felsefeya mezdek wê binivîsênin wê gotina senkretismê wê bikarbênin. Di çerçoveya çend têngînen baweriyê û hwd ku ew bi hev ve werinakin û ankû di çerçoveyekê de bîn gihandin li têtikî û kevneşopîyekê û hwd re wê ev gotin wê were bikarhanîn. Di aslê xwe de wê, Di xwezaye bawerîya manî de jî û piştî wî mezdek de jî û kevneşopîya wan a ji mitraismê û heta zerdeştîyê û hwd ku wê dibê de jî wê, ew gelek pêvajoyên pêşketinê wê hebin û wê, di wan de wê, bi nerînek hertimî başî hildana li dest a têngînen dervî xwe ê baweriyê wê bi wan re wê were dîtîn. Di awayekê de dana berhevdû û ankû xwe ji wan çêtir dîtîn û yan jî wan ji xwe kêmtir dîtîn û hwd wê bi wan re wê newê dîtîn. Ya ku wê di temenê nêzikatîya manî û piştî wê mezdek de wê xwe bi awayekê zelalî wê bide dîyarkirin jî wê di aslê xwe de wê, ew têngîna başîyê a ku ew di wê çerçoveyê de bi wê dihizirin bin.

Di awayekê din de jî wê mezdekî wê, felsefeya wî li ser temenê manitîyê wê avabikê. Wê gnostisisme manî û rengên wî yên fahmkirinê wê bîne ser ziman. Wê li ser rêgezên wî yên felsefî û bawerî re wê, bihizirê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman. Wê dema ku mirov wê, mezdek jî û berî wî manî û heta mitra û zerdeşt jî şîrovebikê mirov divê ku wan bi çerçoveya wan ya giştî re wan fahmbikê û werênê ser ziman. Wê hingî wê baştirin wê karibin werina fahmkirin.

Di çerçoveya têngîna mezdek a dualiteya wî de wê minaq wê, şahrîstanî wê dema ku wê bahsa wî û têngîna dûaliteya wî bikê wê bi gotina başî û

nebaşı wê weke du hêzên bi hev re di ahengekê de û di nava hev de dijîn wê bi wî û rengê hizirkirina wî re wê werênê ser ziman. Yarshater wê dema ku ew li ser mezdek dihizirê wê bi zêdeyî wê balê bikişênê li ser aliyê wî yê gnostikî.

Weki din wê Yarshater wê li ser aliyê mezdek ê hizirkirina wî ya li ser tîpan û hizirkirina wî jî wê hinekî rawastihê û wê di wê temenê de wê bi gotinên weke 'xwediyê nosyonek kabalastikî' bê wê wê werênê ser ziman û wê li ser wê bisekinê.

Weki din wê dema ku mirov wê li ser têtîna mezdek dihizirê wê di wê çerçoveyê de wê li rewşa civakê wê bihizirê. Minaq gotinên weke nefret û cihêyî wê, ne wekheviya civaknasî wê bi xwe re wê werênê' wê li ser wê re wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ber vê yekê wê, li ser wê temenê wê dilnexweşîya mirov wê di temenê wê de wê cihêtiyê û nefretê wê di wê temenê de wê weke têtînekê wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya pergalek civakî a rewîstî a mezdek de wê dema ku mirov li wê bihizirê ew di wê temenê de wê, bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê 'hemû wekehev hatina afirandin.' Wê demê wê kesekê ji yê din wê zêdetirî wê hêjatir wê were dîtin wê ne rast bê. Di wê temenê de wê, di temenê wekheviyê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, dema ku wê, hinek dordor wê piştî wî vê têtîna mezdek wê şîrovebikin wê bi gotinên weke mezdek dihizirê ku wê 'ti kesek ji yê din zêde nebê xwediyê mal û jinê.' Di wê temenê de wê di hevokê de pêvekîna goitna jinê jî wê bi nîyetek qastî û di wê çerçoveyê de wê, weke çerçoveya dijpropagandaya olî ku ew li dijî wî dihê kirin jî bê. Wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Hinek gotinên weke 'ku mirov di warê av, agir û dar de wekhev bê wê, di warê jin û semyan/mal de jî wê weke hev bê' wê, dikarê di temenê mirovekê weke jinek bi mêrekê, mêrek bi jinekê re bizewicê re wê dikarê bi hesanî wê fahmbikê. Weki din wê ji wê wateyên weke 'jin weke mal dîtin' û bi wê rengê hanîna ser ziman wê ti carî mirov nikarê ji gotinên mezdek ên di temenê wekheviyê de ku ew dihênê ser ziman ji wan fahmbikê û biwê rengê wê werênê ser ziman. Ev gotinên bi nîyet ku wê piştî wî werênina ser ziman wê, bi wan gotinan wê pêşîya xate pêşketîyan yazdanî ku wê ji mitra, zerdeşt û heta manî û piştî wî heta mezdek wê were wê bê girtin. Di wê çerçoveyê de wê ev gotin wê di wê temenê de wê weke gotinna pêşîlêgirtina wê xate pêşketinê bin û li şûna wê pêşketina bawerîya nû a weke islamê ku ew li herêmê pêşdikeve ew were pêşxistin wê tenê û tenê wê bo wê bin. Wê dema ku em li rengê

kevneşopîyên civakî û bawerî ên herêmê û civakên herêmê ên weke kurdistanî û îranî ku wê, xwediyê dîrokek zêde kevn bin wê, di nava wan de wê derfet û temenê gotinên bi wê rengê wê nebin. Ku tenê kevneşopîyên wan ên civakî û mejuya wan jî were xwandin wê bi hesanî wê ev wê werina dîtî û wê werina fahmkiirn. Di wê warê de wê, yarshater jî wê dema ku wê heman mijarê wê û şîrove bikê wê goitnên weke 'civakên weke xwe dispêrênina kevneşopîyê, meju û tûxmtiyê û hwd wê, ne bi derfet bê ku wê tiştên bi wê rengê di nava wan de wê bê pêkhanîn.'

Di aslê xwe de wê, dema ku em li dîrokê û rewşên civakê û pêvajoyên pêşketinê bi xate wê re li wê dinerin wê temen û bingihên têgînên bi wê rengê wê nebin. Di wê temenê de wê mirov nikaribê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Vajî wê, weke ku em dibînin di nava xate yazdanî de wê, di nava mitrayî û zerdeştîyan de wê jin wê weke nirxek pîroz a civakî wê were dîtî. Di nava manitîyê de jî wê ev kevneşopî wê hebê û heta ku wê wê weke ku mirov kifşdikê wê di nava hîyararşîya bawerîyê de jî wê, xwe cih û mertebeyên ku ew bi wan re rabê bê.

Her wusa wê dema ku em li rengê sazûmana bawerîya mezdekî jî binerin em dibînin ku wê di wê temenê de wê, jin wê weke xwedi erkên olî û bawerî jî jî bin. Di pergale heftek a mezdekî de wê, 'salar', 'pêşker', 'barwar', 'parwan', 'kardan', 'dastwar' û kodek wê hebin. Di nava wan de wê, dema ku wê ew werina kirin wê di wan de wê jin û mêr wê wek hev wê di wê de wê, were dîtî. Ev pergale heftekan wê li gorî çar qûdretên ku wê, mezdek bi wan bihizirê wê werina ser ziman. Ew jî wê, 'mobad' ku wê li ser temenê farqîbûnê bê, 'hirbat' ku wê li ser esasê çêkirina ahangê bê 'isbahbad' bo di demê de serkevtinê weke xêvê bê û 'ramîşkar' weke ferman yazdanî bo ku ew werênê li cih ku wê bi cih û xweşî wê li wê binerê bê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê bi wê re wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Mezdek di felsefeya xwe de wê, mirov dibînê ku ew dixwezê li ser temenê wê dînguya nava tari û rohiyê de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê pergalek dûwanzdehan re wê, ew wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, werênê ser ziman. 'Xanandek' yê deng dikê û ankû ba dikê, 'dahandak' yê dide, 'standak' yê distênê û ankû dihildê, 'barandak' yê bardikê û ankû dihênê, 'warandak' yê dixwê, 'dawandak' yê diherê û ankû yê dimeşê, 'xêzandak' yê rabûyî û ankû yê dirabê serxwe, 'qûşandak' ya dimirê, 'zanandak' yê dizanê û ankû yê

serkevî', 'kanadak' yê serî bilind dikê, 'ayandak' yê dihê, 'şawandak ku wê were wateya diherê û ankû diçê de bê.

Di awayekê de wê, çawa wê di çerçoveya gerdûnê û negerdûnê bi teybetî de wê cihê û cihê wê wateyên wan wê pêşbixê û wê têkiliyên wan bi hev re wê dênê û wê di wê rengê de wê, temenekê genostikî ê bêşînor wê bixwezê di fahmkiirnê de wê biafirênê wê bi wê re wê werê dîtin. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, li têtîna mezdek bihizirê wê çendî ku wê, weke bawerîyekê û hwd re wê were ser ziman jî û çendî ku wê bi zerdeştîyê û manîyê û hwd re wê ew çavkaniya wê hebê jî lê di aslê xwe de wê zêdetirî wê dîmenekê felsefeyî ê civakî, rewîstî û zanînê û hwd re wê bide me. Di awayekê de wê, di zanîna avêsta a zerdeşt de wê zêdetirî wê aliyê kosmolojikî wê weke ku wê li pêş bê. Mani wê hinekî din wê ew wê temenê wê di nava jîyane mirov û çerçoveya wê de wê hinekî bi şenberkirina aliyê wê yê dunyawîyê û hwd re wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê dunya tariyê û dînya rohnîyê û hwd wê di wê temenê de wê dualiteyek şenber wê di mejîyan de wê li ser ya hebûna bi jîyanî û hwd ew heya re wê temenê wê biafirênê û wê werênê ser ziman. Mezdek wê şewayekê din ê teybet wê di wê de wê bikê. Ew wê bi zêdeyî wê aliyê pergalek civakî û rewîstî di zikhev de wê di dîmenekê de wê li ser hebûna jîyanê û xwezayîya wê re wê çawa wê bihizirê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku mirov wê dibînê wê bihizirê û wê bixwezê ku ew werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê mezdek wê di wê temenê de wê bi zêdeyî wê, wê weke ekoleke felsefeyî ku ew li ser temenê civakî wê di wê temenê de wê li wê bihizirê wê werênê ser ziman. Ew têtîna olî û baweriyê û zanînê di zikhev de wê li ser temenekê pergalek civakî a rewîstî de wê çawa wê di çerçoveyek tekûz de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê pêşbixê û wê werênê ser ziman wê li wê bihizirê.

Li vir wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Mezdekî pergalek wê ya jîyanê wê li ser temenekê fahmkirina xwezayê wê ava bê. Wê di wê temenê de wê, dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Civaketîya ku mirov wê dibînê wê bi manîyê û di dewama wê de bi mezdekiyê re wwê civakîyê rewîstî bê. Wê di wê temenê de wê li ser temenekê parastina jîyanê, xwezayîyê û hwd bê. Civakên rojhilatî bi giştî wê dema ku mirov wê, li xosletên wan ên ku ew bi demê re wê pêşkevin wê aliyên menewî û rewîstî wê di wê temenê de wê bi zêdeyî wê hin bi

hin wê derkevina li pêş. Di wê rengê de wê ev wê weke xosletek wan ê teybet bê ku mirov di serî de wê di awayekê de wê werênê ser ziman bê.

Ber vê yekê wê civakên rewîstî wê li gorî rêgezên rewîstî wê bijîn û wê di wê temenê de wê bi nirxbûn û aqilê şubjeyî wê di rengê hişmendî de wê weke ku mirov dikarê kifşbikê wê li pêş bê. Ev wê, dema ku mirov li wê xate pêşketina wê binerê wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giiring wê dikarê wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê. Ber vê yekê wê, têkiliyên nava zayendan de bê û ankû têkiliyên jîyanî û hwd de wê hertimî wê bi nirxbûn û biqadrbûn û hwd wê di wan de wê were lêgerîn. Gotinên weke yên ku wê werina wateya reşkirinê wê di nava civakên bi wê rengê de wê, bi zêdeyî wê ji ya ku em dikarin fahmbikin wê zêdetirî wê li ser temenekê dîrokî ku ew ti carî newê ji birkirin wê, karibê bandûrê biafirênê û weke 'lekeyê' li wan bimênê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê gotinên reşkirinê wê karibê bi hesanî hebûna civakî jî di wê temenê de ji hev bi felişênê û di wê rengê de wê, bibê temenê bertekên cihê jî.

Di awayekê de wê, dema ku em wan aliyan li wan bihizirin wê demê mirov gotinên reşkirinê wê di wê temenê de wê dibînê ku wê, ermancek ji wan jî wê hebûna civakê û rengê jîyane wê di serî de wê bi wan re wê di awayekê de wê weke ku wê were armançgirtin wê di dîmenekê de wê were dîtin. Ya ku mirov wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê zêde girîng di gotinên reşkirinê ên li dijî mezdekîyan de wê di serî de wê bi wê re wê dibînê. Di serî de wê, di rengê ku ew dihê gotin de wê, bi wê re wê weke ku wê bi kirdeyek û morfolojiyek fahmkirinê wê ew wê bê gotin ku rengê jîyan û bawerîya xwe dev jê berda û were û bibe weke ya min. Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê were dîtin.

Di wê temenê de wê gotinên bi wê rengê wê yekser wê weke gotinna ku ew hebûna jîyane wê civakê wê di serî de wê ji xwe re wê di rengê de wê bikina armanç bin. Ev wê, dema ku mirov wan gotinan û navaroka wan binerê wê di serî de wê bi wê rengê wê, bi wan re wê bi hesanî wê were dîtin.

Weki din wê di nava civakên rojhilatî de wê dema ku mirov ji kurdistanê heta hindistanê wê werênina ser ziman wê, di awayekê de wê were dîtin ku wê li ser temenekê çînî û qatmanî wê di rengê de wê bi wê re wê, were dîtin ku wê bibê û wê xwe bide dîyarkiriin. Mînaq wê weke ku mirov ji avêsta dibînê wê 'athravan' bawermend, 'rathaeştar' tekoşar û ankû şerwan, 'wastroyş' ku wê were wateya jîyane gûndîtî û sawalgerî û çandiniyê û hwd re wê, were dîtin ku wê rengên jîyane

civakên herêmê û pêvajoyên pêşketina wan jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Minaq li kurdistanê û herêmên li dorê wê dema ku wê di wan demên kevnera de wê were dîtin wê piştî medan wê mecûsî wê bibin û ev wê weke çînek serwer a bi bawerî û zanîna xwe re wê derkeve li pêş. Ev çîn dikarê mudahaleyê li key jî bikê. Piştî medan wê dema ku wê, heta dem wê were dema sasanîyan jî wê, ew wê, di rengekê de wê, di nava civakê de wê weke di çerçoveya pergalek rewîstî û li ser lingan girtina jiyane wê û hwd de wê di rengekê de wê, bijîn. Wê zêde xwe tevî kar û barê li qasrê nekin. Ew wê di rewşa xwe de wê di rengekê de wê bijîn. Wê di awayekê de wê di aslê xwe de wê dema ku em bêjin ew civakê bi rêve dibin wê rast bê. Di awayekê de wê, ew bi hêzbûna wan ya di nava jîyanê de wê mirov nikarê wê ji ber ku ew hêza desthilatdarî li pişt wan a. Ew di wê temenê de wê kevneşopîyên wan ên bawerî û zanîne wê ên xort wê hebin û li ser wan re wê di rengekê de wê bijîn.

Rewşa herêmê a ramyarî, desthilatdarî û civakî

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê bahsa demê bikê wê di cih de bê ku mirov hinekî ji aliyê ramyarî, desthilatdarî û civakî ve jî bi çend gotinan mijarê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Wê di derbarê ardniyarîya herêmê û rengên pêşketina wê ya demê de jî wê bide dîyarkirin.

Î ro ku wê dema ku wê bahsa mezdek bê kirin wê li ser têtî û gotinên weke 'raperina mezdekiyan' û hwd re wê mijar wê were ser ziman û wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, bahsa wê were kirin. Di aslê xwe de wê, ev gotin wê dema ku mirov wê, temenê wan lê bipirsê wê, hinekî temenî wan wê hebê ku mirov dikarin heta demên destpêka sasanî jî bibin.

Di dema manî de wê bi ramyarî wê di wê warê de wê bi zêdeyî wê reng û awayê xwe de wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Manî dema ku wî hizrên xwe hanîn li ser ziman li temenê avêsta û zerdeşt û hwd re wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, awayê ku sasanîyan di nava xwe de bi wê navê pêşxistîya wê bi wê re wê di rengekê de wê bikeve hemberî wê de. Ev jî wê bi demê re wê, dijberîyekê li manitîyê wê bi wan re wê biafirênê.

Manî hanînên wî yên li ser ziman ku ew weke di pirtûkêa waazan a manî de wê were ser ziman wê li ser temenê 'cewherê avêsta' û ankû 'esasê zerdeştîtiyê' û hwd re wê werênê ser ziman. Ev gotin wê dema ku

wê dem wê were dema mezdek wê di wê temenê de wê, di regekê de wê, weke yê 'hanîna zerdeştîyê li ser temenê wê yê rast' re wê, di wê temenê de wê werê hanîn li ser ziman.

Di wê demê de wê biqasî ku mirov ji rengên pêşveçûnên demê fahmdikê wê di regekê de wê, zerdeştîti wê pîrr zêde wê serwer bê û wê, waryantên wê yên bi vegotinî û şîrovevî ku wê bèn pêşxistin wê hebin. Di nava kurdên herêmê heta ber bahra hurmuzê û herêmên afganistan û pakistana roja me û hwd re wê, di wê temenê de wê pîrr zêde wê kûr bi temen bibê. Wê di nava wan de wê, di xatekê de wê heta ku wê bigihijê hindistanê wê di qadek berfireh de wê karibê bahsa wan wê bikê. Herêmên hazarê û heta ku wê bigihijê ukraynaya roja me û keviyên wê yên ber bahrê ku wê li wan wê komên civakî ên mazin ên kurdî wê ji demên gûtî û hûrîyan ve wê bi awayekê sazûmanî û pêşketî wê bijîn û wê xwediyê sazûmanak xort a desthilatdarî bin wê, di nava wan de jî wê di regekê de wê weke ku mirov wê dibênê wê, bi xortî wê hebê.

Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, manîti wê dema ku wê pêşkeve wê, li ser wê temenê û wê di wê qada berfireh de wê, herê û werê û wê, di wê temenê de wê, temen û çerçoveya xwe ya bawerîyê wê di regekê de wê çêbikê. Manî wê, bi têngîna bawerîyek giştî û gerdûnî de wê, di wê temenê de wê pêşbixê û wê li temenekê rewîstî ê civakî û hwd re wê, rêgezên xort û zêde bi aqil ên civakî wê pêşbixê û wê werênê ser ziman.

Di awayekê din de jî wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, piştî Manî wê di wê temenê de wê Mezdek wê di şopa wî de wê, bimeşê û mezdek wê hinek pêşketinên mazin wê di awayekê de wê li herêmê wê hizirkirinên xwe re wê bi çerçoveyekê şoreşî a civakî û hwd re wê bide çêkirin.

Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di serî de wê werênê ser ziman bê. Lê pêşî mijare çerçoveya rewşa ramiyarî wê divê ku mirov wê werênê ser ziman. Manî di dema xwe de wê bi zêdeyî wê li dijî wê bisekinê ku wê desthilatdarî wê bi hêza xwe wê mudahaleyên wê li jîyane mirovan wê bikê û wê wan bişikênê û ankû wê hêstên şikeştî wê bi wan re wê bide çêkirin. Di wê temenê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku manî di wê çerçoveyê de wê, helwesta wî ji wê ya ku wê li mezdek wê mirete wê bimênê wê li ser wê re wê mezdek wê di çerçoveyek civake rewîstî û hwd de bi hizirkirin û pêşxistina rêgezên wê yên jîyanî û hwd re wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman. Di

dewama wê de wê mirov dikarê wê di awayekê din de jî wê werênê ser ziman ku wê, dema mezdek wê gelek aliyên giring ên têtî, civakî û rewşên weke yên bi serwerîyê û hwd re ku ew divê ku ew di wê demê de ew werina fahmkirin wê di wê rengê de wê di xwe de wê bihawênê.

Di çerçoveya têtîya ramyarî a demê de wê di wê temenê de wê rewşa ramyarî a sasanî wê, derûnîya wê ya xirabûyî wê ji dema manî û pê de wê hin bi hin wê pêde wê herê û wê di wê temenê de wê, li herêmê wê, di nava xwe de wê, bibê temenê pevçûnan jî. Herêmên kurdistanê û gelek deverên din wê ji ber wan pêşveçûnnên bi wê rengê wê karibê dem bi dem bide temenê herîşên ku wê ji navenda wê werina plankirî jî. Di wê çerçoveyê de wê, hema bêja mirov dikarê di gelek deman de wê rengê hizirkirinê wê di wê temenê de wê di rengê de wê kifşbikê. Lê herîşên dema Yezdigirtê **duyem** ku wê li herêmên rojhilat wê bikê wê di wê temenê de wê, bi teybetî wê, di wê temenê de wê bina malê dîrokê. Navenda rêveberî ku wê ji nava gel wê zêde piştgirîyê wê nebînê wê komên weke ên hûnan ku ew li ser piştî hasp dihên herêmê û herîşan pêşdixin wê bi wan re wê, levkirinan wê bikê û wê ji wan wê demek dirêj a herîşên li herêmê wê di wê temenê de wê, temenê wê biafirênê. Şahê sasanî li ser wê, hizir dikê ku wê li ser şopa mezdek û berî manîti çî hebê wê paqij bikê. Di wê temenê de wê, herêmên rojhilat û bakûr wê bi tememî wê di şûr de bide derbaskirin. Ya ku wê, weke 'raperîna mezdekiyan' were pênasekirin wê, hewldanên wan ên xwe parastina ji wan herîşan jî bê. Şahê sasanî wê bi alikariya hûnan wê herêmê di şûr de wê bide derbaskirin û ev pêvajoya di şûr de derbarê wê ne tenê wê zirarek mazin bi kavilbûnê wê bide herêmê wê her wusa wê, bê temenê sasanî bixwe jî a bi demê re. Ber ku ev kom wê dema ku wê li deverên ku ew komkujiya dikin wê doza serwerîyê wê bikin û wê hin bi hin wê ev wê li herêmê berhev bibin û wê, serwerîya navendî a sasanî jî wê nasnekin. Ev pêvajo wê, wê piştî wê zêde nedomê ku ew wê êdî wê çawa wê, sasanî jî wê xirabikê.

Mijare rewşa mezdekiyê wê tenê wê weke rewş raperînê wê tenê wê şîrovekirin wê pîrr zêde kêmbimênê. Ev wê, aliyekê ku wê, di serî de wê, bertekên li wê xirabûna temenê hevpeymanîya rûhanî û bawerîyî ku ardêşêr bi gotinkirîya û ew xirabûya û êdî wê bi tememî wê, ji wê navendîyê dîrketin ku ew dibê wê hinekî li ser wê jî wê pîrr zêde wê bertek li rêveberîya navendî wê bibin. İhtilafa nava mezdekiyan de wê, şonpêyek wê zêde kevn wê hebê, ku mirov dikarê dîroka wê heta raperîna mecûsîyan a piştî rûxîna medan bibê. Di dema manî de wê manî

wê bi hizirên xwe re wê temen û çerçoveya ku ew diafirênê wê, bixwezê ku ew kevneşopîyên berê jinûve bivejênê. Mezdek bi gotinên weke 'paqijkirina zerdeştîyê' re wê, bidomenê. Lê ji dema manî û heta dema mezdek wê, ew pêvajoya pêşketinê a civakî ji binî wê bê navber wê bibê. Ya şahên sasanî ne rehet dikê jî wê ew bê. Ber vê yekê wê, çawa wê seferan li wê temenê wê bikin û wê ji holê rabikin wê li wê bihizirin û wê li **rêyên** bigerihin. Rewşa mezdekiyan mirov nikarê wê raperinê û ankû rewşek weke ya bi hewldana rûxandina desthilatê û li şûna wê bûna desthilat re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di serî de wê, du nêzkatîyên ku wê di wê temenê de ku ew di nava baweriyê de jî hatina rûnandin û bi desthilatdarî jî xwediyê temenekê serwerîyê ya wê, di wê temenê de wê, karibê weke şerê nava wan herdûyan wê werênê **ser** ziman. xate pêşketina mezdekiyan wê di wê temenê de wê weke pêvajoyek berdewamî a piştî manîyan û dewama wan bê. Encamên bi hizrî, bawerî, felsefeyî, civakî û pêvajoyên pêşketinê ên dîrokî derketina li holê wê mezdek wê bixwezê li ser wan re ew hizrên xwe **werênê** ser ziman. Wê bixwezê wê barî nûqteyek din a astbilind bikê. Sasanî wê bo pêşîya wê bigirin wê di serî de wê, li ser temenê mezdek bixwe re wê, di wê rengê de wê dijpropagandayên reşkirinê wê bidina pêşxistin. Ku em demografiya ku mezdek li ser wê re wê di wê temenê de wê xwe werênê sser ziman wê baş fahmnekê mirov wê nikaribê wê bertek û rengê pêşketina wî jî bi awayekê rast wê **fahmbikê**.

Ev hêrîşên bi wê rengê wê tiştekê wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Ew jî wê weke ku em di dema manî û hwd de wê dibînin wê, çawa wê di rengê de wê weke ku wê bê kirin û wê dibê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê, mijare serdestîyê û hewldanên sehêtkirinê ku wê bi navendî wê bê xwestin wê were pêşxistin û ku ew jî wê ne weke xûy û rengê jîyanê ê xalkê herêmê bê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were hemberî hevdu.

Manîtiyan wê di wê temenê de wê, pêvajoyên hêrîşê ku wê li wan wê were kiriin wê heta demên mezdekîtiyê wê bidom in. Ya ku wê weke 'raperîna mezdekiyan' wê di rengê de wê were bi gotin û navkirin jî wê di aslê xwe de wê ev bê. Weki din wê çendî ku wê pêvajoyên herîşê wê dem bi dem wê li wan wê werina kirin wê dîsa wê nikaribin wan tûnabikin û bi temenî wan ji holê rabikin, çendî ku wê di her demên hêrîşan de wê, zirarên mazin jî wê bidina wan. Li ser wê temenê wê, di awayekê de wê, di nava gelek zane û şewirmendên navendî ên sasanî de jî wê, dema ku wê bahsa hebûna pêvajoya ji manî û heta mezdek wê were

bi navkirin wê weke 'feleketa hazar salê' wê were bi navkirin û wê li ser wê temenê wê were hanîn li ser ziman. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê gotinên weke 'her serê hezar salê hatina feleketê' ku wê werênina ser ziman li ser mezdek û hwd re li dijê sasanîyê wê di wê temenê de wê, bi gotinên avêsta wê di wê temenê de wê, dîmenekê xirab wê bi wê li ser wî re wê biafirênin ku ew karibin bi wê wî û pêşîya wî bigirin wê bikin.

Lê ya ku ew nayê kirin û ankû nikarê were kirin wê di awayekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê ev bê. Mezdekî wê, di temen û kevneşopîya wê ya bi hezaran salan de ku ew dihênê ser ziman wê, li ser wê çerçoveyê de wê, çerçoveyek hizrî wê biafirê. Wê di wê rengê de wê têngîna civaketîyê wê di renekê de wê derxê li pêş. Wê bi wê re wê, di renekê de wê bihizirê û wê pêvajoyên pêşketinê wê bide çêkirin. Mezdekî wê, dema ku mirov wê hinekî li ser wê temenê wê li wê dihizirê wê dibînê ku ew weke têngînek felsefeyî a dema nû wê di wê temenê de wê pêşkeve.

Dema ku wê ardêşêr wê sasanî wê avabikê wê li ser temenê hevpaymaniya bawerî û keyeniyê wê ava bikê. Di wê temenê de wê, weke demek nû wê bê xwestin ku ew bi wê re were destpêkirin. Wê heta ku wê mecûsîyên medî jî ku wê ji aliyê axamanîşîyan re wê werina di komkujiyan de derbaskirin wê ew jî wê, werina daxilkirin li wê çerçoveya hevpeymaniya bawerîyî. Ya ku wê ji wî re wê bê temenê piştgirîyê ji aliyê kurdan/medan ve jî wê hinekî jî wê ev bê. Ya ku wê piştê wê bigûharênê û wê li wê newê gûhdarkirin û wê temenê ji hev çûyinê û êdî çêbûna aloziyan di nava imparatoriye de jî wê di aslê xwe de wê ev bê. Ji dema destpêkê û ya piştê wê gûharînên ku ew dibin wê, di awayekê de wê, ji rastîya civakî û hwd wê di renekê de wê weke ku wê dîrketin wê bibê. Ev wê bi wê re wê were dîtin. Manî wê destpêka fahmkirina wê bi gel û civakên herêmê wê bide çêkirin. Mezdek li ser wê temenê wê bixwezê ku ew têngihîştina civakî ku ew weke 'jinûve' xwe pêşxistin li ser temenê rastîtiya esasî wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, şêwirmend û malbetên şahên sasanî ku ew wê li gorî xwe nabînin wê di wê temenê de wê êdî wê hem dijberîyê û hem jî dijprapagandatiyê wê di wê demê de wê li dijî wan wê li ser têngihên aavêstayî û hwd re wê di renekê de wê weke ku wê bidina destpêkirin. Mezdek wê ev pêvajoya wê ya pêşî wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê bi hizrên wî re wê, di nava civakê de wê, zû wê pêşkeve û wê wê were girtin.

Piştî qatilkirina manî wê ji xwe wê, di nava sasanî û xalkên herêmê de wê cihêbûnek wê çêbibê. Piştî manî wê li herêmê wê di regekê de wê pêşketinek zêde berfireh wê li ser temenê ku wî çêkiri re wê bibê. Ev pêvajoyê wê heta dema mezdek wê di wê rengê de wê bidomê. Dijberîya ku wê, di wê temenê de wê ji dema manî wê biafirê wê piştî wê di dema mezdekiyan de jî wê li ser wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, mezdekî wê di awayekê de wê, di wê temenê de wê, şahên sasanî wê dema ku wê seferê li wan bikin wê di wê temenê de wê ew jî wê bixwezê ku ew xwe biparêzên. Çendî ku wê leheng û mêrxasna mazin jî bin lê wê pevçûn û kuştinê wê li gorî wê rast nebînin. Ev jî wê bi zêdeyî wê bê temen û firsend di dest sasanî de ku ew bi zêdeyî wan bi komkujiyan li gorî xwe werênê li rê.

Ya ku wê ne rehetî û nexweşîyan di desthilatdarîya sasanîyan de wê bide çêkirin wê ji rewşên weke civaknasî û aborî zêdetirî wê, rewşên weke yên di wê temenê de wê li ser rewşên baweriyî û hwd re ku wê xwe bidina dîyarkirin bin. Wê ev wê bi zêdeyî wê weke faktorek zêde mazin û giring wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Mijare desthilatîyê di demên sasanîyan de wê, di regekê de wê weke ku wê were dîtîn wê, di dema mezdek de jî wê, weke ku mirov di dema manî de dibînin wê di reng û awayekê de wê bê dîtîn. Derketina li holê a mezdek wê ji aliyê gelek bawermendên demê û hwd re wê weke ‘hatina pêxemberekê’ wê were pêşwazîkirin wê di wê temenê de wê di demek kin de wê pirr zêde wê, bandûra wî mazin wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê ji aliyê şahê demê ê sasanî ên weke kubadê yekem ve wê were kifşîkirin û wê di wê temenê de wê li ser wê temenê û hêz û zindîbûn û vejînbûna li dora mezdek ku ew dibê ew xwe bi wê mazin bikê. Ber vê yekê wê, di nava xalkê de wê were ser ziman ku wê weke kûbadê yekem weke mezdeki jî wê, piştî wê, di awayekê de wê were naskirin.

Di awayekê de wê mijare ji taxt bûna wî jî wê di xwe de wê bi gelek nepenî û ne zalaliyan wê, were ser ziman. Li gorî hinek vegotinna wê, piştî wê, oldar mobed wê, bi bandûra wan wê ew ji taxt wê were kirin û birayê wî camasp (496-498) wê were hanîn li şûnê. Lê ev wê zêde nedomê. Zêdeganên sasanîyî wê dema ku wê hêza li piştî kobadê yekem dibînin wê piştî wê, cardin wê li ser şahîtiya wê û rûniştina wî ya li ser taxt wê, levbikin ku ew piştîgiriya bidinê.

Di aslê xwe de wê di wê de wê, dema ku wê mirov li mijarê binerê wê dibînin ku wê, ya ku wê weke faktorek zêde giring û mazin wê zêdeganên sasanîyî wê rewşa civakî a ku mezdek li ser wê dihênê ser ziman û her

wusa kevneşopîya wî ya hizirkirinê û hwd re wê, bandûra wê bibînin. Çendî ku wê rewş wê, ixtilafê û ankû dubendiyê di nava wan de wê ji holê ranekê jî lê wê di awayekê de wê weke ku wê bi bicemidênê.

Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, gotinên weke yên şalihadinê, destavêtina mal û canê kesên din ên civakê ji aliyê mezdekiyan û hwd ve jî wê, ti carî wê di awayekê de wê nebê. Wê mirov nikarê bahsa rewşek bi wê rengê bi wan û navê wan re bikê. Mezdekî ber ku wê ew rêgezên maniyî ên di temenekê mutawazî de jîyankirin, ji xwe re di nava xwezaye xwe de jîyankirin, rêz û hûrmetê ji jîyanên din re girtin, nekuştin, ne dizin û hwd û wê, weke rêgezên bingihînê ku wê mezdekî wê li gorî wan di reng awayekê de wê xwe bi wan bijîn bin. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê, gotinên weke mezdekî raperin kirin, destavêstina mal û semyanê kesên zêdegan ên sasanîyî û hwd wê, ti temenê wan nebê.

Di awayekê de wê, ji xwe re wê mezdekî wê xwe ji temen ve wê bisipêrê temenekê civakî ku wê bi rêgezên rewîstî wê were jîyankirin. Kirinên weke bi bi awayekê xirab û bi xirabi kirin jîyankiriin wê ne li gorî wan û çand û bawerîya wan û kevneşopîya wan a civakî jî bê. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê mezdekî wê bi wê temenê wê xwediyê çerçoveyek jîyanî bin.

Mezdekî wê di awayekê din de jî wê, ddi aslê xwe de wê, bi raperinekê wê hanîna ser ziman û wê weke bi wê re dawî lêhatin jî wê hanîna ser ziman wê zêde ne nerast bê. Ber ku wê di reengekê de wê, dema ku mirov rewşa jîyane wan û kevneşopîyên wan li berçav bigirê wê bibînê ku ew çendî di reng û awayekê de wê bi wê re wê bijîn û wê xwediyê reengekê jîyanî ê bi pêşketî bin.

Di têgihîştinên xwe de wê xort û kûr bijîn. Mezdek bi xwe jî wê weke kesekê bi zane wê, hem bi nivîsênê û hem jî wê weke ku wê di dema manî û piştî wî de wê were kirin wê çî wî hanî ser ziman weke waaz û hwd re wê, piştî wê ew jî wê di reengekê wê di nava wan de bê û di dewama wan de ku wê werina bi hûrremîyan û hwd re bê wê were nivîsîn û wê qaydkirin. Ev jî wê di reengekê de wê bi wan re wê, were dîtin. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê, kevneşopîya baweriyê a mezdekî wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di dema wî de wê bi zêdeyî wê aliyê felsefeyî û lêpirsîner ê li ser rastteqîniyê û hwd re wê zêdetirî wê weke ku mirov wê dibînê wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, hizirkirinên mezdek wê, di wê temenê de wê, weke ku ew bi pênasedikê wê li ser temen û esasê ku ew avêsta û zerdeştitiyê ew ji nûve li ser cewherê wê yê

rast wê fahmbikin û wê werênina ser ziman. Ew gotina 'paqijkirinê' li ser wê temenê dihênina ser ziman û bi wê re wê dixwezîn wê di awayekê de wê werênina ser ziman. Di wê çerçoveyê de mezdekî wê, di wê çerçoveyê de wê hizrên wan wê, pêşketî bin. Di aslê xwe de wê, dijberîya sasanî a li wan wê, ji aliyê bawerîyî zêdetirî wê ji aliyê ramyarî ve ku mirov wê fahmbikê û ser wê bisekinê wê zêdetirî wê weke di cih de bê. Ev dijberî wê, li ser temenê desthilatdarbûnê û di dewama wê de wê, weke hêzekê ku ew xwe bide herêkirin û hwd wê hemû hewldanên wê bi wê ve wê girêdayî bin. Kobadê yekem wê di wê temenê de wê weke şahê sasanî wê di rengekê de wê, di aslê xwe de wê, ew mêyla wî hebê ku ew mezdekiyê herê bikê û heta ku wê, weke ku wê gelek dordor wê werênina ser ziman wê di nava têkiliyek fahmkirinê a bi mezdekiyan re jî bê. Lê pêvajoyên berî wan ên ji dema manî û heta wê demê ku wê li ser çî temenê wê bibin wê li pêşîya wê asteng bê. Wekî din jî wê mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di aslê xwe de wê, di mijare kevneşopîya dijberîyê de wê, di wê temenê de wê, rewşa sasanî wê, di wê temenê de wê, ji gelek aliyên ve wê, cihê bê.

Kobadê yekem wê piştî wî wê çawa wê û kî wê were ser taxt wê ew jî wê weke aliyekê din wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Bîqasî ku mirov wê dibînê wê di wê rengê de bê ku wê, koban wê bixwezê ku ew kûrê xûsrewê yekem were ser taxt. Lê hinek wê dibîjin ku wê piştî wê, bi alikariya hinek zêdeganan wê, kûrê wî yê mazin wê, bi navê kawê wê were ser taxt. Ji xwe wê gelek dîrokzan wê li ser wê di hemhizrê de bin ku wê piştî wê, kawê wê were ser taxtê. Li gorî Filsofê kurd aliyê êsir ku wê piştî wê, li ser wê demê wê binivîsênê wê bi gotinên weke xûsrewê yekem wê, cazer û nehrevanê wê li dora sed hezar aligirên mezdeki wê qatîlbikê û wê piştî wê navê 'enûşîrvan' wê hilde.

Di wê temenê de wê, ev mijare komkujiyên ku wê werina serê mezdekiyan wê di rengekê de wê tiştê din wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê, her çendî ku wê mijar wê, weke ku wê bi gotinên weke 'xûsrewê yekem sed hezar mezdeki kuşt xalk dîsa hanî ser temenê mecûsîtiyê ku ew bi wê bijîn jî wê di wê gotinê bi xwe de jî wê hinek nakoki wê hebin. Ber ku wê di dema axamanişîyan û heta demên sasanîyan bixwe de jî wê mecûsî wê weke hêzek û çînek bawerîyî ku wê hertimî wê rastî tûndûtûji û komkujiyên van rêveberî û desthilatdarîyan hatîya bê. Di wê temenê de bi wê re salixkirin wê di awayekê de wê, di

aslê xwe de wê ku ew bi wê rengê hanîna ser ziman ne ji kêmzanîna dîrokê bê wê, ji aliyekê din ê bi zanebûnê rastîyê berevajîkirinê bê.

Piştî bavê xwe ku wê ser taxt wê rûnihê xûsrewê yekem wê di rengekê de wê, di aslê xwe de wê, di hundurê dema desthilatîya xwe ya 48 salî de wê, her demê û li gelek deveran wê pîrr zêde wê komkujiyên mazin wê bîne serê mezdekiyan. Wê, dîrokek bi xwûnê wê li ser serê wan bisekinê. Wê gelek deverên wan ên weke niştecihên wan ên jîyanê wê ji naqşeyê wê bibê. Wê, Navê wan ji naqşayê wê bibê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman wê wê di dema wî de wê gelek kesên li dora xûsrewî yekem wê ji kirinên wê aciz û nexweş bibin. Heta ku wê ji nava malbata wî birayên wî bixwe jî wê bi hin sedemna wê li hemberî wê raperin bikin û ew wê bi alikariya zêdegan û mobedan wê, wan jî bi tafisênê.

Demografiya ku wê mezdek wê li ser wê re wê xwe werênê ser ziman û wê bijî wê ew demografiya kurdistanî ku wê manî wê li ser wê re wê li herêmê wê bi navendî wê bijî bê. Wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê di encama pêvajoyên komkujiyên dema xûsrewê yekem de wê, mezdeki wê, zirarek zêde mazin wê bibin in. Di wê temenê de wê, ev rewş wê, di nava xalkê de wê, pîrr zêde wê, bê sedema infîalê. Ber vê yekê wê, zêdegan û mobed wê bo ku ew hêncetna ji kirinên şah re bibînin û bo ku ew rêveberîya sasanî bi wê ser lingan bigrin wê bidest dijpropagandayên li dijî mezdekiyan bikin ku ew ji aliyê rewîstî ve wê, çawa wê xirab û ne li gorî bawerî û rewîsta bawerîya wan bin. Di wê temenê de wê gotinên weke 'mezdek mal û jinê hevbeş dibîne' jî wê ber ku wê weke gotinên sînorê rewîsta civakî û kevneşopîya wê bê û di zanin ku wê ser wê sînorê rewîstî re wê ti kesek wê zêde derbasnebê wê êdî wê bi wê re wê di rengekê de wê, bînin ser ziman. Ev gotinên ku wê çawa wê di nava civakê de wê mahkûm bikin wê weke gotinên wê bin. Lê di rastîyê de wê dema ku mirov pêvajoyên pêşketina civakê, demografi, dîrok û rengê hizirkirinên civakî û hwd dibîne wê temenê hizirkirinên bi wê rengê wê nebê. Mezdeki wê piştî wê di awayekê de wê, bandûra wan bi komkujiyan ku wê were kêmkirin wê demek nû wê bo wan wê destpêbikê. Lê di aslê xwe de rewşê divê ku wê, bi çavkaniyên wê re wê, ji demên kîrûs û komkujiyên mecûsîyan û heta manî û piştî heta mezdek di kevneşopîyekê de wê, di dewama hev de wê di rengekê de wê werênê ser ziman û wê fahmbikê.

Temenê mezdek ê tîgînî ku ew bi wê dihênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov li ser temen û çerçoveya mezdek wê dihizirê wê dibînê ku wê li herêmê wê temenekê wê yê pirr zêde ê baş û mazin wê hebê. Di wê temenê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê, mezdekî wê, di wê demê de wê li ser temen û çerçoveya civaka rewîstî re wê, di rengê de wê bijîn. Kesekê ku ew kevneşopî û pêvajoyên fahmkirina civakî a herêmê bizanibin wê bizanibin ku civaketiya mezdek a rewîstî wê li ser temenê wê bi rêgezên xwe yên têgihîştinê re wê were fahmkirin.

Lê mezdek wê hinekî wê, bi felsefeyî wê nêzî mijarê bibê. Ew di wê temenê de wê, di temenê aqailmeşandinî û hwd de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ew çerçovaya sazûmanî a kosmolojikî û rewîstî wê piştî ku ew wê salixdikê wê piştî wê êdî wê di wê çerçoveyê de wê bidest hanîna li ser ziman wê bi wê re wê bikê.

Di wê demê de wê, dema ku mirov li demografiya herêmê a bawerî, civakî û hwd binerê wê, di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, çerçoveyek zêde berfireh a kevnera ku wê di wê temenê de wê, weke bi têrzanînekê wê bê jinkirin û bijîn wê were dîtin. Mînaq wê mitrayî heta wê demê jî wê di nava gelek pêvajoyên dîrokê de wê, karibin xwe bidina domandin û heta wê demê wê werênin. Navendên mitrayîyan ên ku wê heta wê demê wê werin ên weke 'zerzewan' û hwd ku wê di sêkikek herêmê a ardnigarî de wê bisekinê û wê di wê temenê de wê weke navendek zêde giring a ku ew li wê bergên xwe dikin wê were dîtin. Maniyî jî wê piştî ku wê derkevin wê gelek caran wê herina navenda zerzewan û wê di wê temenê de wê di rengê de wê, bimênin. Weke wê navendê û bawergehê wê gelek navendên din ên dîrokî ku wê bi hebûna xwe re wê weke navendna pîroz û zêde giring ên rewîstî û civakî û bawerîyî wê werina dîtin wê karibê li herêmê kifşbikê **bawergeha Zerzewan a mitrayî** wê ji amedê heta rehayê wê di navendek zêde giring de wê, cih bigirê li ber firatê û wê di wê temenê de wê ev dever wê, di her demê de wê, weke navendek mitrayîyan û ankû zaneyên ku wê li herêmê wê derkevin ku wê serî li wê bixin jî bê. Ji navaroka zerzewan û awayê wê mirov fahmdikê ku wê mitrayî di warê astronomiyê û têgihîştina kosmolojikî de wê pirr zêde wê, li pêş û pêşketî bin. Weki din wê piştîre malavaniyê ji abgaarî û berî wan hinekî jî ji komageniyan re jî wê bikê. Çendî ku wê komageni wê weke navenda wan semsûr bê wê, di wê temenê de wê, li wir jî wê di wê rengê de wê, bi navenda baweriya wan ew wê di wê demê de wê bibin. Peykelên şêr, serê mirovan û hwd wê, yên mitrayî û hinekî wê bi temenê tefsirên wan wê bèn çêkirin bin.

Weke şêr ku wê çawa wê, li rex mitra wê were bicihkirin wê ew wê weke nimînêrek wêrekî, pakitiî, **mazinbûnê** û hwd ba. Di awayekê din de jî wê, li wê, deverên weke yên bi seremoni ku ew ga gûrandinê wê dikin wê ji xwûna wê paqijbûnê û piştire wê ji goştê wê, çêkirina xwarinê û danîna sofrayê weke bi navê 'sofraya yazdan' wê heta roja me wê, di rengekê de wê di nava êzdayîyan de wê li kurdistanê bê jîyankirin. Ji navaroka zerzewan mirov fahmdikê ku wê, di awayekê de wê mertebe bi mertebe wê, cihê lê rûniştinê ê bawermendan ku wê heta devera lê mitra dihê nimînêrkirin wê were dîtin. Kesek wê dema ku ew ket hundur de ku ew, xwediyê erk û pîşeyê bê wê ew dema ku ew ket hundur wê weke mirovekê ji rêzê bê. Ku ew key jî bê. Di çerçoveyek kosmolojiyî de wê, di nava têkiliya jîyanê, mirov, jîyankirinê û hwd re wê, di wê temenê de wê, çerçoveyek zêde berfireh a wê xwe bi wê re wê bide **dîyarkirin**.

Heta ku mirov dikarê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, li zerzewan wê di dema maniyan de wê, bi berheviyên bi pirtûkxaneyî ku mirov dikarî weke 'kanonina mitrayîya' bi nav bikê wê di wê temenê de wê, bibê û wê, ber vê yekê wê, ev navenda weke bawergehî wê, di wê temenê de wê, li ser wê temenê wê weke navendek perwerdekirinê û her wusa li wê ghiştina zanînen di derbarê her rewşên din de wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, zerzewan wê mejuya wê, dikarê bi deverî zêdetirî kevntir were birin. Lê li vir ber ku wê mijare me zêde ne ew bê emê zêde li vir wê li ser wê ne sekin in. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, di rengekê din de jî wê werênê ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, mitrayî wê, li wir wê bibin. Piştî mitrayiyan wê, maniyî jî wê, hinekî xwe li wê bigirin.

Di aslê xwe de wê demografiya bawerîyî wê zêde giring bê ku mirov wê bi teybetî wê li vir wê di çerçoveya xate pêşketina herêmê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman wê di nava hev de wê bi awayekê pirrengî wê karibin bijîn. Wê xweşbînîyan ji aliyekê ve ku wê weke rêgezêkê di temenê fahmkirina wan ya bawerîyî û xwezayîya fahmkirina wan de wê hebê, wê bi bandûra wê re wê, hişmendî, şîyarî û fahmkirina wan a cihê wê di wê temenê de wê bi hev re wê hevnasîne wê hertimî wê bikê û wê karibê temenekê fahmkirinê biafirênê.

Minaq wê dema ku wê mani derkeve wê, mitrayî wê, cihêbûna wî pêşwazî bikin. Êzdayî jî wê pêşwazî bikin. Di cewherê xwe de wê zerdeştî jî wê pêşwazî bikin û wê weke têgînek cihê a li ser wê kevneşopîyê re wê bibînin. Lê hêzên serwerî û desthilat wê di wê rengê

de wê li dijî wê bisekinê. Ber ku ew bi wê rengê afirandina ew bi wê bi statûqûyî dijîn û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bi wê re wê, di rengekê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li dijî manitîyê dijberîya ji serdestîya sasanî wê di temenê wê de wê çendî ku wê bi gotinên bawerîyî jî wê bixwezin wê salixbikin wê serwerî û ankû dîmenekê bawerîyî ku wê hatîbê bi statûqû kirin û hwd wê di temenê wê de wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê dema ku em dihên dema mezdek piştî wê re wê heman tişt wê di wê temenê de wê, were ser ziman.

Li vir wê gelek gotinên ku wê, li ser mezdek wê werina gotin û dúbare û dúbare wê werina ser ziman weke 'raperina mezdek' û hwd ku wê werina ser ziman ev gotin wê, di rengekê de wê, weke gotinna ku wê dema ku mirov hinekî li wê dinerê wê, di têgiha wê de wê tişteke ne rast wê bi morfolojikî û fahmkirina wê re wê hebê. Di wê temenê de wê di serî de wê ji aliyekê ve wê fahmbikin û wê werênina ser ziman.

Mînaq wê di wê temenê de wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, mezdekî wê temenê wê ser wê çerçoveya bawerîyê a cihêreng ku wê bi mejuyek zêde demdirêj re wê were ser ziman re wê bibê. Ber vê yekê ya ku wê dema ku wê mezdek wê derkeve û wê were li holê wê di demek zêde kort de wê pirr zêde wê pêşkeve û wê were pêşwazî kirin. Di wê temenê de wê li ser rêgezên têgihiştinê ên bi zerdeştîyê û manitîyê û hwd re wê, çerçoveyek fahmkirinê bi gnostikî wê li ser temen û çerçoveya sazûmanî a civake rewîst û hwd re wê werênê ser ziman.

Li vir wê di aslê xwe de wê di têngîna mezdek a civakî de wê tişteke din wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê di wê dîmenê de ew wê, dibîne ku wê zanîn û aqilê weke yê bi felsefeyê û hwd wê bi zêdeyî wê pêşkeve û wê serwer bibê. Di wê temenê de wê civaketiyek û pêşketinek bi wê a ku ew wê di wê çerçoveyê de wê bi aqil wê karibê xwe biafirênê wê li ser wê re wê bîne ser ziman wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ev civaketî wê, civakek lêpîrsîner bê. Wê ev aliyê lêpîrsînerî ê civakî ku wê bi civakê re wê, were kifşkirin wê ne bawerî lê wê, desthilatdarî wê, di dewama wê de wê weke temenê lêpîrsîn û bi wê lawazîya xwe wê têngîne wê bibîne û wê di wê çerçoveyê de wê, ew wê, li dijî wê bisekinê.

Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Mînaq mezdek li ser wê temenê wê wekhevîyê wê weke rêgezekê wê werênê ser ziman û wê li ser temenekê xwezayî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li gorî ku ew bi wê bihizirê wê werênê ser ziman ku wê, çawa wê her tiştê ku ew

heya wê di wê temenê de wê, hemû tişt wê bi hevbeşîyekê wê karibê were bikarhanîn. Minaq wê, dema ku wê ew wê, tiştên di jîyanê de wê, di wê temenê de wê şîrovebikê wê, di wê temenê de wê, aliyekê din wê şîrove bikê. Wê kes û hêzên ku ew bi zorê dest didênina ser ya ku ew maf dikin û ya ku ew maf nakin jî. Wê dema ku ew dest didênina ser hemûyî wê di wê temenê de wê, êdî wê, ew wê, hevbeşîya xwezayî ku wê bi gotina 'xwûdê bo herkesekê weke hev afirandîya û daya' wê, ew ji destê yê ku ew bo wî û ankû wê hatîya afirandin wê were girtin wê, li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê balê bikişênê li ser wê. Wê dema ku kes bi hêza destdanî ser wê li gorî mezdekiyan wê li dijî wekheviya yazdanî ku ew di nava mirovan de yazdan lê hizirîya **bê**. Di wê çerçoveyê de wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê ev jî wê di wê temenê de wê mijarê wê hilde li dest. Mezdek wê di wê temenê de wê, balê bikişênê li ser ya ku mirov wê maf dikê wê hilde û ya ku wê kesê din ew maf dikê ew hilde û ew ji dest newê girtin. Fektorê hêzê ku ew rû didê û pêşdikeve wê, li gorî wî weke aliyekê ku ew wê di temenê de ew, wê mafê wan ji dest digirê bê. Di wê temenê de wê, dema ku mezdek wê dihênê ser ziman wê, di wê temenê de wê, bi gotinên weke 'ew desthilatê tûna dihasibênê û dixwezê wê ji holê rabikê û hwd re wê, bê çûyin li ser wî de. Di wê çerçoveyê de wê mezdek wê di aslê xwe de wê bi aqilê xwe wê hinekî jî wê weke ku wê li pêşîya dema xwe wê bijî û wê, di wê temenê de wê tiştên ku ew werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, weke aliyna giring ên ku mirov dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê. Têgîna mezdek wê ji gelek alî û dîmenan ve wê di wê temenê de wê pêwîst bê ku ew bi temen û çerçoveyên felsefeyî û teorikî were hildan li dest û wê were fahmkirin. Gelek mijarên ku ew di dema xwe de dihilde li dest wê di wê temenê de wê weke mijarên teorikî û civakî bin. Wê di wê temenê de wê, li ser temenekê civaknasî, civakî û bawerîyî û hwd re wê, hilde li dest. Di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve jî wê, çawa wê karibê weynek rast wê bawerî bileyizê wê ew wê jî wê di rengekê de wê bikê mijare hizirkirinê.

Di demên destpêkê de wê dema ku wê Mezdek wê derkeve li holê wê, li gorî gelek kesan wê weke mani û vejina wî jî wê werênina ser ziman. Mezdek wê gelekî bi zane bê û wê, di wê temenê de wê, dîmenekê bide dîyarkirin. Di nîqaşkirinên wî yên bi bawermendan û kesên li dorê re wê, ew wê, hertimî wê, di dîmenekê pirr zêde bi zane de wê were dîtin.

Mezdek wê dema ku ew dibê wê, di wê çerçoveyê de wê, hizrên wî yên ku ew dihênê ser ziman wê, hem yên ku ew dinivîsênê û hem jî wê weke ku wê di dema manî de wê bibê ku ew pirr zêde diaxifê û ew şagirtên li wî yên li dorê gotinên wî qayddikin û hwd wê, di wê temenê de wê, rewşek wê bi mezdek re jî wê were dîtin. Bi wê yekê wê di demek kin a pirr zû de wê gelek nivîsarên mezdekî ên bi nivîsê wê bibin û wê di nava gel de wê belav bibin.

Wekî din wê mezdek wê tiştêkê din jî wê bikê. Ew jî weke ku em bi mitrayîyê û heta ku piştê bi zerdeştî û heta manîyê re wê dibînê wê di awayekê hiyararşiyê de wê, ji yê jor heta yê binî ku wê çawa wê fêrbûn wê bibê û wê yê li jor wê çawa wê karibê xwe bigihênê agahî û zanînen bawerîyê wê, di wê temenê de wê mezdek wê bixwezê ku ew wê temenê ji herkesekê re wê werênê ser ziman. Ew wê, di nava bawermendan de wê weke jiholêrakirina sînori olî û hwd jî wê di hinek awayan de wê, di nava wan de wê were şîrovekirin û wê karibê bibê temenê hinek rengên bertekî ên li mezdek jî.

Li ser wê temenê w, bi têngîna dualistikî a bi têngîna rohni û başiyê û tari û xirabiyê bi temenekê kosmikî re wê werênê ser ziman. Lê mezdek tiştêkê din dikê. Ew jî ew wê ew bê ku ew di wê çerçoveyê de li wê dihizirê çawa wê sazûmana kosmikî wê di nava jîyane damografiyî a civakî de wê ew bi pergalek rewîstî a civakî re wê şîrovebikê û wê li gorî wê bêne ser ziman bi temenekê bi têngîna gnostikî û hwd re wê, di wê temenê de wê, li wê bihizirê. Weke ku wê di nava manîyan de wê were ser ziman wê rohni wê di nava mezdekiyan de jî wê bi zanîn û hêstê re wê were qarakerîze kirin. Li ser wê temenê wê mezdek wê bahsa wîna azad bikê ku wê di wê temenê de wê bi rohni-zanînen re wê, tevbigirihê. Tarî wê, kor, rewş û cahîlî bê. Ew jî wê li gorî mezdek wê ji xwe re wê tevbigirihê. Li gorî mezdek wê mirov wê bi rêya xûy û kirina baş re wê, xwe ku wê weke aîdî qatkên rohniyê wê serbest bida berdan. Lê aliyekê din wê ya mezdek ku ew weke ji mani cihê dihizirê wê di wê temenê de wê li ser temenê şîrovekirina wî ya bi têngîna tariyê û rohniyê re wê were dîtin. Mani wê li ser temenê trajikî tevlihevbûn û wê, bi awayekê bi alî wê weke ku wê manî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Mezdek wê li ser têngînek kosmikî wê ew wê di temenekê bêalî û bi aqilê baş û hwd re wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di mezdekiyê de wê bi her çar elementên weke avê, agir û axê re wê, li rex wan wê weke elementa çare wê, hêza farqkirinê, fahmkirinê, hişkirinê, parastinê, hêskirinê û hwd wê, werênê ser ziman.

Di aliyê hizirkirina mezdek de wê tişteke din wê bi zêdeyî wê weke ku em piştê wê bi nesimî re wê dibînin wê mezdek wê bi teorikî û felsefikî wê temenê wê çêbikê û wê werênê ser ziman. Ew jî wê mijare tîpan bê. Li gorî wî yazdan di tîpan nepenîyek bi cihkirîya û mirov wê, divê ku wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, tîpên ku wê ji wan gotin û ankû bêja wê were çêkirin wê di wan de wê, nepeniyekê wê bixwezê kifşbikê û wê di wê temenê de wê temenekê kûrbûn û gihiştina zanîna mazin wê werênê ser ziman. Ew tîpan weke mifteyên fêrbûnê wê bibînê. Li gorî mezdek yazdan, dûnya bi rêya tîpên fêrbûnê ku ew nepenîya mazin di destê xwe de digirin bi wan bi rêve dibir. Ber vê yekê bi wan û rêya wan mirov dikarê di fahmkirina wê de bigihijê wê ya zanîna mazin a yazdanî jî.

Di aslê xwe de wê, di wê warê de wê di çerçoveya felsefeya mezdek de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di renekê de wê, felsefeya tîpan wê di wê rengê de wê, di renekê de wê, pêşkeve û wê, weke temenê fahmkirinê ê bigihînî wê were dîtin û wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê werênê ser ziman ku wê mezdekî wê, di wê temenê de wê, weke *'mifteya jîyanê'* ku wê bibînin wê, tîpan wê di wê temenê de wê, bi dengên ku ew derdixin û ku ew dikarin bi gelek devên cihê ew werina bi dengkirin û her dengê wê karibê bigihê gelek wateyan û her wate dikarê bi gelek awayan were salixkirin û her salixkirin wê karibê bigihênê gelek têgihiştinên û hişmendiyên din û her hişmendî wê karibê bigihênê gelek fahmkirin û derkkirinên din ên di jîyanê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê çerçoveyek mezdeki a ku ew di wê de kûr bibê û wê werênê ser ziman wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku mirov wê dibênê wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, felsefeya mezdek a tîpan wê piştî wî di wê temenê de wê, di temenekê mitolojikî û ankû weke ku em bi têngîna nesimî re wê piştê dibînin ew bi tîkiliya wan a cînan û hwd re wê tîkilidar wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bandûr û nepenîya tîpan û gotinê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku ew tîpan wê di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin.

Di mijare felsefeya tîpan de wê hinek têngînên di nava çîrokên kurdan de ku wê werina ser ziman bi vegotinên çinan û hwd re wê di wê temenê de wê, di renekê de wê hebin û wê, di wan de wê her tîp wê weke derîyekê li dîmenekê din ê jîyanê û ankû deverêk din a gerdûnê di vebê û hwd re wê li wê bihizirê û wê were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijara tîpan wê di wê temenê de

wê çerçoveyek wan ya têgihîştinî ku wê mirov dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê hebê. Di wê temenê de wê, mezdek wê weke ku wê çawa wê manî di nava têgîna tari û rohnîyê de wê, kosmolojiyê wê kifşbikê û wê bixwezê wê bigihîjê li fahma wê mezdek wê di wê çerçoveyê de wê li ser têgîn û felsefeya tîpan re wê di wê rengê de wê li ser wê çavkaniyê û hwd re wê bixwezê ku ew wê bikê û wê werênê ser ziman.

Di wê mijarê de wê, salixkirin û bi dengkirin û di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare wê, di awayekê de wê werênê ser ziman. Felsefeya tîpan wê di nava têgihîştian mezdek de wê, di temenekê hûrgilkinê de wê, xwediyê reng û awayekê fahmkirinê ê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê, biqasî wê bi qarakterî wê aliyê salixkirinê û hwdbûna wê biafirênê wê di dîmenekê din de jî wê temen û çerçoveya kûrbûnê wê di wê temenê û awayê de wê bi wê re wê biafirênê. Mezdek di tîpan û di wan de wê bi kûrbûna bi fahmkirinê û gihîştina zanîne de wê zanînekê û gerdûnekê wê di wê rengê de wê kifşbikê û wê bi wê re wê, bixwezê ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê tîpek wê bi awayekê bêhasab wê karibê were salixkirin. Lê bi wê temenê de wê, di wê rengê de wê, werên ser ziman. Aliyekê din ku wê nesimî wê werênê ser ziman wê li ser temenekê şenber wê, di aslê xwe de wê di warê wê aliyê felsefeya mezdek de wê têgihîştinek kûrtir jî wê karibê bide me. Nesimî wê dema ku wê salixbikê wê her tiştê wê bi wê re wê weke bi temenekê anatomikî wê salixbikê û wê bixwezê wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê anatomîya mirov hundur û derveyîya wê di wê çerçoveyê de wê beş bi beş wê awa û reng û beşên wê çawa wê salixbikê wî di wê temenê de wê, beşên wê çawa wê têkili bi hev re heyra ku wê bixwezê wê bi temenekê anatomiyî wê fahmbikê û hwd wê weke aliyekê ku mirov dikarê wê di wê temenê de jî wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di warê têgîn û hizra tîpan de wê, di nava kurdan de wê heta roja me jî ku wê weke di temenê daqên li ser deverên laşê xwe ên weke piştta dest, zenî û hwd wê çêbikin wê di wê de wê di awayê wê xêzkinê de wê, hinek wate wê werina lêgerin. Ev wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê têgînî ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê heta roja me jî wê di wê temenê de wê fahmbikê wê werênê ser ziman. Wê mirov dikarê wê weke argûmanek giring a civakî ku wê, çawa wê, ew felsefeya tîpan wê di rengekê de wê were bi watelekirin û wê ji wê bi wate werina jê derxistin wê dikarê bi wê fahmbikê.

Di mijare daqan û felsefeya tîpan de wê li kurdistanê wê di wan demên wê yên kevnera de wê, levkirin û têkiliyek xort a bi fahmkirinê wê bi wê re wê were dîtin. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Xat wê, li gorî wê, di wê temenê de wê, berê wê bi kûve bê û çawa hatibê xêzkirin wê bi qarakterî wê di wê temenê de wê fahmkirin wê ji wê were derhanîn. Wekî din wê di temenê bi dengkirinên bi wê de wê ew levkirin û ahenge ku wê were lêgerîn wê di wê temenê de wê, temenê gihiştina hinek fahmkirinan a bi wê re jî bê.

Di çerçoveyek giring wê, weke felsefeyek civakî a bawerîyî jî wê xwe di temenekê gnostikî de wê bi zanînekê re wê bi temen bikê ku wê were fahmkirin wê di wê de wê, di çerçoveyek kûrbûnê de wê bi wê re wê werê dîtin. Aliyekê ku wê li ser felsefeya gotinan û hwd re a di wê temenê de ku wê bi nesimî re wê bê sedema bertekên li hemberî wî wê, têkiliya wê gihiştina watelêkirinê ku wê di şewayekê mistîkî de wê bi afsûnî wê were fahmkirin ve wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê, weke bi dîmenên din ên jîyanê re wê têkiliyekê wê dênê re wê, di wê temenê de wê were ser ziman. Minaq li kurdistanê di nava civakê de wê têgîna cinan wê di wê temenê de wê, çendî ku wê di temenekê mitolojikî de wê were ser ziman lê wê di rengê de wê dervî wê têkiliya mîtolojikî wê weke ku wê li jîyan û dînya mirovan wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de ku ew bi heman rengê û dîmenê bi xosletên xwe yên jîyanî û hwd hena re wê werênina hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê têkiliya xêzkirina wê bi kosmikî wê di wê temenê de wê, di rengê de wê weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê bi wê re wê di temenekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Lê aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare tîpan bi têgihiştinek felsefeyî hildana li dest a mezdek wê hinekî wê cihê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ew di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di wê de wê bi awayekê kosmikî wê temenekê kûrbûnê wê bi fahmkirinê û wê re wê, bixwezê ku ew biafirênê û wê werênê ser ziman.

Di wê mijare felsefeya tîpan de em, dikarê wê di serî de wê, di wê temenê de wê werênina ser ziman ku wê li kurdistanê wê di demên kevnera de wê ev li ser temenekê fahmkirinê wê pirr zêde wê bi sazûmanî wê pêşketî wê hebê û wê her qarakterî û xêzkiriinên ku wê werina çêkirin wê di wê temenê de wê, li wan wê were lê hizirkirin. Di nava xêzkirinên bi tîpan de jî wê bi qarakterê baş û nebaşî wê ji wan gihiştina têgihiştinê û hwd wê bi wê re wê bibê. Wê, mirov ji kûderê wê

fahmdikê wê, ji rewşa jin û mêrên kurd ku ew wan daqan di laşê xwe de çêdikin wê, yên baş bi wateya baş ku wê çêbikin wê bi wê re wê çawa wê encamak baş di jîyane wan de wê bibê bê. Wekî din wê di dewama wê de wê, aliyekê wê yê din jî wê yên nebaş ku wê, weke 'afsûna nebaş' û nîşanakên wê jî wê werina bi navkirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê, were dîtin. Di wê temenê de wê, minaq wê dema ku wê daqek wê were çêkirin wê kesên ku ew li wateya wê serwer in wê bi wan wê were şêwirin. Di wê temenê de wê, wateya xêzan û bi wê gihiştina fahma daqan û hwd wê, di wê temenê de wê weke dualiyên ku wê bi hev ve girêdayî bin di fahmkirinê de. Di awayekê din de jî wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare tîpan wê di wê temenê de wê ev aliyê ku wê bi wê rengê wê li wan wê were lê hizirkirin wê, ev di wan de wê, xwediye çî felsefeyê û bi temenkirinê û hwd bin wê di wê temenê de wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê li vir wê derkeve li pêş.

Di aslê xwe de wê, mijare daqan ku wê heta roja me wê di wê temenê de wê, bi felsefeyek civakî wê were çêkirin wê di nava jîyanê de wê li ser du temenan wê were dîtin ku wê were kirin. Yek wê bo xweşikbûnê û ya din jî wê, bo parastinê bê. Di wê temenê de wê ev herdû têgîn jî wê di wê de wê, dema ku mirov hinekî bi wê têgîna tîp û ankû xîzan bi wê dihêze wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê têgînekê wê di wê çerçoveyê de wê bide me. Ev wê, weke aliyekê ku wê di wê de wê ne tenê wê têgînek kosmikî wê di wê de wê bi wê rengê wê di wê de wê were kirin û her wusa wê di dewama wê de wê çawa wê, bi wê re wê, temenekê fahmkirinê ê jîyanî û li ser temenê çawa jîyankirinê û hwd ku wê di xwe de wê bersivan wê bi lêgerîna li wan re wê di rengê de wê bi wê re wê were dîtin.

Wusa dihê dîtin ku mezdek wê mijarê û têgihiştina di wê de ku mirov wê li ser temenekê bawerîyê wê bi wê dijî wê ji aliyê felsefeyî û hwd ve wê ji xwe re wê bikê temenê lêhizirkirinê û gihiştina li fahmkirina wê. Di wê rengê de wê, ji mezdek heta nesimî wê di wê temenê de wê di rengê de wê were dîtin ku wê li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev mijar wê, weke mijare zêde giring wê di nava maniyan de jî wê, di dema wan de wê bi hinek awayna wê were dîtin. Heta ku wê weke ku wê di nava têgînên maniyan ên weke yên waazan de wê, di wê temenê de wê, li ser ahenge demê re wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Wê bi têgînekê wê dema ku wê dem wê bi wê re wê were

pênasekirin, fahmkirin û wê herikina demê wê bibê wê demê wê, vajî wê çî bi xwe re wê werênê wê li wê were lê hizirkirin. Ev kevneşopîya hizirkirinê wê di nava kurdan de wê piştî mezdekiyan wê di nava kurdên misilman de jî wê bicih bibê û wê hinekî wê di nava wan de wê bi temenekê bi tirs wê werênina ser ziman. Minaq hinek kesên ku wê, di wê temenê de wê, minaq wê 'weke pirtûka pîroz vajî dixwênin' ku wê bi wê re wê bigihijina hêzên serxwezî û ankû wê xwediyê wê bin û wê bi afsûnî wê karibin her tiştê bikin wê li wan wê were nerîn.

Ev wê, di wê rengê de wê bi wê re wê di dîmenekê de wê weke ku mirov wê di wê, temenê de wê bi wê re wê dihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê, li wê were lê hizirkirin. Mitrayîyan wê wê, di demên xwe de wê, felsefeyek li ser temenê rengan ku wê di awayê xwe yê pêşketin û fahmkirinê de wê nedûrî wê têgihîştina felsefeya tîpan a mezdekiyan bê wê, pêşbixê. Di wê temenê de wê şîrovekirinên awayên rengan û ji wan gihîştina wateyan wê bi wan re wê di rengekê de wê were dîtin. Zerdeştî wê bi têngîna di her awayê de ku wê li wê were lêgerin wê, weke ku em di avêsta de dixwênin wê pêşbixin. Di dewama wê de wê maniyî wê, di aslê xwe de wê di wê de wê, li ser temenê tari û rohnîyê û hwd re wê di rengekê de wê, di wê de wê kûr biibn. Wê bi wê re wê werênina ser ziman.

Gotinên weke ku wê di nava kurdan de wê, 'ti tiştê di rastîya wê de bixwênê têbigihijê wateyekê, lê tû bi vajîya wê re bixwênê têbigihijê wateyek û maneyek din' wê di wê temenê de wê bi wê re wê, were ser ziman. Ev wê, di wê temenê de wê di temenekê dualiteyê vajîhev de wê di rengekê de wê, bi wê re wê, were ser ziman. Ev wê, di nava civakê de wê weke ku mirov wê dibînê wê di rengekê de wê, heta roja me jî wê di nava civake kurd de wê bi awayekê xort wê têgihên wê têgihîştinê û têngî wê bi kûrahiya fahmkirina wê û bawerîya bi wê re wê hebê û wê were ser ziman. Di wê temenê de wê, di têngî de wê, dema ku wê li wê rengê wê li wê were lê hizirkirin wê aliyê ji wê ku wê tişt wê bi wateyî wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê were dîtin. Lê aliyê bi encamên wê re ku wê were ser ziman wê li ser aliyên bawerîyî re jî wê di rengekê de ê bi wê re wê, were dîtin ku wê were fahmkirin. Di aslê xwe de wê ev felsefeya tîpan a di nava civakê de ku wê hê bi gelek minaqên wê yê têngî û têgihîştinî ên di nava bawerîya gelê kurd de dijî ku mirov bi wê re wê mijarê dihilde li dest di wê temenê û çerçoveyê de mirov baştirin di fahmkirinê de digihijê wê fahmkirina wê. Li ser wê temenê mijare felsefeya tîpan û hwd wê, di aslê xwe de wê pêwîst bê ku mirov wê

hinekî din wê bi têgihîştina ku ew bi wê re dihê fahmkirin û ankû ku ew çawa were fahmkirin wê di wê çerçoveyê de wê bi hinek aliyên wê yên din re jî wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Weki din li ser dager û qarakteran re hewldana gihiştina li wateyê û ankû li ser wateyê ve bi ber afirandina qarakter û wateyan û hwd wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê were dîtîn. Di aslê xwe de w, di mijara mezdekiyê de wê, di wê rengê de wê, aliyekê wê yê giring ku wê, di wê temenê de wê, ne di dema mitrayiyê, ne di dema zerdeştîyê û ne jî di dema manitîyê de wê were hildan li dest wê di dema mezdekiyê re wê di wê temenê de wê were hildan li dest.

Li ser tîpan û bi kûrbûna di wan de gihiştina wate û fahmkirinê wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Mezdekî di renekê de wê, di temenekê fahmkirinê de wê, tîpan wê weke miftiyên fahmkirinê ên bingihînî wê di wê temenê de wê were ser ziman û wê bide dîyarkirin.

Mezdeki di wê temenê de wê, aliyekê wan ê giring wê ew bê ku ew li gorî wê wateya ku ew digihîjê de bijîn bê. Ber vê yekê wê, dema ku em di wê temenê de di nava fahmkirina wan de kûrdibin û li çavkaniyên wan ên fahmkirinê û hwd dinerin wê gelek gotinên ku wê, piştî wan di temenekê propagandayî de wê li ser wan re wê bê gotin wê were dîtîn ku wê ne rast bin. Me li jor hinek ji wan hanîn li ser ziman. Lê hê gelek gotinên bi wê rengê wê werênina ser ziman. Minaq têgînên mezdeki wê di temenekê civaknasî û felsefeyê de wê, pirr zêde wê weke temenekê baş wê biafirênê ku mirov bi wê li wê bihizirê û di wê de kûr bibê. Di wê temenê de wê, aliyekê din jî ku wê were gotin wê li ser têgîna 'wekhevîyê' a mezdek re wê were gotin wê ew bê. Wê gotin ku wê mezdek wê di nava girseyê de wê, wê bi navê mezdeki wê were gotin ku wê, 'li ser xwesteka mezdek wê malên zêdegan û kesên dewlemend wê werina talan kiriin.' Lê di aslê xwe de wê dema ku mirov rastiya hizirkirina mezdekiyan û çavkaniyên wan ên hizirkirinê mirov li wê dinerê wê dibînê ku wê ev gotin jî wê weke gotina 'ku mezdek jinê jî weke mal hevbeş dibînê' wê gotinek propagandayî a derewînî bê.

Di mijare gotina 'jinê weke mal hevbeş dîtînê' de jî wê dema ku wê kevneşopîyên civakî ên herêmê û civake mezdek û li kurdistanê giştî ku ew li wê were nerîn wê, bi rehetî wê were dîtîn ku ev gotin wê weke gotinek propagandayî a derewînî bê. Weki din wê weke gotinek ku wê di reng û awayekê din de jî wê bikeve şêwayê hêrîşkirinê a li ser nirxan re jî. Di wê temenê û dîmenê de jî wê weke aliyekê gotinî wê were dîtîn.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê di wê temenê de wê li wê bihizirê wê dikarê wê fahmbikê ku mezdek wê, di felsefeya xwe ya civakî de wê weke kesekê xwedî têgîhiştin û kûrzanîn wê were dîtîn. Li ser wê temenê wê gotinên ku ew dihênê ser ziman wê, dewama wan wê werênê û wê, di wê temenê de wê bi çavkaniya wan re wê, di rengekê de wê, werênê ser ziman. Mezdek bi xwe jî wê weke mecsûîyekê û serekek wan ê civakî wê were dîtîn û ser ziman. Di wê temenê de wê, dikarê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, ew di wê temen de wê, xwediyê têgînek xort a ku mirov wê fahmbikê bê.

Dîsa ku em li mijare xwe ya mijare kûrbûna di tîpan a mezdeki de û ankû weke mifteyna bi nepenî ên fahmkirinê dîtina tîpan wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekê din ve jî wê çerçoveyek zêde giring a fahmkirinê a bi felsefeyî, bi çalak û bi hiş wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê, felsefeya mezdek wê ji aliyekê din ve jî wê, di wê reng û awayê de wê derkeve li pêş. Ew jî wê di wê temenê de wê, li ser temenekê epistemolojikî û fenomenolojikî a kûrbûnê bi hûrgilkinin û ankû dahûrkininê û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were dîtîn. Ji wê aliyê ve wê weke ku wê di mejiyê mezdek de wê sînorê kûrbûnê wê weke ku wê nebê. Wê di wê temenê de wê, hertimî wê, di wê de wê derfeta kûrbûnê û di wê kûrbûnê de ku ew çendî bikê ew bi wê re bigihijê kifşkirinên nû û hwd wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê teori û felsefeya mezdeki bi doktrinê wê zêde wê beyenî û vajî rengên fahmkirinê ên ku wê, di her cûre ên zerdeşt û maniyî û hwd de ku wê bê kirin wê nebê. Di wê temenê de wê, minaq wê, Bavê Kobad firus di rengekê de wê, di aramiyek ku ew di temenekê zimmî bi maniyan re dijî re wê demên xwe derbas bikê, tevi ku we gelek kirinên wî yên nebaş jî wê bibin. Li ser wê temenê wê kûrê wî koban jî wê di heta ciwaniya û demên xwe yên balixbûnê wê bikê. Ev wê, di rengekê de wê bê temenê wê ku ew dema ku wê hizrên mezdek dihên ser ziman ew bi wan re di cih de hevnasînekê bikê û heta ku ew di rengekê de wê weke ku wê gelek dîrokzan wê werênina ser ziman ku wê hizrên mezdek wê herê bikê wê bi wî re wê bibê.

Li ser wê temenê wê dikarê wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê ya ku wê dijberîya li mezdekiyan û bê temen û sedema komkujiyên hov li ser serê wan wê ne bawerîya wan bê, ku wê çendî wê bi wê re wê werê hanîn li ser ziman jî. Wê ji wê zêdetirî wê rewşên ramyarî ku wê, di wê

temenê de wê, di rengê de wê bina temenê wê, rewşa hov ser serê mezdekiyan.

Hêrîşên ku wê li wan bibin wê, di wê temenê de wê, tenê di temenê sehêtkirinê û hewldanên bindestkirinê û hwd re wê, di rengê de wê bi wan re wê bibin û wê werina dîtin.

Mezdekî wê piştî mezdek bi xwe re wê bi hûrremismê re wê, li her çar herêmên kurdistanê ên başûr, bakûr, rojava û rojhilat wê, di rengê de wê, bibê û wê di dewama wê de wê li herêmên li dervî wan ên li dora wan jî wê pîr zêde wê weke ku wê, berî wê bi manîtiyê re wê bibê wê bi wan re jî wê bibê.

Di hizirkirina mezdek de wê, temenekê gnostikî ku wê di wê de wê pîr zêde wê, bi hewldanên kûrbûnê re wê were ser ziman wê were dîtin. Ev wê, ji gelek aliyan ve wê, bi temen û çerçoveyek metafîzîkî jî wê di rengê de wê, bi awayekê rastarast û ankû ne rastarast re wê, bê kirin. Li ser wê temenê wê mezdeki wê piştî demên wî ji gelek aliyan ve wê bi têgînek nepenî û menewî û hwd re wê li ser wê temenê û aliyê re wê bi felsefeya wê re wê li wê were lê hizirkirin û wê bê hanîn li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, mijare xate yazdanî ku wê ji dema mitra heta dem zerdeşt û piştî manî û di dewama wê de a mezdek wê di rengê de wê, pîr zêde wê, demên cihê wê li ser temenekê bawerî û felsefeyî wê bîn pêşxistin. Di wê tengê de wê, ev ali wê bê sedema gelek şîroveyên bi awayekê senkretîkî ku wê li ser mezdek û wan têgînên baweriyê ên berî wî re ku wê werina kirin jî. Di wê temenê de wê, li ser temenekê senkretîkî wê di dema mani û çerçoveya wê de wê, hinek şîrove wê, di wê temenê de wê bi gihîştina wê ya li hev a isewitîyê û heta ku wê bi girêdanên wê yên bi cihûtîyê û hwd re ku wê werê kirin û hwd re wê di wê temenê de jî wê were kirin.

Lê ev şîrove wê, di awayekê de wê di wê rengê ku ew dihê kirin wê dema ku mirov ji çavkanî û kevneşopîya hizirkirinê a ku ew li ser wê bi temenê dihizirin û dihênina ser ziman dûr wê werênê ser ziman wê, di zane min de wê zêde baş newê fahmkirin. Bi teybetî wê ne tenê bo mezdek her wuusa wê bo mani jî wê ev rewş wê, di wê temenê de wê di rengê de wê bûhûrîner bê.

Xwenûkirinên ku wê zerdeşt wê piştî mitrayî wê bide kirin wê bandûra wan bi rengê hizirkirinê û pêşveçûnên ku wê bi wê bibin re wê xwe di rengê de wê bidina dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê, zerdeşt wê korbankirina zindiyan ku ew sawal bê û ankû ne sawal bê wê, rast nebînê û wê li dijî wê bertekê wê bide nîşandin. Weki din wê di dewama wê de

wê, ev rewş wê piştire wê di nava mitrayîyan de jî wê xwe bide dîyarkirin. Di nava mitrayîyan de wê, li ser wê kevneşopîya 'gûrandina ga' re wê di rengekê de wê, ew wê bê dîtin. Mitrayî wê bi xwûna gê (ga) wê, paqijbûnê wê bi xwe re wê çêbikin. Wê, di dewama wê de wê ji goştê wê xwarinê wê çêbikin û wê di wê temenê de wê, di temenekê 'hevopeymaniya bi yazdanî' re wê bi temen bikin û wê werênina ser ziman. Wek dihê zanîn ga wê di nava bawerîyên herêmê de wê, ji demên sûmerîya ve wê weke xwediyê pîroziyekê bê. Di nava kurdan de wê gotinên weke 'stirhên ga dûnya li ser wan di ahengekê de sekinî ya' û ankû 'stirhên ga gerdûnê li xwe digirin' û hwd wê di temenê de wê weke wan gelek gotin wê werina ser ziman. Weki din wê, rewşa bi xwûna ga re wê, di rengekê de wê, rewşek weke ya paqijbûnê wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bê dîtin ku wê were kirin. Heta ku wê weke ku wê di çavkaniyên zerzewan'ê de wê were dîtin ku wê deverên ku wê piştî ga hat gûrandin ku wê xwûna gê wê li wê biherikê wê hebê û wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, di rengekê de deverên ku ew mirovek weke li wê xwe dirêj dikê di nava wê xwûna gê ku wê li wê berhevbûya û hwd jî wê were dîtin ku ew wê hebê. ev wê li gorî 'duwanzdeh azmûnên'ên ku mirov wê derrbas bikê di nava mitrayiyê de wê were û bê kirin.

Têkiliya bi nava mitrayîyê û zerdeştîyê û êzdayîyan re

Wê dema ku mirov wê bahsa têkiliya nava mitrayîyan û zerdeştîyan wê di wê temenê de wê, dîmenekê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê di heman rengê de wê, rewşa rengê têkiliyê wê, di nava êzdayîyan û zerdeştîyan de jî wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê, dîmenekê ku wê ji du aliyên ve wê bi temenekê fahmkirina têkiliyên nava wan ku mirov nêzbibê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di awayê pêşî de wê, dema ku mirov avêsta dixwênê wê di wê de wê zêdeyî wê navê mîtra û hwd wê, di wê temenê de wê mirov zêde nebînê ku wê bahsa wê were kirin. Heta ku wê li ser wê temenê wê dîmenekê ji hev cihê wê bi wê rengê wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, weke ev ji hev bahsnekirin wê weke aliyekê ku wê mijare têkiliya nava wan wê di rengekê de wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di nava mitrayîyê de wê, nîrxên ku wê weke temenê baweriyê ku wê werina ser ziman wê, di rengekê de mirov bi gotina yazdanî û hwd di nava mitrayîyan de wê dibînê. Wê di wê temenê de wê, heta roja me jî wê, dema ku em êzdayîyan dinerin wê di

nava kevneşopîyên wan ên bawerkirinê ên weke gûrandîna ga û hwd re wê, têkiliyek xort wê li kurdistanê wê di çerçoveya bawerî de wê, di nava wan de wê were dîtin.

Di awayekê de wê, di nava bawerîyên kurdistanî ên weke mitrayî, zerdeşt û heta mitrayî û hwd de wê tişteke din jî wê bi ber çavên mirov wê bikeve. Ew jî wê ew bê ku wê weke ku em di çerçoveya fahmkirina avêsta dibînîn wê, ji yazdanên jin û mêr re wê, berg wê bikin. Ji wê çerçoveyê mirov dikarê wê di rengekê de wê, werênê ser ziman. Minaq di nava çerçoveya wê kevneşopîyê de wê pêjnên weke yên 'anahîta' û hwd wê di wê temenê de wê, derkevina li pêş. Weki din wê dema ku wê bahsa 'sraosha' wê were kirin wê di wê temenê de wê dema ku wê pêşkêşî mazda wê were kirin wê di rengekê de wê weke di awa û rengê mirovî de wê, di şewayna tefsirî de wê werina ser ziman. Weki din wê dinava têgîna mitra de jî wê li rex wî weke têgînek darazî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, were dîtin.

Di awayekê de wê, di aslê xwe de wê dema ku em rewşa sraosha'yan wê li lê bihizirê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di hinek şîroveyên ku wê li ser sraosha'yan wê were kirin de wê şibandîna 'bhraspatî' ku wê were kirin wê di wê temenê de wê, were dîtin. Li ser temenekê têgîna re wê têkiliya bi gathayan re a li ser mitra ku mirov wê dibînê wê li ser ga re wê, di awayekê gîyanî de wê, bi tefisrên 'gaush urwan' ku wê were ser ziman weke gihiştina li hawarê û hwd re wê werênê ser ziman. Ev wê di nava zaotar'an re wê, bi zêdeyî wê were ser ziman. Lê di aslê xwe de wê di dîmenekê din de jî wê di awayekê rastarast de wê di nava gathayan de wê mirov wê zêde rast wê, di awayekê de wê newê.

Zerdeştî wê di wê temenê de wê, dema ku mirov wê werênê ser ziman wê, di awayekê de wê, di dema mitrayiyê û di nava kevneşopîya wê de wê weke rengekê şîroveyî ê dervî wê dimenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Li vir berî ku em herina ser çerçoveya têkiliya nava mitrayiyê û zerdeştîyê wê hinek şîroveyên ku wê metran weke bawermendên mitrayî ku wê li ser temenê xwezayî wê bikin û wê ew wî weke 'rêgezêk xwezayî a bo xwe domandinê di ahenge xwe de' ku wê şîrovebikin wê dikarê wê bibîrbikê û wê werênê ser ziman. Di temenekê de wê, li ser temene mitrayî wê bi gotinekê weke 'hmbêzker' re wê ew wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê were şîrovekirin û wê bê hanîn li ser

ziman. Wê di awayekê de wê, di hinek şîrove û rengên şîroveyî de wê, mitra wê, di renekê rêgezî ku ew di hemû hebûnên xwezayî de hebê wê, bi wê re wê, di renekê de wê were şîrovekirin û wê were hanîn li ser ziman. Mitrayî wê weke rêgeza xwe domandinê ku ew di nava malbatê de bê, herêmê de bê aşîrê de bê û ankû tişteke din ê xwezayî de bê wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Weki din wê li ser temenê domandina rêgeza jîyane mirov de wê, bê ser ziman. Di dewama wê de wê hemû zindiyên bi nava xwezayî şînayî û hwd re jî wê were hanîn li ser ziman. Wê di her sahfaya jîyane rojane û kirinên wê de wê weke ew hebê wê jê were bahskirin û wê were hanîn li ser ziman.

Di awayekê de wê, dema ku wê bahsa mitrayî wê were kirin wê di wê temenê de wê di temenekê deist de wê, bi awayekê yazdanî ku ew hêzên xwe di nava jîyanê de bi her tiştê re dikarê parvebikê û di wê temenê de wê ew heya wê were ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê li ser temenekê jîyanî û aktivitiya wê re wê, bi wê rengê wê were dîtin. Mitrayî wê di aslê xwe de wê, di renekê de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di aslê xwe de wê, mijare mitrayî û şîrovekirinên wî yên bi wê rengê wê, di awayekê de wê di nava mitrayîyan de wê bê temenê gihiştina şîroveyên cihê.

Di awayekê de wê minaq wê di nava mitrayîyê de wê kevneşopîya rijandina xwûnê li ser axê weke ya ga û ku ew xwûn di axê re herê wê, weke çavkaniya jîyanê û vejinkirin û zindîkirina wê di renekê de wê bi wê re wê were ser ziman. Di aslê xwe de wê şîroveyên ku wê di wê temenê de wê bi xwûna gayê dihê gûharandin re wê were kirin wê di temenekê de wê di çerçoveya hebûna jîyanê û domandina wê ya bi rêgezî û di ahenge xwe de ku ew dibê re wê, di wê rengê de wê werê hanîn li ser ziman.

Minaq di 'mîhr yest'ê de wê, dema ku wê têtikiliyên nava jîyanê wê di her pêvajoyên wê û demên wê de wê, bi têtînek ahdî û ankû peymanî û hwd re wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de ew şîroveyên ku ew dihên kirin wê di renekê de wê bi pêjna mitra re wê bên hevyeckirin. Li ser wê temenê wê, mitra wê weke rêgezek giştî ku ew têtikiliyên civakî û nava hemû mirovan di her demê de bi temenekê pîroz li hev dihûnê wê, li lê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê weke temen û çerçoveyek fahmkirinê wê were hanîn li ser ziman.

Di awayekê din de jî wê hinek şîroveyên ku wê di dewama wê de wê li ser mitra re wê werina kiriin wê li ser temen û awayê têtikiliya wî ya bi yazdanî re bê. di avêsta de wê di awayekê de ku wê bahsa têtikiliya

navendî wê were kirin wê weke 'têkiliya bi mazda re' wê di rengekê de wê were ser ziman û wê di wê temenê de wê hertimî li bin mazda wê were ser ziman. Di wê temenê de wê ev gotina mazda a avêstayî û ya yazdanî a mitrayî wê di rengekê de wê weke ku wê di dîmenekê de wê, weke di hevîyekiyekê de wê were şîrovekirin wê bi xwe re wê weke ku wê dîmenekê wê bide mirov.

Di wê temenê de wê di nava kosmolojiya mitrayî de wê mitra wê weke 'parastvanê wê peymanê a nava mirovan' wê, di awayekê de wê, were pênamekirin û wê li ser wê temenê re wê têkiliya wî ya bi yazdanî re wê were danîn.

Di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa mitra wê were kirin wê gelek şîroveyên cihê wê were dîtin. Minaq wê, di nava bawermendên mitrayî de wê, dema ku wê bahsa mitra wê were kirin wê weke li ser arabokê rûniştî û du ga araboka wî dikişênina bi ber jor ve ku wê were tefsirkirin ev tefsirkirin û rengê wê, piştî wê di rengekê de wê, ji hinek aliyan ve wê weke di reng û dîmenê weke 'mîtrayê şerwan' re ku wê were ser ziman wê di wê rengê de wê, were ser ziman. Hinek şîroveyên weke araboka wî li ser 'div'an û angra-mainyu re ku ew difirê ew têra xwe dibê ku ew tirsê bide çêkirin û hwd wê, di wê temenê de wê, weke hinek têtînan bi pêjnî ku wê di nava wan de wê bi navê mitra re wê werina ser ziman bin.

Di nava şewayê çanda lîi deverên ku mitra li wê pêşdixê wê çandîni û sawalgerî wê weke ku wê were dîtin wê li pêş ku ew dikeve bê. Wê di wê çerçoveyê de wê şewayekê civatî ê bi girêdanên wê yên bi hev re ku ew dibê wê bi wê re wê were ser ziman. Di nava têtînan bawerîya mitrayî de wê, bahsa korbankirina haspan jî wê di rengekê de wê were kirin û hasp wê li herêmên kurdistanê êmn rojhilat wê hertimî bi awayekê wê bi zêdeyî wê hebin. Di wê temenê de wê, di nava hinek vegotinên li ser wê temenê ê korbankirina haspan de wê bahsa bi kerî bi kerî korbankirina wan jî wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke ku wê were ser ziman wê kirin.

Mitra di awayekê de wê, dema ku wê bahsa wî were kirin wê di awayekê de wê, çendî ku wê pêjna mitra a weke yazdanê şer dikê ku wê bi wî re wê were dîtin jî lê wê di rengê wî û fahmkiirna wî de wî, mirov dikarê ji du aliyan ve wê, di serî de di dewama hev de wê fahmbikê. Di serî de wê du dîmen ku wê di zikhev de wê bijîn wê ji hev derxê û wê fahmbikê. Di dîmenê pêşî de wê çawa wê pêvajoyên pêşî ên mitra wê li ser temenê kirinî û jîyanek bi mirovî û asayî ku wê were ser ziman bê. Ya

piştire wê bi tefsir û pêjnên weke serxwezayî re ku wê bi wî re wê were kirin wê di wê temenê de wê were dîtîn. Lê li vir wê tiştêk wê were dîtîn. Ew jî wê ew bê ku wê dîmenê pêşî ê mitrayî xwezayî wê bandûra wê di temenekê fahmkirina wî ya rasyonâlî û hwd de ku ew li ser temenekê xwezayî ew bê kirin de jî wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Mitra wê dema ku wê bahsa yazdan û ankû **mîhr** bikin wê di rengêkê de wê, weke weke yê pêşî û mazin û ankû herî mazin wê jê were bahskirin. Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê, di serî de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê, di nava zerdeştîyê de wê weke ku wê ew beremberê mazda wê were hanîn û wê, di wê temenê de wê, di rengêkê de wê, jê were bahskirin û wê were hanîn li ser ziman. Mitra wê, weke ku wê were hanîn li ser ziman wê li bin mazda re wê di nava zerdeştîyê de wê, were dîtîn. Ku mazda weke rohiya rojê were pênasekirin wê mitra weke ya heyvê.

Mînaq wê dema ku wê di 'yeşt'ê de wê bahsa têkiliya mazda û mitra wê were kirin wê, ev gotin wê weke gotinek giring wê, derkeve li pêş. "Ahûra mazda ji spitamad zerdeşt re got ku; min hemû merg û çol çêkirin. Min mitra afirand ey spitamad. Ez wî biqasî xwe ku ew ji jêre berg bê kirin û bê pesndan layiq dibînim' re wê werênê ser ziman. Ev gotin wê, di wê de wê weke ku wê mitra wê bê derxistin li asta mazda wê têgînekê jî wê karibê bi xwe re bide me. Lê di wê dema ku mirov wê hinekî li wê dihizirê wê dikarê wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê ji aliyekê din ê darazî ve jî wê, weke 'mitra wê berê hingê wê çawa wê ji aliyê yazdanê xwe ve wê bê mazinkirin wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê li ser qadr û hêjadayinê û hwd re wê, di wê temenê de wê ew wê, karibê were fahmkirin. Li yeşt'ê de wê gotinên weke 'em ji mitra re bergê dîkin' ku wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê, di renga de wê têgînekê wê bi xwe re wê werênina ser ziman.

Di nava têgîna teolojikî a avêsta de wê, dema ku wê bahsa mitra wê were kirin wê di wê temenê de wê li ser hertimî bi têkiliya mazda re wê were hanîn li ser ziman. Di wê de wê, weke ku wê mazda wê, weke afrînerê ku wê 'deh hezar çav û gûh wê bide mitra ku wê ew bê' wê ji jê wê di wê temenê de wê were bahskirin. Li ser wê temenê wê di rengêkê de wê, di wê temenê de wê li ser temenê afirandinê wê mitra wê li bin mazda re wê were ser ziman û wê weke mihtacê wî bê wê di wê temenê de wê were hanîn li ser ziman. Wê weke ku wê di 'binetera niyayîş'ê de wê were ser ziman wê têkiliya mitra û rojê wê di wê de wê, were ser

ziman û wê, bi têngîna ´roja bi rohnî´ de wê, bi wê re wê, di renekê de wê werênê ser ziman. Di têngîna teolojîkî a avestayî de jî wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê di temenekê wê di dewama wê de ku wê çawa wê bergê ji mitra re wê di dema rojê a piştî dema sibehê wê were kirin wê li ser wê were sekin in.

Dema ku wê bahsa mitra wê were kirin wê weke ku wê di ´yeştê´ de wê were ser ziman wê mitra wê, bi gelek wasifan wê ser ziman û wê di nava jîyanê de ku wê gelek peymanan wê were bi temenkirin û ser ziman. Di dewama wê de wê, weke ku wê were bahskirin ji mitra wê mitra wê wek ´şopdar´, ´peyamnêr´, û ´parastvan´ û hwd wê weke van bi gelek wasifan re wê di wê çerçoveyê de wê di nava jîyanê de wê were ser ziman. Bergkirina ji mitra re wê, di wê temenê de wê, li van wasifên wî bê û wê, mitra wê bi wê re wê weke rêya bi wê gihiştina li mihribanê dilovan. Di yeştê de wê mitra wê weki din wê weke di dîmenekê weke ´yazdanê peymanê´ jî wê di wê temenê de wê were ser ziman. Ew hemû peymanên nava jîyanê bi sazûman dikê û diparêzê. Di wê çerçoveyê de wê, ew wê, bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Di demên medî de wê, dema ku wê bahsa têkiliya mitra û êgir jî wê were ser ziman wê bi gotinên ku wê heta roja me wê di nava kurdan de wê werina ser ziman ên weke ´burza mihr´ û ankû ´koza mihr´ wê, di wê temenê fahmkirina têkiliya mitra û êgir ku mirov fahmbikê re wê, karibê wê werênê ser ziman.

Mitrayî wê di dema xwe de wê, di nava êgir de wê li têngînek hişmendîyê wê bigerihin. Wê di temenê xwe kifşkirinê de wê ew wê bi wê re wê li wê bihizirin. Di aslê xwe de wê dema ku em di nava hizirkirin û hişmendîya mitrayî de kûr dibin wê dibînin ku ew ji ya ku em bi wî re kifşdikin wê zêdetirî wê di temenekê fahmkirin û têngihiştinê de wê bi wî û aligirên wî re wê hebê. Di serî de wê ji du aliyan ve wê pêwîst bê ku mirov li ser wê temenê bi wî û wan re kûr bibê di fahmkirinê de. Yek wê li ser kosmolojiya mitrayî a astronomîkî ku ew nêzî ya roja me di temenekê têngihiştî de wê di wê de wê bi zane û kûr bibin. Gelek kifşkirinên bi gerwêrkî ên di nava rêkadîzê de wê, di nava mitrayîyan de wê ji xwe wê di wê temenê de wê, kifşbikin û wê werênina ser ziman. Wê di wê çerçoveyê de wê têkiliyek bi fahmkirinê a qarakterîkî wê bi wan re wê di wê temenê de wê di nava jîyanê de wê bi wan re wê dênê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê mirov dikarê wê di dewama wê de wê, fahmbikê wê aliyê hişmendîya mitrayî a kosmolojîkî wê di wê temenê de wê bi wê

zêdeyî wê, xwediyê kûrbûnekê bê. Aliyê din jî wê weke ku wê bi zêdeyî wê piştî wê zerdeşt jî wê weke li ser temenekê bi wê rengê wê di wê de wê kûrbibê wê weke di dîmenên weke *vohu manah* û ankû *aka manah* de ku wê di wan de wê bi hizirkirinê û zanîne wê kûr bibê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di nava mitrayîyan de wê hiş wê, weke fektorek ku wê mirov bi wê di nava gerdûnê de wê bi gîyanî wê bi wê re wê serbest bibê û ankû wê weke ku wê bi têgînên di roja me de wê bi wê rengê wê were ser ziman wê mirov wê azad bibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Yanî bi renekê din ê fahmkirinê wê mirov bi wê re wê kifşdikê û wê dikarê wê fahmbikê ku wê, têkiliya hişmendî û azadiyê û ankû serbestiyê wê di wê temenê de wê bi rengê ku ew bi hevdû re dihênin çendî ku mirov di wê de wê, kûr bibê wê bi wê re wê di renekê de wê, werênê ser ziman. Ev wê bi encamî wê weke ku wê di demên girêkî de wê filosofên weke pisagor ku wê werênê ser ziman kesekê ku ew li xwe ne serwer bê wê ne azad bê' û hwd re ku wê bihizirê wê di renekê ku wê taqabûlî wê rengê fahmkirinê wê bikê mirov di nav hizirkirina mitrayî de wê bibîne. Serwerî wê weke xosletekê hişmendiyê a mirov li xwe bixwe bi zanebûnê re wê li lê were lê hizirkirin.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, ev wê, piştî wê, li ser temenekê zanîne û di nava jîyane dînyayî de ku wê ji aliyê kosmolojiyî ê mitrayî wê hinekî xişiqandinekê bi ber jîyane kirinî a dînyayî re wê hinekî din li ser wê temenê wê bide herikandin rengê fahmkirina xwe wê di wê de wê, bi wê rengê wê li ser jîyanê û zanîne û serbestîtiya mirovî re wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Zerdeşt wê, di wê temenê de wê, aliyekê din wê bi felsefeyî wê bê dîtin ku wê hizirbikê û wê nîqaş bikê. Ew jî wê di wê temenê de wê, li ser têgîna têkiliya berpîrsîyarîtiyê û zanîne û di dewama wê de zanîn û berpîrsîyarîtiyê ku wê li ser temenekê bi têgîna azadiyê ve wê girêdayî wê li wê bihizirê re wê, bi wê re wê were dîtin ku mirov wê fahmbikê. Kesekê ku ew ne bi hiş bê wê, çawa wê karibê berpîrsîyarîtiyê wê bêgirtin û ankû wê wusa wê were dîtin? Di wê temenê de wê, hinek hizirkirin wê di wê rengê de wê were kirin. Ji wê rengê wê li ser aqil û zanîne re wê di wê temenê de wê têkiliyek wan ya ku mirov wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê, li ser zanîne û aqilîya hişmendî re wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Zerdeştî wê weke ku mirov wê bi mecûsîyan re wê bibîne wê di wê temenê de wê zanîne wê, di çerçoveyekê de wê, bi zêdeyî wê weke mijarek di wê de a kûrbûnê wê bibînin û wê li ser wê temenê wê, bi aliyên aqilê baş û nebaş re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser

ziman. Ev rewş wê li ser temenkê kosmolojikî, rewîstî û hwd wê, bi awayekê jîyane mirov û ya komî û ankû civakî re wê bê temen û çerçoveyek hizirkirinê. Piştî Zerdeşt re wê di wê temenê de wê bi têgîna tarî û rohnîyê re wê, li ser wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman Manî wê, aliyekî wê yê din bi hizirkirina wî re wê bibê ku ew rewşên weke yên rohnîyê û hwd ew di nava jîyanê de wê weke rewşek fîzîkî a ku ew di temen û çerçoveyek têgînî a fîzîkî de wê fahmbikê re wê, werênê ser ziman. Di mani de wê felsefe wê di wê temenê de wê li ser şîrove û rengên weke bi qatkên rohnîyê û hwd hizirkirin û şeklên salixkirinên wî re wê, zêdetirî wê li ser temenkê xwezayî wê bi çerçoveyekê fîzîkî a fahmkirinê ve wê herê. Ew rengê ku ew tari û rohnîyê bi wê fahmdikê wê dema ku em bi nerîna fîzîkî lê binerê wê bi rehetî wê karibê di mejiyê me de wê têgînê bide çêkirin ku ew weke bi têgînek vejenî li wê dihizirê û ew di wê temenê de wê, li ser wê çerçoveya vejenî re wê têkiliyê bi awayekê elementî ew bi hev re didênê wê fahmbikê.

Li ser wê temenê wê dema ku mirov wê têgîna manîyê a xwezayî wê hilde li dest wê giring bê. Di aslê xwe de wê bi wê têgîna wê ya fîzîkî a xwezayî re ku ew li wê dihizirê wê xwezayê wê li ser temenê wê yê bûjenî-fîzîkî û hwd re wê bi hebûnî wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Ji aliyê ve wê, di awayekê de wê, ji ya ku ew bi bûjenî û fîzîkî heya wê, di rengekê de wê bi ber ya ku ew li wê bihizirê ve wê herê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dema ku em li ser têgîna manî xwezayî û heta ku wê bi wê re wê têgîna wî ya xwûdayî bihizirê wê dîmenekê wê yê pîrr zelal wê weke ku mirov wê pîrr piştî bi felsefeya spînoza re wê bibînê wê di rengekê de wê, bi felsefeya manî re wê, were dîtin. Di wê çerçoveyê de wê Manî di aslê xwe de wê, felsefeya wî ya xwezayî wê, di wê rengê de wê, di dewama wê de wê, derkeve li pêş.

Hebûna xwezayê wê bi têgînên wê yên nava wê û di wê de wê bi temen û çerçoveyek gnostîkî û metafîzîkî ku wê di wê de wê bi ya ku ew heya û ankû li ser ya ku ew heya re wê di wê de wê kûr bibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi xwe re wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, manî wê tiştên ku ew di nava xwezayê de wê hena wê di awayekê de wê, weke 'ji qatkên rohnîyê afirîna' û dibin wê li wê bihizirê û wê werîne ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê weke çavkaniyek bûjenî-fîzîkî wê qatkên rohnîyê wê di nava felsefeya manî de wê di wê temenê de wê derkevina li pêş.

Qatkên rohniyê wê, di awayekê fîzîkî de û ankû bi têgin û teoriya fîzîkê û hwd ku mirov li wê bihizirê wê bi xwe re wê ji aliyekê din ve wê, têtînekê û hizrekê wê ji aliyekê din ve jî wê bide me. Wê weke ku wê hemû tişt ji awayekê ve wê weke ji vejenê diafirê û heya û wê bi wê re wê, qatkên rohniyê wê weke qatkên wê vejenê bin wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, bihizirê wê werênê ser ziman. Li gorî wê têtîna mani wê, feze û ankû gerdûn wê bi hebûnê wê ne bi valahiyekê wê hebê. Wê di wê temenê de wê bi hebûnekê wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare mijare rohniyê wê di nava felsefeya mani de wê weke bi têtînek elementî-fîzîkî û hwd re wê, di rengekê de wê têtînekê wê di wê rengê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê wê bi têtîliya tarî û rohniyê re wê werênê ser ziman wê tariyê wê di wê temenê de wê, di temenekê şenber a fîzîkî weke ya fîzîka bi bûjen weke bedenê, û ankû hebûnê heya wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di wê de jî wê, hebûna rohniyê wê, jîyanê, gîyanê, hişkirinê û hwd wê bi gelek awayên din ên di wê rengê de ku mirov dikarê wan fahmbikê re wê di wê de wê, werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê, mani wê bahsa tari û rohniyê ku ew di nava hev de dijî wê, di wê temenê de wê ji aliyekê din ve jî wê weke ku wê bahsa bi hevdû dijîn jî wê di reng û şewayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîliya nava tariyê û rohniyê wê dikarê wê di çerçoveya hizirkirinê manî de wê, ji çend aliyên ve wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, di dewama wê de wê, di wê temenê de wê, ji aliyê hebûna fîzîkî û bûjenî ve wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ev wê, di awayekê de wê, dema ku wê piştî wî hinekî wêbi têtînek dualiteyî di nava şagirtên wî de wê were lê hizirkirin wê, di şewayekê de wê bi têtîna dualiteya beden û zêhnê re jî wê di wê temenê de wê li ser hebûna bedenê û têtîliya wê ya gîyanê re ku ew di encama wê de dijî û hwd re wê li wê were li wê were lê hizirkirin.

Weki din wê jî mirov dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare rohniyê wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê bi temenekê gnostikî a felsefeyî wê di wê de wê, çerçoveyek fahmkirinê û bi wê kûrbûnê a zêde giring û kûr wê bi xwe re wê di wê temenê de wê weke ku wê biafirênê û wê werênê li holê.

Mijare rohniyê wê, di wê temenê de wê, dema ku mirov wê, li wê dihizirê wê, di nava têtînên maniyî de wê, di renekê darêjkî a fîzîkî û elementî de wê, were dîtî ku wê di awayekê de wê xwe bi fahmkirina wan re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê têtîna xwezayê spinoza wê weke ku wê weke kopîkirina ji awayekê têtîna rohniyê a mani bê wê, dîmenekê wê di wê temenê de wê, xwe di renekê de wê bide me. Ev têtîna rohniyê wê ne tenê wê weke ku wê, di wê temenê de wê, ew wê weke ku ew mirov bi rohniyê dibînê û hwd re wê, bi tenê wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê, di wê çerçoveyê de wê, minaq wê, dema ku wê bahsa tiştê wê bikê ku ew pêşkeve, bijî û ankû di jîyanê de hebê wê, di wê de wê, ew wê di encama qatkên rohniyê de weke ku ew hebê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, têtîna rohniya mani wê, di renekê de wê, bi qatkên wê yên ku ew minaq di şînayiyekê de dibê wê, di wê de wê, bi wê re wê ew bê. Di mirov de wê, bi jîyanê û ankû gîyanê re wê, di renekê de wê di temenê jîyankirin û xwe domandina wê bedenê û hwd re wê bi wê re wê, girtî wê hebê. Di wê temenê de wê, hemû tişt wê di wê temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê weke ku mirov wê dibînê wê bi wê re wê hebê ku mirov wê werênê ser ziman.

Manî wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke ku mirov wê dibînê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, ew wê hebê. di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê werênê ser ziman ku wê mijare rohniyê wê weke çavkaniyek bûyînî aê bi fîzîkî-elementî û hwd re wê, di wê temenê de wê weke ku wê di renekê ku wê taqabûlî wê bikê de wê bi wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin.

Di aslê xwe de wê, ev têtîna mani a bi şîroveyên wî yên li ser rohniyê wê di awayekê de wê pêwîstî bi wê hebê ku mirov wê ji gelek aliyên wê li ser temenê xwezayî û hwd re wê li wê bihizirê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di nava maniyên de wê dema ku wê bahsa xwezayê wê were kirin wê bi hebûna wê ya ku ew heya wê, weke 'xwûdê di wê de dijî' bi hebûnî' û ankû ew hebûna bi fîzîkî û xwezayî heya wê di awayekê de wê, weke çerçoveya wê hebûnê û bûyina wê biafirênê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê, werênê ser ziman. Di wê rengê şîrovekirinê de wê di aslê xwe de wê mani wê, weke ku wê rohniyê wê çavkaniya bûyînê wê bi awayekê elementî wê bide nîşandin û dîyarkirin wê di dewama wê de wê, di nava jîyanê de wê bûyina bi wê re wê, wê di wê temenê de wê bi wê re wê jîyan wê bibê wê di wê temenê

de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Lê di nava têgiha manî de wê ne tenê wê rohani wê weke çavkaniya jîyanê wê were dîtin. Her wusa wê, ji aliyê din ve ê dualiteyî ve ku wê weke ku wê di *pirtûka waazên* wan de wê werê ser ziman de wê, tari jî wê ji xwe wê di awayekê de wê biafirênê û wê, di wê temenê de wê, ew rewşa wê afirandin wê, dema ku mirov wê bi mantiqekê wê li wê bihizirê wê weke ku wê pirr piştê wê weke ku wê bi têgînên kuantumê ên weke Max Blanck wê werênê ser ziman wê bi 'tiştê reş weke çavkaniyek vejenî bibînê' û ankû 'qatkên ji reşîyê' jî wê di wê rengê û awayekê de wê, di awayekê de wê, dîmenekê hizirkirinê wê ji wê aliyê din ve jî wê bi wê re wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve jî wê di wê temenê de wê, bahsa qatkên ji tariyê ku ew bi wan hebûna wê diafirê û hwd re wê, ji wê were bahskirin û wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê li ser wê temenê û bi wê rengê fahmkirinê wê dema ku mirov wê hinekî di zikhev de wê bi wê dihizirê wê çerçoveya têgîna xwezayê a mani wê bi wê re wê di dîmenekê heyî, bi bûjenî û fîzîkî û xwe ji xwe diafirênê û hwd re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, bi gotinên weke di *pirtûka waazan* de ku wê were ser ziman de wê, ji rohaniya ku ew di bedenê de heya wê, çavkaniya wê ya jîyankirinê û xwe domandinê wê hebê wê bi wê re wê li ser temenekê fîzîkî û hwd re wê bi çerçoveyek xwezayê wê li wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têgîna xwezayê a manî wê weke ku wê mirov wê di nava *pirtûka waazan* de wê, bi têgînên wê re wê hinekê li wê dihizirê wê di wê temenê de wê, di renekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê xwediyê wê weke hebûnek ku ew di wê temenê de wê, di çerçoveyek yazdanî a pîroz de wê bibînê û wê werênê ser ziman de wê, bi têgihekê wê xwe bi wê re wê di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin.

Têgîna manî a xwezayî wê, di wê temenê de wê hebûna xwezayî a ku ew heya û afirîya wê, di wê temenê de wê pêşî wê çawa wê pêvajoyên wê yên afirîna wê, li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, bixwezê ku ew li ser temenekê gerdûnî û kosmolojîkî wê bigihijênê temen û çavkaniyek fahmkirinê. Di dewama wê de wê, dema ku ew kir wê, ew xwezayê ku ew afirî wê ew wê bi hebûna wî ya afirî û wê çawa heya û bi çî awayê ew heya wê bibînê û wê herê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di nava xwezayê de wê, ne tenê wê zindiyên ku ew dijîn wê bi têgîna maniyî re wê weke

pîroz û xwedî jîyan wê bidina hanîn li ser ziman wê, her wusa wê bi wê re wê, şînayî jî wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê maniyî wê di wê temenê de wê, li xwezayê wê dihizirin wê tişta ku ew dijî wê parastina wê, di wê temenê de wê weke pêwîstiya nîrxek pîroz wê bi wan re wê di wê temenê de wê were dîtin. Wê dema ku wê, şînayiyekê ku ew bûya xwarin wê ew wê bixwûn jî wê, di wê temenê de wê bi dûaya ku ew wî ew nekiriya, qat nekiriya, ne şikandiya, ne qatandiya û hwd re wê ew wê bikê û wê piştê wê bixwê. Di dewama wê de wê, di temenekê dewrûdayimîtiyê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê hinek hizrên ku mirov wê dixwezî wê fahmbikê wê werênê ser ziman wê hebin. Wê dema ku wê xwarinek xwarin wê xwe berdana piştî wê weke serbest hiştina qatkên rohniyê wê werina ser ziman û wê bi wê re ew qatkên rohniyê ku ew serbest bûn wê hem li aslê xwe wê vegehihin û hem jî wê ji aliyekê din ve jî wê weke temen û çavkaniya jinûve bûyinê û hwd jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê rohni wê di nava xwezayê de wê, dema ku ew li wê bû wê weke temen û çavkaniya xwe dewrûdayimkirina wê jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê were dîtin û fahmkirin.

Maniyî di awayekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê, hebûna xwezayê wê li ser wê temenê wê weke hebûnek bûyî û heyî wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Wê her tiştê ji xwezayê wê weke ji wê rohniya pîroz wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ji aliyekê din ve jî wê, gotinên di pirtûka waazan a manitiyê de wê, gotinên weke taqabûlî têgîn û gotina 'zêhnê rohniyê' ku wê bikin ku mirov wê bi wê re wê, li wê bihizirê wê, xwezayê wê weke xwe bixwe yazdanê xwe bê wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê xweza bi wê û ew bi xwezayê re wê di wê temenê de ku wê çawa wê hev pênasebikin û wê werênina ser ziman wê bi wê re wê, were dîtin ku wê were ser ziman. Di wê rewşê de wê xweza wê, di rengekê de wê, hemû bûyîn û elementên wê yên ku ew wê diafirênin û hwd wê di wê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek dualiteyekê de wê, weke ew ji wê û ji wê ew dibê ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di aslê xwe de wê, têgîna xwe bixwe afirandinê wê, di wê temenê de wê, weke têgînek ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê, xwe di awayekê xwezayî de wê, bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku wê ji

rohniyê wê xwezaya wê biafirê wê ew xwezaya ku ew afirî wê, ew wê, rohnî-gîyane pîroz wê, nimînêrbikê wê, demê wê ew wê bi xwezayê û wê bi wê ya ku ew bûyî û heyî re wê di rengekê de wê were hanîn li ser ziman.

Têgîna xwezayê a manitiyê wê di wê temenê de wê, bi xwe re wê salixbikê û ya ku ew bi xwe re wê salixkir wê bi wê re wê di rengekê de wê hebê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê hebûnê wê bi xwe re û wê bi xwe re wê fahmkirina wê di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê, bikê. Di wê çerçoveyê de wê, mijare xwezaya mani û fahmkirina wê rêya wê di ghiştina têgîn û fahmkirina felsefeya wî ya rohniyê ku ew weke çavkaniya wê dibînê re derbas bibê. Wê bi wê re wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mani di wê rengê de wê, dema ku mirov wê hinekî li wî û felsefeya wî ya xwezayê dihizirê wê, di wê temenê de wê, di nava têkiliya xwezayê û rohniyê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê, li ser temenê bûyin û afirînê û hwd re wê, were fahmkirin. Di mijare fahmkirina hebûnê de wê, ew wê bi wê re wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Maniyî wê, ji wê aliyê ve wê, dema ku mirov li têgîna wan a xwezayî dihizirê mirov wê, weke hebûnek ku ew bi wê rohniyê dijî, divejê û heya û hwd re wê dikarê wê fahmbikê. Lê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di nava xwezayê de wê gelek reng û awayên ku ew di wê de diafirin wê hebin. Ew jî wê ji aliyekê ve wê her reng û awa ku wê weke rewşên tîrbûna rohniyê û hwd re wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Lê dema ku ew li dînyayê dibê wê demê wê ji dînyayê wê aliyê tariyê ku wê weke ku wê maniyî wê werênina ser ziman ê bedenî, fizîkî, bûjenî û hwd wê, di wê temenê de wê ji wê ku wê biafirê wê di wê de wê, bi girtîna rohniyê re wê, ew wê, êdî wê bi wê re wê bibê û wê bigihê çerçove û temenekê jîyankirinê ê bi xwe re. Di wê temenê de wê bi wê re wê ew wê werênê ser ziman.

Têgîna xwezayê a mani wê dema ku mirov wê hinekî li wê dihizirê û wê di wê de wê li ser têgîna wî ya rohniyê re di wê de wê kûr dibê wê gelek aliyên wê yên ku ew bi wê re werina fahmkirin û werina ser ziman wê bi wê re wê werina dîtin û wê werina ser ziman wê werina kifşkirin. Ev jî wê weke aliyna ku mirov wan di wê temenê de wan kifşbikê û werênê ser ziman bê. Wê dema ku wê maniyî wê bahsa 'qatka rohniyê' wê bikin wê di wê temenê de wê weke ku wê bahsa tiştê ku mirov wê dikarê wê bidest bigirê wê ji wê bahs bikin wê were ser ziman. Di wê

rengê de wê ew hebûna ku ew bi xwezaye dervî me re ew diafirê wê, di awayekê de wê, weke ku ew ji wê gihiştîya û hatiya li laş û ankû bedenê wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Maniyî wê di wê rewşê de wê, rewşa xwezayê wê, bi çavkaniyên wê re wê li wê bihizirin û wê weke hebûnna ku ew bi hevdu re dijîn re wê werênina ser ziman. Li gorî maniyên wê di her hebûnê de wê gelek hebûn wê hebin. Di wê temenê de wê bi têngîna xwe ya xwezayî wê xwediyê têngihiştinek hevgirtî a xwezayî bin. Di hundurê bedenê, bebûnekê û hwd de wê levgihiştina li hev a rohnîyê wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê dikarê wê bi têngîna *gelekê* re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ew gelek tîrîtîyekê di bedenê de diafirênê û bi wê re wê, awayên wê yên ku ew bi wê biafirê wê, bi wê re wê, biafirênê. Minaq wê di laş de hebûna xwûnê wê, weke têkiliya rohnîyê û tîrîtîya wê re wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di awayekê din de jî wê, dema ku wê şînbûnek bi nebetî û ankû şînayîyî wê bibê wê weke ku ew di wê tariyê û ankû reşîyê de wê hebûna qatka rohnîyê ku ew ji nava wê xwe dide dîyarkirin wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê qatka rohnîyê wê di wê de wê, xwe bi rêya şênayîyê wê bibê. Wê di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê li şînayîyan wê bihizirin wê di wan de wê li ser wê qatka rohnîyê re wê di wê şînayîyê de wê weke hebûna jîyanekê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin. Ber vê yekê wê di nava xwezaye xwe xwe de wê pirr zêde wê, xwediyê rêz û hûrmetek mazin ji xwezaye dora xwe re wê bidina nîşandin. Wê di temen û nêzîkatîyek parastiner de wê, li wê bihizirin û wê bixwezirin ku ew wê werênina ser ziman. Di wê rengê de wê, di nava hewldana fahmkirina xwezaye li hewirdora xwe de bin.

Di nava têngîna maniyî de wê, dema ku wê bahsa afirandina hebûnê û ankû mirov wê were kirin wê li ser wê temenê wê bê goitn ku wê ew di nava dûnya tariyê de wê bibê û wê, di wê temenê de wê bi wê ve wê girêdayî bi sînor bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku wê bahsa girêdanên mirov, bendên mirov û hwd wê were kirin wê li ser wê temenê re w, di rengê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, were kirin.

Di nava xwezayê de wê, dema ku wê bahsa wê, hebûna heyî û ankû diafirê wê were kirin wê, di wê de wê, bi rohnîya *di dê de* wê, di rengê de wê, were lê hizirkirin û wê, bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê bahsa têngîna mani a xwezayê wê bikê wê, di rengê de mirov dibînê ku wê li ser temenekê hebûnê û bûyinê

wê, bi wê re wê, were ser ziman. Lê di wê awayekê de ku wê rohani wê, di awayekê wê weke yazdanî û bi pîrozî wê were lê hizirkirin û tefkirkiirn wê dema ku wê, ew ji wê were û bibê wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, karibê bi hesanî were fahmkirin ku wê li lê wê were lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê maniyî, di dewama wê de wê bi wê re wê, xwezayî wê weke aliyekê ku ew aliyê din ê rûhanî wê bi wê re wê şenberîyekê wê bistênê û hwd re jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di aslê xwe de wê di xwezayê de wê bi wê re wê, li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di aslê xwe de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di renekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Di mijare xwezayê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi wê re were lê hizirkirin. Maniti wê di wê temenê de wê xwediyê wê, weke aliyekê ku ew bi wê re şenber dibê û dikarê were derkkirin jî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, mijare xwezayê wê bi wê re wê weke aliyekê ku wê weke ku wê têngîna rohnîyê wê bi wê re wê bigihijê li bedenê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ev wê, di nava têngîna maniyî de wê, bi awayekê xwezayî ê fahmkirinê wê, werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê dema ku wê bahsa tiştên ku ew diafirin û afirîna li jîyanê û di nava xwezayê û hwd de wê, weke nîşanaka wê hebûnê wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê werêninê ser ziman. Di nava jîyanê de wê hebûna zindiyî wê di wê temenê de wê, bi aliyê rohnîyê ku wê bi gîyanê re wê xwe bide dîyarkirin wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman.

Di mijare hebûnê û fahmkirina wê de wê, di wê temenê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman ku wê bi awayekê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Maniyî wê her çar elementên ku ew li dînyayê wê bi wê re wê hebûn wê biafirê wê bi wê re wê, afirandin wê êdî wê bibê. Ji wê aliyê ve wê, li ser wê temenê wê, afirandin wê, ji aliyê dînyewîtîyê ve wê were pênasekirin û ser ziman. Di dewama wê de wê, di awayekê de wê, weke bi destê 'ya xirab' wê were afirandin. Lê di dewama wê de wê jî dikarê wê werênê ser ziman ku wê, dema ku wê, afirandin wê bibê wê, di dîmenekê de wê, weke tevlihevbûna elementan

û bi wê re wê di navketina ya rohniyê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê, dikarê wê werênê ser ziman.

Rohni wê, di wê temenê de wê, weke ali û elementekê ku wê di wê temenê de wê, di nava wan elementên tevlihevbûyî de wê, bibê û wê bi wan re wê di hebûnê de wê bijî bê. Di jîyane ku ew li dûnyayê diafirê de wê bi wan elementan wê bibê û wê di wê de wê, rohni wê weke ku wê 'were ragirtin' û ankû wê were 'dilgirtin' û hwd re wê, bi rengê de wê li wê bihizirê û wê werênê hanîn li ser ziman. Lê ew rohni wê, di wê afirandinê û hwd de wê temenê jîyanê wê bi elementî wê li gorî maniyî wê biafirênê. Wê dema ku wê bahsa xilasiyê wê were kirin wê di wê temenê de wê li ser wê temenê re wê bahsa wê were kirin. Di awayekê kosmolojikî de ku wê, bahsa wê were kirin wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were ser ziman. Lê ev aliyê bi têngîna xilasiyê wê, ji aliyekê din ve jî wê bi zanîn û hiş û hewldanên xwe azadkirinê ji xûy, zêhn, rewşên weke bi azwariyê û girêdana bi wan û hwd re wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, weke ku mirov wê dibînê wê têngîna xwezayî wê di nava maniyê de wê weke çerçoveyek hizirkirinê a bi hebûnê ve girêdayî wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, mani wê, dema ku wê dualiteya nava tari û rohniyê wê li wê bihizirê wê weke ku mirov wê dibînê wê, bi jîyanê û jîyane li dûnyê re wê bi xwezayî û bi rohniyê re bûyîna wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, rohni wê, bi wê re wê di zikhev de wê bijî. Li ser wê re wê, bi wê re wê li wê bihizirê.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare rohniyê û tariyê ku em hinekî li ser têngîna xwezayê û rohniyê re di çerçoveya têngîna mani de empatiyekê li wê bikin û wê fahmbikin wê, bi wê re wê, ji aliyna din ve jî wê weke temen û çerçoveyek hizirkirinê a giring wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê, xweza wê, di wê çerçoveye de wê bi hebûna wê ya bi elementên weke avê, ba û agir re ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, di dewama wê de wê, ev wê, bi gelek dîmenên din jî wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Weki din wê, ev çar element wê, di awayekê de wê, bi elementa rohniyê re wê, dema ku ew tevlihev dibin wê bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Li dûnyê û bûyîna hebûnê û bi wê re jîyanê wê di wê temenê de wê, bi wê tevlihevbûnê re wê weke ku wê bê ser ziman wê bibê. Wê li ser wê temenê de wê, şîroveyên xwe yên ku ew di wê temenê de wê bi temen

bikê wê werênê ser ziman. Mani wê, di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê zimanekê teorikî û zelal wê di şenberîyekê de wê bikarbênê. Li ser wê re wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Ev aliyên maniyê ên bi çerçoveya têgîna xwezayê wê fahmkirina wan wê giring bê. Ber ku wê, berî wî bi mitra û zerdeşt û piştî wî bi mezdek re jî wê weke temenekê hizirkirinê wê hebê û wê di wê çerçoveyê de wê li wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, di çerçoveya fahmkirina hizrên maniyê ên bi xwezayê re wê, di wê rengê de wê, di temenekê fahmkirinê ê giring re wê bi wê re wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin.

Di nava xwezayê de wê, hizirkirina li hebûnê wê, di wê rengê de wê bi maniyê re wê bibê. Maniyê wê, di dema ku ew dihizirê wê têgîna rohniyê wê weke element û çerçoveyek fenomenolojikî a ku ew di wê de kûrbibê û bi wê re bigihijê temen û çerçoveyên fahmkirinê. Ber vê yekê wê gotina rohniyê a mani wê, di renekê şenber û elementî de wê, dikarê li ser temenekê felsefeyî û fîzîkî û hwd de wê, bi gelek aliyên re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare rohniyê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di serî de wê di çerçoveya maniyê de wê, dikarê wê ji du aliyên ve wê, werênê ser ziman. Yek wê weke çavkaniya jîyanê wê were dîtîn û du wê, weke aliyekê ku wê bi wê re wê, jîyankirin û gîyan wê biafirê û wê gîyan wê bi jîyan bibê wê li wê bihizirê.

Di awayekê de wê, dema ku wê mirov li hizrên mani dihizirê wê pergale wî ya hizirkirinê wê di wê temenê de wê di temenekê şêwayê de wê, çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê dibînê. Wekî din wê, di wê çerçoveya xwezayê de wê, li jîyanê û bûyina wê bihizirê. Di wê temenê de wê, ji aliyê kirinê ve wê, çawa wê jinkirin wê bi wê re wê bi awayekê giring wê li wê bihizirê û wê, ji aliyê din ê duyem ve wê ji aliyê fahmkirinê ve wê, çawa wê were fahmkirin û hwd wê bi wê re wê, di renekê de wê, bi wê re wê, were hildan li dest. Du wê rengê de wê salixkirinên li ser xwezayê re wê, di awayekê de wê, piştê wê, di nava jîyanê de wê bi mirov re wê, werê li wan hizirkirin. Mirov li gorî mani wê bi rohniyê dijî. Wê di hebûnê de wê bi wê re wê jîyan wê hebê. Di xwezayê de wê, bi şînayî û hemû bûyinên zindî re wê ew wê bibê. Wê dema ku em xwarinekê jî dixwûn em bi wê rohniyê weke ku em xwe têr dikin û bi wê re em dijîn. Di wê temenê de wê, dema ku ev aliyê têgînî ê maniyê wê, bi çerçoveya têgîna şînayîyan re wê li wê bihizirê wê,

bi hesanî wê ji wê were fahmkirin ku wê weke ku wê mani wê rohnîyê wê bi hebûnek vejenî a ku ew bi wê re wê, diafirê li ser temenekê fîzîkî bi wê dihizirê wê bi wê re wê fahmbîkê.

Mijare şenberkirinê wê di wê temenê de wê, di awa û rengêkê din de wê bi wê re wê, derkeve li pêş. Mijare şenberkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê, di nava xwezayê de wê, bi wê re wê, bi tişt a ku ew heya wê, bi wê re wê, çawa wê bê jînkirin wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Li dînyayê hebûna yazdanî ku wê li wê were lê hizirkirin wê bi hebûna rohnîyê re ku ew li dînyê heya wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, heta ku ew rohni li dînyê hebê wê, weke ku ew li wê li gorî manî wê ew jî wê li dînyayê wê hebê. Di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengêkê de wê bi wê bihizirê.

Têgîna rohnîyê wê, di wê çerçoveyê de wê bi kombînasyon a xwe re wê weke ku wê were dîtin ku ew li wê dihizirê wê hebê. Li ser temen û çerçoveyek kombînasyonî wê herê. Li gorî manî wê, rohni wê, di wê temenê de wê, dema ku ew li dînyayê heya wê bi wê re wê, ew bi wê re wê ji aliyekî din ve jî wê, temenekê fahmkirinê wê bi afirênê ku ew li wê dihizirê. Ew jî wê, rohni wê weke rêyek têkiliyê danînê bi cewherê re jî wê were dîtin û wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Di felsefeya mani de wê her tişt wê li aslê xwe wê vegeirihê wê hebê û wê, di wê temenê de wê li gorî wê mantiqê wê, rohni jî wê dema ku ew serbest û azad bû wê li rastî û aslê xwe de wê vegeirihê û wê herê.

Mezdekî wê dema ku wê di dewama wê de bi wan re mirov gotinekê werênê ser ziman ew wê li ser wê temenê wê çawa wê, li rastiye vegeirihê wê, bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê bixwezin bihizirin. Gotinên mezdek ên di rengê weke 'li rastiye wergerin û ankû li xwe werrgerin û hwd wê, di wê temenê de wê, weke gotinna ku mirov dikarê li wan bihizirê û werênê ser ziman bin.

Ber vê yekê, wê di wê temenê de wê, dema ku ew li wê dihizirin wê, bi têgîna tîpan û nepeniya wan û hwd re wê, di wê temenê de wê bi çerçoveyekê wê xwediyê şewa û rengêkê hizirkirinê bê. Di dewama wê de wê, dikarê bi wê re wê fahmbîkê ku wê, mezdekî wê aliyê jîyanê û bi wê re wê çawa wê di ahengekê de wê were jînkirin wê werênê ser ziman. Di temenekê rast û dûrûst de jîyankirin wê weke rêgezê wan a ku ew bi wê re li wê dihizirin û wê çawa wê bi wê re wê, werênina ser ziman bin.

Li ser temenê têgîna xwezayî a maniyî ku mirov li wê dihizirê wê, mezdek wê bi wî re ew wê were dîtin ku ew bi heman têgînê li nava jîyanê, jîyankirinê û hwd re wê bi wê xwezayê wê, çawa wê, bijîn û wê,

bigihijê fahmkirinekê wê li wê bihizirê. Her tiştê di xwezayê wê de wê, bixwezê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Gotina xwezayîya manî a di çerçoveya hewirdorê û hwd de ku ew li wê dihizirê wê di nava têngîna mezdekî de wê, di wê çerçoveyê de wê li ser temenekê bi xwezayîya jîyanê û hwd re wê, li wê bihizirê. Ber vê yekê wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser asayîya jîyanî ku ew dihizirê wê li ser wê çerçoveyê de wê, ku ew ji xwezayê mirov dihê wê bi wê re wê bihizirê. Di felsefeya mezdekî de wê, têngîna xwezayê wê, hinekî wê bi teorikî û felsefeyîya jîyanî a kirinî û jîyanî re wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê, di rengekê hizirkirinê de wê sazûmana wê ya xwezayî wê çawa wê fahmbikê wê ji wê aliyê ve wê bi zêdeyî wê serî wê li wê biwastênê û wê bixwezê bigihijê li têngihîştina wê. Manî wê bi zêdeyî li ser temenekê teorikî û felsefeyî wê ew wê, bi gotin û şîrove bikê. Di nava mezdekiyê de wê, dema ku wê li mirov, jîyane mirov, têkiliyên nava mirov û hwd wê bihizirê wê di wê temenê de wê, têngînek xwezayî a jîyanî wê, di awayekê de wê, weke ku mirov kifşdikê wê bi wî û têngihîştina wî re wê hebê. Di awayekê de wê, weke ku wê, çerçoveya têngîna xwezayîya hewirdorî û hebûnî a li dûnyayê wê mezdekî wê li ser wê temenê wê di nava mirovan têkiliyên mirovan û hwd de wê çawa wê bi wê re wê di temenekê sîyanî û hwd de wê bijîn û wê li gorî wê bijîn û hwd re wê li wê bihizirê. Li ser wê temenê ew dikê ku nirx û qadr bi hêjabûnîya wê re wê kifşdikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, bi felsefeya mezdek re li ser temenê ya mani re wê ji hinek aliyan ve wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê. Mezdek wê ne kesekê ku ew ji destpêkê wê xwe bigihênê hizrekê û wê pêşbixê û wê, bi wê aligiran wê li dora xwe wê bide hev bê. Yan jî wî, weke kesekî ku ew nûka derdikeve û hizrên xwe dihênê ser ziman û li ser wê temenê de wê bal û bertek li lê pêşdikevin bê. Ew temenekê wî yê bi kevneşopî ku ew bi wê dihizirê wê, li ser wê temenê wê hebê. Wê dema ku mirov wan aliyan wê fahmdikê û wê çerçoveya demografiya civakî û hişmendî wê nebînê wê nikaribê wê, bi rastî jî li ser temenekê baş fahmbikê û bide rûnandin.

Li ser temenê wî (mezdek) yê kevneşopîyî ê bi hizirkirinê wê dema ku mirov li lê bihizirê wê kevneşopîya wî ya hizirkirinê wê heta mitra û piştê zerdeşt û manî di dewama wê de wê herê. Di wê temenê de wê, ew wê di rengekê de wê bi wan re wê pergale xwe ya hizirkirinê wê biafirênê. Mezdek wê, aliyê wî yê hizirkirinê wê dema ku em bi yê mani re wê li ser têngîna wî ya xwezayî û hwd re bidina berhev wê, di wê

temenê de wê, maniî wê li ser temenekê xwezayê wê bi felsefeyî ku ew wê çawa wê, bi têtîliya bixwezayê û hwd re wê, werênê ser ziman. Wê di dewama wê de wê mezdek wê li ser temen û çerçoveye hizirkirinê a ku mirov wê dikarê wê di wê temenê wê yê civakî re wê fahmbikê wê re wê derkeve li pêş. Manî tiştê kir wî, çerçoveyek bi sazûmanî a giring ku wê karibê bi çerçoveyek civakî û têtîna wê re wê were bi gotin kirin wî pêşxist. Lê ew ali wê, ji aliyê mezdek ve wê, di reng û awayekê de wê, were pêşxistin. Mezdek di wê temenê de wê, dikarê wê bi wî re wê werênê ser ziman ku wê çawa wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Mezdekî wê li ser wê temenê wê çerçoveya civakê û têtîliyên nava mirovan û hwd wê bi zêdeyî derxistina li pêş wê, li gorî demê û hizirkirina demê wê nû bê. Lê wê, ji aliyekê din ve jî wê, têtînen weke yên 'ummetitîyê' ku wê derkevina li pêş li ser temen û esasê redkirina aliyên civakî û hwd re wê, ev wê ji aliyekê din ve jî wê di demên piştê wê, di temenê hizirkirin û reşkirinên wan de jî wê, di reng û awayekê de wê bibê.

Têtîna civakî û gerdûnî a mezdekiyîyê wê, dema ku mirov wê, di awayekê de wê, li wê dihizirê wê, dibînê ku wê di ahengekê de wê, bi wê re wê were dîtin. Di awa û reng û şewayekê din de jî wê, dema ku wê, bi wê re wê were lê hizirkirin wê, ev wê, di demên piştê wê, karibê wê weke 'zêde giringî dayina dînyawîtiyê û hwd re wê were fahmkirin û wê di wê temenê de wê weke aliyekê xirab wê were pênasekirin. Di wê temenê de wê, di wê demê de wê di hizirkirinê de wê li ser têtîna civaketîyê û ya ummetitîyê çûnûhatinên ku wê bibin wê di wê temenê de wê, karibin bi xwe re encamên nagativ jî bi xwe re werênin.

Lê di wê demê de wê, bi awayekê xwezayî wê, civaketî wê derkeve li pêş û têtîna civaketiyî a mezdekî wê li ser wê temenê bê ku wê, ew ji jor ve newê kifşkirin û ew di xwezaya xwe de ku ew bi wê re wê were lê hizirkirin. Mezdek wê di dema xwe de wê bi awayekê şitt wê rastê wê aliyê wê were. Lê ji aliyekê din ve jî wê, rewşa desthilatdarîyê a ku ew dixwezê her tiştê bikê bin sehêta û ya rengê civaketîya xwezayî ku ew li wê dihizirê wê, di nava hizrên mezdek de wê bi hev re wê, levnekin û wê, di nava nakokiyê de bin. Ber vê yekê ew, li dijî kifşkiriinek ji serî ve a kifşkirinê a li nava jîyane mirov wê, rast nabînê û li dî wê di renekê de wê bisekinê. Ya ku wê, di renekê de wê, di temenê bertekên wî yên li sasanî û hwd de jî bê wê ji aliyekê ve wê ev bê. Lê ji aliyê din ve jî wê, wê, çawa wê, ew wê, werênê ser ziman wê bi teorizekirina temenê wê re

wê li wê were lê hizirkirin. Hizrên mezdek wê di wê temenê de wê, dijberîyê wê li ser temenê desthilatên dixwezên dibin sehêtkin û hwd de wê, bibê. Li ser wê temenê wê, bi awayekê dijpropagandayî ku wê li ser temenê bi gotinên olî re ku wê were kirin re wê bi wî re wê li wê were lê hizirkirin. Mezdek wê di wê xate kevneşopîyê de wê li gorî wê çawa wê were jînkirin li ser temenê keseyet û civakî û hwd wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê, di wê rewşê de wê, teorizekirina aliyê hizirkirina wê kevneşopîyê li ser wê, çerçoveyê û temenê kevneşopîya wê li gorî rengê pêşketina demê wê, weke aliyekê wê yê din ê giring ê demê bi pêşketina wê re jî wê biafirênê. Mezdek weke kesekê pêşdîtî wê, dibînê ku wê, dema civaketîyê û pêşketina wê were. Li ser wê temenê wê, çawa wê, di nava têkiliya ya teybetî û giştî, gelemperî û ne gelemperî, ya gerdûnî û ya negerdûnî û hwd re wê fahmbikê wê li ser wê esasê wê serî li wê biwastênê. Di wê temenê de wê, civaketîya mezdek wê, pêşketî bê û wê, di temenê wekhevîdûbûnê de wê, karibê were fahmkirin. Li ser têgînek bawerîyî ku wê di nava kurdan de wê heta roja me wê, were gotin bi rengê weke 'kesê ku ew bû wê bi rizqê xwe re wê bibê' û ankû 'kesê ku ew bû wê hemû tiştê di baxtê wî de heya wê bi wê bûyîna wî re wê bibê' re wê li wê bihizirê. Ev wê, bi xwe re wê, di wê temenê de wê, mezdek bigihênê regekê hizirkirinê ku mirov dema ku ew bû ew bi rizqê xwe rebûya û ya ku ew bûya bo mirovan hemûya, her mirov wê bi ya xwe wê bijî û yek dest nedênê ser ya yê din û hwd re wê di wê temenê de wê bi têgînek wekhevi wê bihizirê.

Di dewama wê de wê, di wê rengê de wê, di wê temenê de wê li ser têgîna ya weke para mirov a bi wê jîyankirinê û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê bihizirê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, her zindî ku ew bijî wê, xwediyê wê ya ku ew bi wê bijî bê. Ev wê li ser temenekê xwezayî ku mirov wê karibê wê were fahmkirin. Her mirov wê li ser wê temenê wê weke ku ew dihizirê wê xwediyê heman mafê û ya ku ew weke rizq ku ew bi wî re dibê bê. Ber vê yekê wê, ti kesek wê bi ti kesekê ve ne girêdayî bê. Her kesek wê li ser baxtê xwe û xate jîyane xwe ya bi wê bijî. Ew di wê temenê de wê, bixwezê bigihîjê tefkirkirinan.

Di wê temenê de mezdek wê dema ku ew li wê dihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê bihizirê ku wê mirov wê, di nava jîyane de wê, dema ku ew dijî wê, bi wê re wê, her mirov wê weke hev wê xwediyê heman mafê bê. Her jîyan ku ew bû wê, ew mafên wan ên bi jîyankirinê û hwd wê hebin. Li ser wê temenê wê, di regekê de wê weke

aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê, dikarê wê di wê temenê de wê bi wê li wê bihizirê bê.

Mezdekî wê bi wê rengê wê civaketiyek ji kesên wekehev û xwediyê wekehev maf û azadiyê bin wê, li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mafê jîyanê wê, weke ku wê were ser ziman wê di dewama zerdeştîyê de wê maniyî wê, pîroz bibin û wê li ser wê re wê di wê temenê de wê bi wê bihizirin. Di wê temenê de wê ti kesek nikarê mafê kesekê din ê jîyanê ji dest bigirê. Ew wê, weke tiştê ku ew pîr zêde xirab û ti carî û awayê bi mirovatîyî nikaribê were herêkirin û meşrû dîtin û dayin nîşandin.

Li ser wê temenê wê, mezdekî wê mijare mafê jîyanê, nêzîkatîya li hev a bi rûmetkirinê û hwd wê derxina li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wan ê giring wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê, pêşbixin. Mezdekî wê, weke pêvajoyek piştê a li ser temenê maniyê re ku wê pêşkeve wê, bi wê re wê li ser awa û çerçoveya temenê maniyê û civaktîtiya wê re wê, li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Ew civaketîya maniyî ku ew piştî wî heta wê demê gav bi gav pêşketîya û di nava jîyanê de herêm bi herêm pêşketîya wê, pêvajoya tûndûtûjîyên li ser serê wan wê çawa wê ji holê rabikê wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Di dema manî de jî û piştî wî jî wê, aligirên wî û kesên ji wê baweriyê wê, di bin tûndûtûjîyî de wê bimênin û wê, di reng û awayekê de wê, mecbûr bimênin ku ew bi dizî bijîn û ankû ji herêmê li herêmê bi ravin û herin. Ev wê, weke rewşek ku wê piştê jî wê were ser serê wan bê. Piştî mani re wê maniti dawî li wê newê. Vajî wê, zêdetirî wê weke baweriyekê û felsefeyek jîyanî û civakî a bi çerçove wê pêşkeve û wê rengê xwe wê, di nava jîyanê de wê bide dîyarkirin. Heta ku mirov dikarê bêjê ku wê wê di çerçoveyek gerdûnî de wê, weke baweriyek gnostikî û hwd wê pêşkeve. Maniti wê, di dema xwe de wê, di awayekê de wê, di fahmkirina gerdûnî de wê, çawa wê li ser temenekê xwezayî wê kûr bibê wê bi wê re wê, bihizirê û wê têgihîştin û hişmendîya rohnîyê wê ji xwe re wê bingeh û temenê wê hizirkirinê. Ew çerçova wê, piştî mani wê, zêdetirî wê pêşkeve. Wê sazûmana wê ya bawerî û felsefeyî wê biafirê. Lîteratûr û wêjeya wê ya jîyanî, nivîskî û hwd wê biafirê. Di wê temenê de wê pirtûkxaneyên wê yên ku ew li gorî wê hatina nivîsandin wê bi demê re wê, bi gelek pirtûk û berhemên ku ew hatina nivîsîn û naqşkirin wê bibin.

Mezdekî wê di wê temenê de wê dema ku em li ser wê temenê wê fahmbikin wê demê emê zêdetirî û baştirin wê karibin wî û pêşketina wî baş fahmbikin. Bandûra mani ku ew hê di wê demê de wê pirr zêde wê bi zîndî di mejiyê mirovan de bê, wê li gorî xwe wê sasaniyî wê çawa wê pêşîya maniyekê din ê nû ku ew bi wê rengê derkeve wê bigrin wê li ser wê temenê wê dijberîya xwe wê li wan wê bidina dîyarkirin. Heta ku wê hinek gotinên li ser wê temenê wê dema ku wê bi mezdek re wê werina şîrovekirin wê li ser temenê pêşditinê wê bi wî û navê wî re wê werina ser ziman ku ew berî ku ew wê were mizginiya hatina wî wê were û di nava xalkê de wê belav bibê. Ev wê, bê temenê ku wê mezdek wê li ser wê têgihîştin û temenê wê weke 'pêxemberekê' jî ku ew wê were pênasekirin wê bibê. Di dewama wê de wê, kesên ku ew derdikevin jî wê, rastî tûndûtûjîyê wê werin. Tenê di dema xûsrewê yekem de wê, ser sed-hezarî re wê mezdekî wê bicarekê wê werina qatilkirin. Wê piştire wê, di dewama wê de wê ev pêvajo wê bê dayin domandin. Wekî din wê li ser wê temenê wê reşkirina mezdekiyan wê, armancek wê ya din jî wê di wê temenê de wê hebê ku wê, çawa wê ew komkujîyên ku ew hatina hanîn li serê wan wê 'meşrû' wê bèn dayin nîşandin jî bê.

Di aslê xwe de wê mezdekî wê derketina wan li holê wê, dema ku mirov wê temenê wan li wê bihizirê wê, dikarê bi wê bibêjê ku ew wê li ser kevneşopîyekê û vejandina wê re wê, were û wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê li gorî mezdek wê zerdeştîya rastîn wê, di nava gel de wê, bê jinkiriin û wê, di rêveberîyê de wê, nikaribê wê, bi wê rengê wê bibînê. Di nava gel de wê, ji dema zerdeşt heta dema manî û piştire mezdek wê hertimî wê di temenê kevneşopîyek civakî de wê pêşkevin. Manî ew kevneşopî wî bi zêdeyî wî bi felsefe û têgihîştin kir. Lê manî li ser temenekê felsefeyî, aqilê gerdûnî û xwezayê û felsefeya wê re wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, weke têgînek ku wê çawa wê jîyane civakî û ankû kes wê li gorî wê were depêlandin wê di wê temenê de wê bi wê li wê bihizirê. Mezdek wê di wê temenê de wê dema ku mirov li wî bihizirê wê dibînê ku ew bi metodolojikî wê, hinekî din wê di şewayekê cihê de wê, rengê xwe û hizirkirina xwe wê bide dîyarkiriin. Ew wê, di wê temenê de wê, hebûna civakê wê ji xwe re wê bikê temen û wê, mijarên civakî wê bi çerçoveya jîyankirina wê ji binî heta sêrî wê bikê mijare fahmkirinê.

Mezdekî wê, di wê temenê de wê, ew teorizekirin û bi felsefeya kirina ji aliyê mani ve ku wî bi têgihîştina xwe û nêzîkatîyên xwe re li ser temenê epistemolojikî da nîşandin wê mezdek wê felsefeya wê ya civakî

wê, li ser wê temenê û kevneşopîyê re wê bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve wê, mijare mezdek wê di aslê xwe de wê, pirr zêde wê, di temenekê felsefeya civakî de ku mirov bi wê re wê fahmbikê wê li ser wê bisekinê.

Aliyekê din jî wê bi wê re wê, bi mezdek re wê, derkeve li pêş wê ew bê ku ew mijare olê û têkiliya wê ya nava jîyane civakê, têkiliya wê ya bi zanînê û hwd re wê, weke ku wê ji aliyê xwe ve wê, bikê mijare hizirkirinê û wê hinekî jî wê li wê bihizirê. Ya ku wê hinekî jî wê, di wê temenê de wê, bi gotinên weke 'mezdek bawerîya ji holê dirakê' ku wê bi navê wî bi wê rengê wê were ser ziman û bi gotin jî wê di wê temenê de wê ev çerçoveya wî ya hizirkirinê wê hebê.

Di mijare mezdekiyê de wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê mirov dikarê bi wê re li wê bihizirê ku wê di wê çerçoveyê de wê, mijarên civakî, aqilî û bawerî wê, di wê çerçoveye de wê weke ku wê were dîtin wê çerçoveya hizirkirina mezdek wê biafirênê û wê, di wê şêwayê de wê bi wan re wê bidest hizirkirinê wê bikê. Têkiliya bawerîyê û bi wê jîyankirina mirov û wekî din wê zanîn û bawerî wê, di wê temenê de wê li bihizirê.

Weki din wê di wê temenê de wê di aslê xwe de wê gelek aliyên ku mirov dikarê wan li wê bihizirê wê hebin. Mezdek wê di wê demê de wê, rastiya xirabûyî a bi rêveberîya sasanî û kirinên wê yên nebaş re wê bibinê. Ber vê yekê wê, gelek dordor wê dema ku wê wê dema derketina mezdek wê şîrovebikin wê weke encama wê, rewşa xirabûyî a sasanî weke sedemê wê bide nîşandin û wê weke encamekê wê li lê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ev çendî ku wê weke weke aliyekê ku mirov nikaribê wê redbikê jî bê lê mirov nikarê wê bi tememî wê, weke bi çerçoveya derketina mezdek re wê bi sînor bi wê re wê werênê ser ziman. Li vir wê, gelek şîrove wê li ser temenê mezdek ku wê derketina wî weke 'bertekê' wê werênina ser ziman wê bibin. Di dewama wê de wê, bi gotinên 'raperîna mezdekiyan' û hwd re wê pêvajoya wî şîrovebikin û wê werênina ser ziman. Ji wê gotinê wê ew jî wê were fahmkirin ku mezdeki derketina û wan dest bi şerkirîya û piştre desthilata sasanî çûya bi ser wan de û ewqas komkuji hanîna li serê wan. Di wê rengê fahmkirinê de ku ew, ne bi zanebûnî bê, wê ev şîrove wê weke renekê şîroveyî ku wê gelek rastiyên xirab ên sasanî jî wê, di temenê xwe de wê bi veşêrê. Mezdek temenekê wî yê civakî ê cihê wê hebê û wê, ev temenê civakî wê hertimî wê desthilate sasanî wê bi wê re wê, di nava pevçûnê de bê. Minaq mirov dikarê rewşa raperîna kurdên kawûşakanî' mirov dikarê wê

di wê temenê de wê weke minaq bide. Hema bêja wê ji dema manî û derketina wî û heta dema nêzî dema derketina mezdek wê di wê navberê de wê, weke demeka ku wê bi wan û cih bi cih serwerîya wan wê derbas bibê. Li dora 226'an û heta li dora 380'yî mirov dikarê wê dema kawuşakana û li gelek herêmên başûrê kurdistanê û heta rojhilat û bakûrê kurdistanê li herêmemn çolemergê, li başûr berzan, şehrezor û hwd bi serwerîya wan re bahsa wan bikê. Di wê temenê de wê, rewşa maniyên, mezdekiyan, kawûşakaniyan û berî wan bi gelekî heta mitrayî û piştî wan zerdeştîyan jî wê, di wê temenê de wan di xatek kevneşopîyê de fahmbikê û li ser temenekê civakî û gelî wan fahmbikê. Mezdek wê, weke xelege wan ya dawî bê, û wê di dewama mezdekiyan de wê piştî wan ku wê çawa wê heta babekiyan wê ev pêvajoyê wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê, bide domandin.

Di aslê xwe de wê, sedemên ku wê, bê sedema temenê herîşên li mezdekiyan wê hinekî jî wê, bi rewşa kawûşakanan re mirov dikarê wê fahmbikê. Dema ku wê Ardeşêrê yekem wê li dora 224'an piştî zayinê wê, bê ser serê sasanî û wê avabikê wê, di wê demê de wê kawûşakanî wê, herê nekin ku ew di bin desthilatdarîya wî de bi wê rengê weke ku ew dixwezê bijî. Piştî wê, du salên dirêj wê bi şer wê di nava wan de wê derbas bibin. Li dora 226'an wê, di nava kawûşakaniyan û sasanîyan de wê, hevpeymaniyek wê were avakirin û wê kawûşakanî ku wê navenda wê kirmaşan bê wê bi keyeniya kermê wê desthilatdarîya giştî li herêma ji wir heta şehrezor, çolemerg, divin û hwd wê bi gelek deverên din re wê, di bin keyeniya xwe de wê, berbikin û wê, bi wê rengê wê demek kawûşakaniyan a zêr wê, bi wê temenê wê di nava wan de wê li herêma bijî. Ev dem wê, weke demek ku wê maniyî jî wê, di rengekê de wê, derfet û firsendê wê ji xwe re wê bibînin ku ew li gorî ku ew weke ku ew bawer dikin bijîn. Li ser wê temenê wê, heta dema ardêşêrê duyem li dora 380 û wan wê ev dem wê bi wê rengê wê bidomê. Di dewama wê de wê, dema ku wê, mezdek wê êdî wê were wê di dewama wê de wê bahsa serwerî û desthilatdarîyek gerdûnî wê bikê. Di wê temenê de wê tefsîrên ku ew dikê wê, di wê çerçoveyê de wê, şahên sasanî ku ew li herêma wusa zêde ne xwediya hêzek mazin jî di wê demê de wê bitirsênê. Lê tiştê din dibê wê, mezdeki wê, dema ku ew li aligirên xwe dide dîyarkirin ku ew xwûnê bi rijênin pirr zêde li gorî wan gûnah a û nayê herêkirin wê, li ser wê temenê wê sasanî wê weke ku wê hêzekê ji wan wê li hemberî xwe wê nebîne. Di dewama wê de wê êdî wê di wê temenê de wê herem bi herêma wê herê bi ser wan wan de.

Ev rewş wê, piştî wê, weke ku wê were dîtin wê, bi hêrîşên sasaniyan ên li gelek deverên herêmê û bi komkujiyên ku ew dihênina serê xalkên sivil re wê xwe bide dîyarkirin û domandin. Di xeleka dawî de ku wê, weke keyê kawûşakaniyan û ankû keyuşîyan bê, Dumbawand Wisamakan weke keyê wan dawî wê li qasra xwe ya li kirmaşan wê rastî hêrîşê wê were û dihê gotin ku ev keyê kawûşakaniyan ê dawî wê bi kuştina wî re wê dawî li keyeniya kawûşakaniyan wê were hanîn. **Hinek** dîrokzan wê Dumbawand Wisamakan wê weke keyê dawî ê kawûşakaniyan ê dawî wê bibînê û wê bi wê rengê wî werênina ser ziman. Piştî qatilkirina Dumbawand Wisamakan wê maniyî wê weke 'care duyem weke 'serpêhatiya manî' re wê, bi navbikin û wê di wê temenê de wê werênina ser ziman. Ev pêvajo wê, piştî wê, ji aliyê sasaniyan ve wê bi domandina komkujiyên herêm bi herêm ên li ser serê civakên herêmê ên kurdistanî re wê, piştî wê bidomê. Di wê temenê de wê, rewşên ku wê, weke 'rewşên raperina mezdekiyan' ku wê piştî wê were domandin wê, di aslê xwe de wê, di dewama wê de wê, weke rewşa xwe parastinê a ji hêrîşên sasaniyan a di wê temenê de bê. Ji xwe piştî rûxîna keyeniyan kawûşakaniyan wê, demek nû wê bi komkujiyên wê li herêmê wê bi sasanîyan re wê, bidomê. Sasanî wê, piştî wê demê wê ti carî wê, dawî li komkujiyên wê newin. Piştî wê ji kawûşakaniyan heta mezdekiyan û ji mezdekiyan heta babekiyan û ji babekiyan heta dasnîyan wê, ev pêvajoyên komkujiyên wê di dewama hev de wê di rengekê de wê, bibin û wê, bên domandin.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, rewşa mezdekiyan wê, li şûna ku mirov wê weke destpêkekê û ankû dawîyekê wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê weke xelekekê wê werênê ser ziman wê rasttir bê. Di wê çerçoveyê de wê, hingê wê weke ku wê rasttirin wê were fahmkirin. Mezdeki wê, di awayekê de wê, rewşa wan ku wê weke bi deh salan a raperinê wê were bi navkirin wê weke rewşa deh salan a xwe parastinê ji komkujiyên wê dikarê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Ji manîyan û heta mezdekiyan wê, dema kawûşakaniyan wê di awayekê de wê hem di pêşketina wan de û hem jî wê di aramiya li herêmê de wê weke navend bê. Sasanî wê, di wê temenê de wê, dema ku wê hêrîşî herêmê bikin wê bi serê xwe wê nikaribin. Lê wê gelek komên ku ew li ser piştra hasp dihên herêmê weke hunan û hwd wê ji wan wê li dijî wan bi çêkirina hevpeymanîyan bi wan re wê, hêza ku ew diafirênin wê biajona bi ser wan de. Wê di wê temenê de wê, herêm wê, bê weke herêmek ku wê êdî wê şer ji wê dawî li wê newê bê.

Di dewama wê de wê, jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, rewşa kawûşakaniyan wê, ji gelek aliyan ve ku ew hê li bendê zelalkirina wê û hanîna wê ya li ser ziman a wê, dema ku mirov ji wê aliyê ve li wê dinerê wê, weke rewşek navend ji maniyan û mezdekiyan re jî wê, weyneke wê bileyizê. Ya ku wê pêşîya hêrîşan li herêmê bide girtin û wê pêşîya komkujiyên mazin wê ji ser serê wan bide alîkî wê di wê temenê de wê, ev rewşa wan bê.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, ji demên derketina manî û heta li dora derketina mezdek ku wê herêmên weke kirmaşan, şehrezor û hwd wê weke navendna xwandin û pêşketina zêhnî û hişmendî wê weyn bileyizin jî wê di aslê xwe de wê hinekî jî wê di wê temenê de wê, temen û bingihêkê wan bi desthilatîya kawûşakaniyan re wê hebûba. Kawûşakani wê di renekê de wê, dikarê bi wan re werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, dikarê bi wan re wê bibêjê ku ew wê, di aslê xwe de wê weke desthilatdarîyek zêde xort û berfireh bê. Li herêmê wê, dema ku wê, kawûkaşanî wê di bin serkêşî û serokatiya keyuş de wê dest bi şerê desthilatîyê li dijî sasanîyan wê bide wê, ew bê dîtin ku ew xwediyê temenekê xort ê civakî ya. Sasanî wê, tenê çareyê wê bi wî re wê, di levkirinê de wê bibînîn. Wekî din wê di aslê xwe de ew levkirin û çêkirina peymanê wê ji keyûş û kawûşakanîyan zêdetirî wê, bê temenê xwe domandina sasanîyan. Weki din ku kawûşakaniyan ew peyman di wê demê de çenekiriba wê, sasanî wê hingî wê piştire wê dawî li wê hatiba. Lê di wê temenê de wê, ber ku wê di çand û bawerîya wan wê de wê, kuştin wê rast newê dîtin ew wê êdî wê, di her halukarê de wê peymanek bi wê rengê wê li gorî xwe jî wê rast bibînin. Kawûşakanî ji wê aliyê ve ji aliyê bawerî û civakî ve nêzî wê levkirin û peymanê dibin. Lê sasanîyî ji aliyê taqtiqî û bidest xistina firsendê ku ew xwe jinûve bikê hêz û li hev bide li hev ve wê li wê binerê û wê, di wê temenê de wê, ew wê hilde li dest. Ji xwe wê piştî wê demê jî wê, ya ku wê rû bide û ankû pêşveçûnên ku wê rûbidin wê vê rastiyê wê ji gelek aliyan ve wê bi pêvajoya hêrîşên sasanîyan ên piştire û li dijî kawûşakaniyan çêkirina peymana şer bi komên din ên dihên herêmê re jî wê vê rastiyê wê piştrast bikê.

Lê dema kawûşakaniyan ku wê li ser demek weke ya sedsalî re bê wê, weke demek zêde giring a li herêmê ku wê dikarê wê weke navendî wê herê bikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di warê pêşveçûna herêmê û her wusa xwe li hev dana li hev û di wê çerçoveyek bi baweriyên weke yên mani û piştire mezdeki li ser xate zerdeştîyê û hwd re wê, pêşketina wê, rengê pêşveçûnên herêmê wê bide diyarkirin.

Mezdeki wê di wê demê de wê, dikarê bi wan re mirov wê werênê ser ziman ku wê, di awayekê de wê bi zêdeyî wê, xwediyê hebûnek pêşketî bin. Çerçoveya sazûmana hizra mezdekiyan wê dema ku mirov li wê bihizirê wê li ser wê temenê kevneşopîyî wê, di rengekê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê, mijare mezdekiyan wê di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê werênê ser ziman wê li ser çî temenê wê pêşkeve û ankû wê li ser çî temenê û ber çî wê hêriş wê li wan wê bibin wê werênina ser ziman.

Di aslê xwe de wê dema kawûşakaniyan wê weke demek ku wê di wê de wê, hem têkilidarî dema maniyan û pêvajoyên wê yên pêşketinê ên piştre mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman û hem jî têkilidarî dema mezdekiyan ku wê piştre wê pêşkeve û wê çawa û di kîjan kevneşopîyê de wê pêşkeve wê, dikarê bi wê re di temenekê berdewamî a wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Mezdekî wê, di wê temenê de wê, dema ku wê gelek kes wê dema wan şîrovebikin wê bi gotinên weke 'piştî mezdek wê di demek pîr zêde kin de wê pêşkeve û wê bigihijê girseyên mazin.' Ev gotin wê, çendî ku wê rast bê wê aliyekê ve wê, weke ku wê weke têgînek ku ew bi serê xwe û jinûve derketiya û wê were ser ziman jî wê di wê temenê de mirov nikaribê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Bêî kevneşopîya ku ew li ser wê pêşdikeve ku mirov wê ne hilde li dest wê, nikaribê ew li ser temenekê baş were fahmkirin.

Di aslê xwe de wê, çendî ku wê, di çerçoveya dînguya ji taxtkirijna şahê sasanî kawê û hwd re wê were ser ziman di temenê 'raperînekê' de jî wê, wê ev têgîn wê di rengekê de wê, weke aliyekê wê ku ew nikaribê rewşa mezdekiyan vebêjê bê.

Mezdekî wê piştî wê demê wê, di rengekê de wê bi zêdeyî wê pêşkevin û wê, di wê temenê de wê, di nava xwe de wê, weke ku wê çawa wê maniyî wê, ji gelek têgihên weke yên zerdeştî, mitrayî û hwd û pêvajoyên wan ên pêşketinê û firaksiyonên wan ên pêşketî û hwd re wê, hevgiretînekê bi zêhnî û têgîhiştinî wê çêbikê wê, di wê rengê de wê mezdek wê li ser temenekê zanînî û felsefeya wê, bi çerçoveyek epistemolojîkî wê bi heman rengê wê şîroveyek demên berî xwe hemûyan li ser temenekê civake rewîstî û rêgezên wê re wê, di wê temenê de wê bikê. Mezdek wê, di rengekê de wê, derketina wî ya li pêş a pêşî wê li ser zanîna wî ya xort, derkkirina wî têgîhiştî, şahrazabûyina wî ya bi zanîna wî re wê derkeve li pêş.

Di wê temenê de wê dema ku em çerçoveya têgihîştina teorikî a civake hemdem wê li wê bihizirin wê dema mezdek wê hem ji aliyê epistemolojiya civakî ve bê û hem jî ji aliyê pêvajoyên hizirkirinê û ankû felsefeya wê ve wê, di rengekê de wê, li ser van herdû xatan wî dikarî di temenekê xort û têgihîştî de fahmbikê. Felsefeya mani wê weke ku wê bi gotina rohnîyê û felsefeya rohnîyê re wê çawa wê, reng û têgîna wê dîmenekê zêde zelal û xort wê, di dewama xwe de bi filosofên weke suhrewerdî û hwd re wê piştî wê bide dîyarkirin wê bi heman rengê wê ji aliyê mezdek û rengê hizirkirina wî û gotinên wî yên felsefeyî û hwd ve ku mirov li wê bihizirê dikarê nesimî di wê temenê de ku ew wê, felsefeya mezdek a gotin û tîpan û bi hewldanaên gihiştina nepeniya wan û hwd re wê li wê bihizirê û wê, bixwezê ku ew di wê de kûrbibê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê, di dewama wê de wê fahmbikin ku mezdekî wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê, bi felsefeyek gnostikî re wê li hebûnê wê bihizirin û ew dîmenê tiştê bi hebûnê heyî ku ew çerçoveya qalibî û darêjkî dide dîyarkirin wê li gorî ew tenê wê dîmenekê serrûyî bê. Lê cewherê wê û navaroka wê jî wê hebê. Wê dema ku ew tişt wê ji hev hat felişandin wê bi wê re wê çawa wê gûharandinê wê bide çêkirin wê li wê bihizirê. Di wê rengê û awayê de wê, hinek mezdekî wê piştî wê minaqe bûyina zindiyekê ku ew mirov bê û ankû zindiyekê din ê xwezayî bê ku ew çawa dema ku zaroktiya xwe de wê, pirr zêde wê cihê û dîmenekê cihê bi rûdên, piçûkatî û awa û hwd wê bide wê, dema ku ew mazin bû wê ji wê dîmenê wê derbas bibê û wê dîmenekê din wê bi xwe re wê bide wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê pêvajoya gûharîna fîzîkê û hebûnê û hwd wê, di wê temenê de wê, li ser têgînekê wê, di nava mezdekiyan de wê weke ku em di nava maniyan de dibînin wê bibê mijarek zêde giring a li ser wê hizirkirinê.

Di dewama wê de wê aliyekê din jî wê, xwe bide dîyarkirin. Mezdekî wê gelek referansên wan wê hebûn, bûyin û tîp û ankû nîşanakên jîyanî bin ku ew çawa û ber çî hena û çawa mirov dikarê wan fahmbikê û li ser temenekê qarakteristkî mirov çawa dikarê têbigihê û hwd. Di wê rengê de wê, di rengekê de wê, bi wê re wê, li wê bihizirin û wê bixwezî ku ew wê werênina ser ziman. Di nava mezdekiyan de rêzdayina li jîyanê mirov, û jîyane mirovî wê pirr zêde wê hebê. Wê, li ser temenê parastina jîyanê û hwd wê, di rengekê de wê bi wan re wê, xwe di awayekê de wê bidina dîyarkirin. Di wê rengê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê

giring wê werênê ser ziman. mezdeki wê, di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, mikare hizirkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê xwe bi wan re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin. Felsefeya mezdekiyan wê di wê temenê xwezayî de wê çawa wê li ser hebûna jîyanê û jîyankirinê wê bigihijina rastiyê û fahmkirinê wê di wê temenê de wê karibê were fahmkirin û li wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, mijare hebûnê wê, bi çerçoveya jîyanê re wê pêşî wê weke hebûnekê wê bi serê xwe wê hildina li dest û piştê wê li ser temenekê ontolojikî wê bi têkilî û bendên wê yên zêhnî û hişmendî û hwd re wê, li wê bihizirin û wê bixwezin ku ew wê fahmbikin û wê werênina ser ziman.

Di felsefeya mezdek de derketina li pêş rêgezên rewîstî û civaknasî

Gelek dordor wê dema ku wê bahsa mezdek û bi felsefeya wî re derketina li pêş û rêgezên civaknasî re wê, li ser temenê kêmbûn û ankû kirina bandûra olî û hwd re wê fahmbikin û wê di wê temenê de wê hinek şîroveyna wê li ser wî û çerçoveya hizirkiriina wî re wê bikin. Ev têngî wê di aslê xwe de wê, çawa wê were fahmkirin wê hem cihê pîr zêde nîqaşê bê û hem jî wê weke aliyek û nûqtetek ku mirov wê dikarê ji wê bi şîroveyan bigihijê gelek şîroveyan.

Ber vê yekê wê ev nûkte wê, çawa wê were fahmkirin wê, di awayekê de wê, li ser mezdekiyan wê weke nûqtetek ku wê rengê fahmkirina wan û xate pêşketina wan jî wê weke ku wê bixwe re wê bide dîyarkirin wê di dîmenekê de wê were fahmkirin û şîrovekirin.

Çerçoveya felsefeya mezdek de wê, dema ku wê, bahsa wê were kirin wê weke 'bangek civaknasî' û ankû 'şoreşek civaknasî' û hwd jî wê di dewama wê de wê bi wî re wê were hanîn li ser ziman. Mezdek wê hertimî wê di nava hizrên wî de wê weke ku wê gelek kesên ku wî şîrove dikin û wê werênina ser ziman wê li têngîna wî ya aramiya hûndûrîn, aşîtîya navxweyî û dilxweşîya mirovî û pêşketina keseyekê û hwd re wê, bi wê re wê şîrovebikin û wê werênina ser ziman. Ev aliyên ku wê weke ku wê bi têngîhiştina mezdek re wê weke ku wê bèn derxistin li pêş wê weke aliyên a ku wê li ser temenekê civakê, şewayê hişmendî û fahmkirinê, li ser temenekê rewîstî nêzîkatîya li hev û hwd re ku wê bi wan re wê karibê ew were fahmkirin û pênasekirin jî bê.

Mezdek demek ku ew nûka pêşdikeve û wê bi aqil wê were fahmkirin û li ser temenekê rasyonalitya civakî, rewîstî û felsefeyî û hwd re ku wê were fahmkirin wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Aliyên felsefeyîya mezdeki bi realism, rasyonaliya civakî, rewîstî û hwd re wê pêwîst ku ew bi serê xwe weke aliyna ku ew li ser çerçoveya wî ya hizirkirinê û kevneşopîya wê re bi xosletên wê re werina fahmkirin. Wê hingê wê ew li ser wê çerçoveyê wê bi rastiyeke baş û rastinî wê were fahmkirin û mirov wê karibê wî di wê temenê de fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li gorî mezdek wê xwûdê li ser rûyê ardê wê hemû derfet û amûrên ku ew dide çêkirin bi aqilê mirov wê di temenê ku wê çawa wê bi hevbeşî û weke hevdû de wê mirov wê ji wê sûdbigirê û hwd re wê bi wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Weki din wê hinek şîrove wê di wê nûqtayê de wê bi mezdeki re wê werina kirin ku wê dûbendiya ku wê di nava mirovan de wê çêbibê wê hinek kesên ku ew bi zora xwe tahakkûmê wê li ser yê din ên ne bi hêz wê çêbikin re wê ew wekhevi wê were xirakirin û wê di wê temenê de wê, newekhevî û xirabî û nebaşî wê bi wê re wê were kirin. Di wê temenê de wê, mezdek wê di dewama wê de wê tiştên ku wê bina mijar û temenê nefret û nebaşiyê wê pêşniyarîya ku ew bi hevbeşî ji wan sûd were girtin.

Di wê nûqtayê de wê, hinek gotinên mezdek wê bi nêht û ankû niyetek nebaş û ne bi rengekê ku ew dihizirê û di xwezê werênê ser ziman wê bên şîrovekirin bi armanca reşkirin mezdekiyan. Gotinên weke 'mezdek jinekê weke mal hevbeş dibînê' wê di wê temenê de wê werina ser ziman û ev gotin wê dema ku em temenê reşkirina mezdekiyan de wê werênê ser ziman. Lê wê dema ku em çerçoveya kevneşopîya hizirkirinê û felsefeyî a ku mezdek li ser wê dihizirê ku mirov li wê binerê wê, di aslê xwe de wê ev gotin wê bi tememî wê li dijî wê bin û wê, temenê hizirkirinên bi wê rengê ên bi karhanîna gotinan wê nebê. Ber ku wê di wê xate kevneşopîya hizirkirinê de wê ji mitrayî û heta zerdeşt û manî wê, jin wê weke nirxek pîroz wê di çerçoveya bawerîya wan de jî ku wê bê ghişîna li şîroveyên bi baweriyî jî wê bibê. Di nava bawerîya êzdayî de wê, jin wê weke nirxek pîroz wê, di her nûqtayên wê yên hizirkirinê de wê were dîtin û heta ku wê di nava manitîyê de wê weke mamosteyê serek ê li nûqtaya jorin a baweriyê jî wê karibê were û pêşkeve. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di serî de wê werênê ser ziman bê. Mezdeki jî wê dema ku wê bihizirin wê li ser wê kevneşopîyê û di wê temenê de wê li wê bihizirin û wê werênina aser ziman.

Di çerçoveya felsefeya mezdeki de wê dema ku mirov wê bihizirê wê, hinek aliyên giring wê derkevina li pêş ku mirov di nava têgîna wê ya

civakî de wê, li ser temenekê rewîstî û civaknasî bi hev re werênê ser ziman. Mezdek wê, di wê çerçoveyê de wê bihizirê ku ew hin bi hin wê mijarên têgînî ên weke bi têgînên nebaşîyê, xirabiyê, çavbirçîbûnê, êş, tol, nefret û hwd ku wê çawa li ser temenekê xwezayî ê mirovî re wê werênê ser ziman wê li weke ku wê li ser wê re wê bisekinê. Mezdek wê wan aliyan wê bi mirov û hizirkirina mirov ve girêdayî wê li ser temenekê wê werênê ser ziman.

Minaq wê, hinek gotinên weke bi rengê ku 'xwûdê pêşî hemû tişt bo mirovan wek hev çêkir û afirand, dakû wekehev ji wê sûdwegirin. Lê piştê yên bi hêz wê, yên ne bi hêz wê, binzor bikin. Ev jî wê bê sedema xirabî, nebaşî û hwd. Wê di wê temenê de wê, mijarên weke azwerfîyê çavbirçîbûnê û hwd wê, weke têgînna ku wê li ser wê temenê wê mezdek wê di dewama wê de wê li wan bihizirê bê.

Mezdek ji aliyekê din ve jî wê li ser wê bihizirê ku wê çawa wê, mirov wê, li hemberî xirabiyê û nebaşîyê wê bi serkeve. Ew jî li gorî wê di temenekê wekhevi, haqaniyetî û başî de ku mirov bihizirê û mirov xwediyê temen û çerçoveyek hizirkirinê bê. Di wê temenê de mezdek wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, werênê ser ziman. Mezdek di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê bahsa gotina başîyê, haqaniyetê û ankû dadîtîyê, wekheviyê û hwd wê bikê wê, li ser du temenan wê weke ku wê bahsa wê bikê. Yek wê, ji aliyê mirovî û daraza mirov a aliyê hundurê mirov û hwd ve bê. Aliyê din jî ve jî wê ji aliyê dunya ku mirov di wê de dijî ku mirov wê çawa wê di temenekê baş de wê bi wê re wê bijî û wê bi wê re wê empatiyê wê dênî wê, di awayekê de wê li ser wê re wê bihizirê.

Em di wê temenê de wê, dibînin ku mezde wê ji aliyekê ve wê bi zêdeyî wê mijare wekheviyê wê di wê temenê de wê, weke mijarek navendî wê di navaroka hizirkirinên xwe de wê hilde li dest û wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê kirpendin û depependina wekheviya nava mirovan, zayendan, û komên civakî, kesên mazin û piçûk û hwd re wê, di wê temenê de wê, li wê bihizirê. Kesekê mazin wê çendî ku ew pêwîst bê ku ew rêz û hûmet ji jê (wî û ankû wê) re were girtin wê ew kesê mazin jî wê ji yê ji xwe piçûktir re wê hêjkinê û hêjatiyê wê bidiyê. Wê di wê temenê de wê ev wê beremberê hevdû wê werin. Mezdek wê di wê çerçoveyê de wê, têgîna wekheviyê wê, di rengekê de wê, di nava jin û mêrê de jî wê li ser wê temenê wê li wê bihizirê û wê giringiyê bide girêdanên bi hêjkinê, hêjadayinê, binirxdîtinê, gotinên baş û bi watekirinê ji hevkinê û hwd re

wê werênê ser ziman. Ev wê, di wê wê temenê de wê li gorî wî, bendên hêjkirinê û hwd wê di nava mirovan de wê çêbikin. Di dewama wê de wê mirovan wê ji têngin û rewşên weke hêrsbûnê, nefretê û hwd wê dûrbikê.

Di dewama wê de mezdek mirov ku ew jin jî, mêr jî û ankû pîr û zaroyek jî jî ew wan weke wîn û keseyet dibînê û di wê temenê de dixwezê ku ew li wan nêzîkatî bi nirx were kirin. Di wê temenê de wê, weke ku wê çawa wê di felsefeya mani de wê gotina rohnîyê wê weke çavkani û refarans wê derkeve li pêş wê, bi mezdek re wê li ser wê temenê wê gotina başîyê wê, di awayekê de wê derkeve li pêş. Ev wê weke aliyekê wê yê giring wê di rengê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Mezdeki wê ew wê têngîna xwezayê a mani ku ew li wê dihizirê û ankû ya hewirdorê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, li gorî wî ti kesek wê mafê wî nebê ku ew bi zora xwe bê û ankû bi awayekê din bê wê tahakkûma xwe li ser wê çêbikê û wê tenê ji xwe re bibînê û ne hêlê ku ji wî û pê de ti kesekê din ji wê sûdbigirê. Ev wê li gorî mezdek wê ne rast bê. Ber ku mezdek wê her tiştê wê di temenekê xwezayî de ku wê weke ji aliyê yazdan û ankû xwûdê ve bo hemû mirovan bo ku ew bi wê bijîn û li gorî pêwîstîya wan ew hatiya afirandin wê bibînê û wê di wê temenê de wê ew wê werênê ser ziman.

Weki din wê di awayekê de wê mezdek wê, di dema ku ew dihizirê wê di wê temenê de wê mijare hizirkirinê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de mezdek wê, ji aliyekê ve wê, di nava çerçoveya têngîna zawacê de jî wê hinek têngînên wî yên ku mirov wê li ser wan bisekinê wê hebin. Ew di nava têkiliyek bi jin û mêrî de wê birûmetkirinê derdixê li pêş û di çerçoveya wê de wê, dema ku kesek bi yekê re zewicî bê dervî wê bi kesekê din re nekeve têkiliyê wê, di wê temenê de wê, derxê li pêş. Ev wê, di wê temenê de wê, mijare pîrrjinîtyê û ankû kesek bi çend jinan re bikeve têkiliyê ew wê rast nabînê. Ew wê weke xirabûnekê wê dibînê. Ber vê yekê ew wê, di rengekê de wê, li dijî wê bisekinê. Bi gotinek dema hemdem ku em wê nêzîkatîya mezdek wê pênasebikin û bi gotin bikin û wê werênina ser ziman wê, di wê temenê de bê ku ew kesek bi du û ankû zêdetir jinan re bizewicê ew wê rast nabînê û li dijî wê disekinê. Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Weki din wê, mijare weke ya li ser mijare zawacê û ankû bûyîna xwe pîrr jinan wê li ser wê bisekinê. Kesekê xwedî semyan û dewlemend ku

ew wê bikarbênê bibê xwediyê ji jinekê zêdetirî wê ew wê, li gorî wî ne rast bê. Wê li dijî wê bisekinê. Di wê temenê de wê ew wê rast nabîne.

Mezdeki wê, cihêbûna weke di dîmenî a di nava kesê dewlemend û yê ne dewlemend de wê li ser wê bisekinê û wê, di wê temenê de wê, ev wê, weke aliyekê xirab wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, berheviyên ku ew di wê temenê de weke dewlemendî dibin ew di temenê hemûyan de wê, di awayekê de piçûk mazin wê li zorek ku ew hati bikarhanîn wê li wê bihizirê. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê dewlemendiyê wê weke rewşek ku ew rewşa asayî a xwezayî ya civakê di wê temenê de ew xira dikê ji gelek aliyên ve wê, di wê temenê de wê, karibê bi wê rengê li wê bigihijê şewayekê fahmkirinê. Mezdeki di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare dewlemendiyê wê, di wê temenê de mezdek wê ne di bûna xwedî mal û samyanê de lê ew di zanînê, qarakter û rewşên weke yên bi menewî ên têrbûnê û hwd de wê li wê binerê û wê, di wê rengê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Mezdek bixwe wê weke ku wê di nava aligirên wî de wê were gotin ku wê bi serjêr wê were dalaqandin û wê gelek tîr ji kavanê wê lê werina avêtin wê ji jê wê were bahskirin. Di wê temenê de wê, di nava *şahnameyê* de jî wê, di wê rengê de wê ev rengê qatilkirina mezdek wê ji wê were bahskirin. Weke ku wê di nava maniyan de wê têngîna 'baxçeyê rohnîyê' wê di rengekê de wê derkeve li pêş wê, di nava mezdekiyan de wê têngîna 'baxçeyê mirovan' wê beremberê wê di awayekê de wê, derkeve li pêş. Wê dema ku wê bahsa wê rewşa baxçeyê mirovan jî wê were kirin wê rewşa mezdek, jîyan, zanîn, êşkişandin û awayê qatilkirina wî jî wê di nava wê de wê bahsa wê were kirin.

Weki din wê di awayekê din de jî wê mijare mezdekiyê wê di temenekê din ê giring de wê xwe di şewayekê din de jî wê bide dîyarkirin. Ew jî wê li ser hizirkirinên wî re bê. Dema ku wê mezdek wê derkeve wê hin bi hin wê weke demek faodali ku wê pêşkeve û wê derkeve li pêş bê. Wê li gorî wê jî wê, çendî ku wê dema kolederiyê wê dawî li wê were jî lê wê dîsa wê kesekê li ser ku wê xwediyê hemûyê û wê gelek kesên ku ew li ser mal û semyan û ardên çandiniyê û hwd ku wê di destê wan de wê berhev bibin wê di wê temenê de wê li dijî wê bibê xwediyê awayekê. Ya ku wê piştî mezdek wê di rengekê de wê weke bi gotinên bi rengê 'mezdek dijî dewlemendiyê ya', 'mezdek dixwezê malê dewlemendan di nava hemû kesên xizan de parvebikê' û hwd jî wê ji aliyekê ve wê, di wê temenê de wê weke hinek aliyên ku mirov wê di wê temenê de wê, li ser

wê bisekinê û wê fahmbikê bê. Wê, di wê temenê de wê, dema ku ew li rewşa jîyanê dihizirê ku wê kesek wê weke xwediyê hemû tiştê bê û wê, di dewama wê de wê, gelek kes wê di bin gotin û destê wî kesî de wê weke xûlam û hwd wê kar bibin û hwd wê, ev wê, weke rewşek ku wê di mejyê mezdek de wê bê sedema nakokiyên. Ew wê rewşê di temenê ku wê herkesek wê weke hevdû bê de wê bigûharênê û di wê temenê de wê, rewşa weke ya pergalek faodal ku wê di rengekê de wê, li gorî wî dîmenekê ya dema kolederiyê wê bi xwe re wê bide nîşandin ew wê gûharinê û di wê de herkesek weke hev xwediyê mafê û ya ku ew afirandin û berhevkir ew jî weke kesekê ji wê bêpar nemênê. Di wê temenê de wê li wê bihizirê. Mezdeki di wê çerçoveyê de wê, wekheviya ku ew li wê dihizirê wê weke pêvajoyek û rengekê hizirkirinê ku wê bi wê re wê, çawa wê, girseyên di xizmeta kesekê de dixabitin wê, ew wê, bigûharênê wê li ser wê bihizirê û wê di wê temenê de wê gotinên xwe wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, rexneyên mezdek ên di wê temenê de ku ew dikê wê li ser temenekê gelemperî ku mirov dikarê wê werênê ser ziman wê, çawa wê di reng û awayekê de wê, li rewşa pergale giştî a faodali re bin. Wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê dikarê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ya ku wê bi wê li hemberî mezdek wê were şerkirin û wê bi wê re wê bê xwestin ku wê derbeyê li wê bê xistin jî wê, nirxên pergale faodal bê. di wê temenê de wê, rewşa pergalek faodal û di nava wê de mirov çawa dihê dîtin wê li ser wê bisekinê.

Di wê çerçoveyê de wê rexneyên mezdek wê, di temenekê pergali de bin. Ew di wê çerçoveyê de wê, êdî wê zanînê, pêşketinê û pêşketina keseyetê re ew mijarê dixwezê bi temenî fahmbikê û van aliyan bi wê re derxê li pêş. Ji xwe mezdek wê, weke ku ew wê dibînê ku wê çawa wê mirov wê bi awayekê wê bi keseyetîya xwe re wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, êdî wê, li ser wê temenê wê, li ser xwezayîya pêşketina mirov û xate pêşketina mirov a di jîyanê de bihizirê û wê bi wê re wê di wê rengê û awayê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Ber vê yekê wê di nava felsefeya mezdek de wê zanîn, keseyet, mijarên civakî ên weke yên malbatê, têkiliyên nava jin û mêr û hwd wê bi gelek aliyan din re wê, weke mijarna ku mezdek wê di çerçoveya aqilekê civaknasî û felsefeya wê de wê, hilde li dest û wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Encamên ku mezdek bi aqilê digihijê wan wê ne şaş bin. Lê li gorî demê û pîvane wê ya pêşketinê wê li ser wê

re bin. Di awayekê de mezdek wê li pêşîya dema xwe wê di wê rengê de wê weke ku wê bijî. Li ser wê tégîna civakî a mezdeki û çerçoveya wê ya pêşketinê wê piştî mezdek re wê hûrremî wê, kûrbibê û wê di wê çerçoveyê de wê, bixwezê wê aliyên ku wê li gorî wê werênina ser ziman wê bibin. Weke ku wê bi mezdek re wê were dîtî wê gelekî binivîsê û axiftinên wî yên ku wî kirin û wê werina nivîsandin wê bi heman rengê wê bi hûrremî re jî wê were dîtî. Di wê çerçoveyê de wê, çerçoveyek berfireh bi zanînê ku ew hatî pêşxistin û ankû hatî hanîn li ser ziman wê bi wan re di dewama hev de wê were dîtî. Piştî wan çendî ku wê gelek nivîsarên wan wê werina tûnakirin û newin hiştin ku ew bigihijina li roja me jî lê wê, di nava gel de wê bi zêdeyê pêşketina wan û kevneşopîyên wan û bandûra wan û dema wan wê, bi wê hanîna ser ziman re wê, nehêlê ku ew bi tememî wînda bibin.

Mezdeki wê li ser wê temenê wê heta dema babakiyan wê, ev pêvajoya wan wê xwe di rengekê de wê bide domandin. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov xosletên 'raperîna babak' jî ku mirov ji aliyekê ve lê binerê wê ne dûrî yê ya mezdekiyan bê. Heta ku mirov dikarê bêtê ser ziman ku wê weke ku wê di dewama wê de wê jî bê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Heta ku wê piştî mezdekiyan wê dem wê were dema babekiyan wê weke ku wê were dîtî wê demek nû wê bi wan re wê were dîtî ku wê destpêbikê. Di wê çerçoveyek ew kevneşopîyên kurdistanî ku wê di wê temenê de wê di temenê wan tevgerîyan de bê wê, bi hevdû re wê çerçoveyek fahmkirinê wê ji manî û heta kawûşakanîyan û heta mezdek û babekiyan û piştê heta dasniyan wê di dewama hev de wê, di rengekê û xatekê de wê bi derfet bê ku mirov karibê fahmbikê. Weke ku wê çawa wê bi gotina 'raperînê' wê bi mezdekiyan re wê were ser ziman wê bi babekiyan re jî wê were ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, ev gotina 'raperînê' wê di gelek awayan de wê karibê bibê cihê nîqaşê. Ber ku wê, di awayekê de wê gelek rewşên ku ew di çerçoveyê de dihên ser ziman wê karibin dervî wê, bêtê ser ziman. Di awayekê de wê di dema mezdekiyan de wê, çûyina wan bi ser wan de û hewldanên wan ên xwe parastinê wê, weke raperînê wê werina bi navkirin. Heman rewş wê piştî wan bi babekiyan re jî wê, were dîtî. Ji mezdekiyê û heta babekiyê ku mirov wê pêvajoya navber wê fahmbikê wê hûrremîyan re ew navber û xate navberê wê were domandin û fahmkirin. Li ser wê temenê ya ku wê

di aslê xwe de wê temenê babekiyan û pêşketina wan wê çêbikê jî wê hûrremîyên mezdeki bin.

Weke mezdekiyê û berî wê manitiyê û heta zerdeştî û mitrayiyê mirov dikarê li ser heman kevneşopîyê li kurdistanê babekiyan û dasniyan di dewama hev de fahmbikê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, xwediyê heman kevneşopî û çanda civakî bin. Mezdek wê, di wê navberê de wê, cihekî wî yê girîng wê hebê ku mirov wî bi teybetî wê weke zanînek demek nû û ankû demek bûhûrîner a li demên nû fahmbikê û werênê ser ziman bê.

.

.

Çavkanî:

- *Geden, A. S. (15 October 2004). *Select Passages Illustrating Mithraism 1925*. Kessinger Publishing.
- *Ulansey, David (1991). *Origins of the Mithraic Mysteries*. New York, NY: Oxford University Press
- *Beck, Roger (2006). *The Religion of the Mithras cult in the Roman empire*. Great Britain: Oxford University Press
- *Gale, Monica R. (1994): «The Cultural Background», *Myth and Poetry in Lucretius*. Cambridge University Press
- *Jackson, A. V. Williams (1899), *Zoroaster, the prophet of ancient Iran*, New York: Columbia University Press
- *Boyce, Mary (1982), *A History of Zoroastrianism: Volume II: Under the Achaemenians*, BRILL
- *zarathustra, avesta
- *Skjærvø, P. O. (2005). *Introduction to Zoroastrianism*. Harvard University, Cambridge
- * Axwend Mehemed Salih Zengene Beluc(1659/1660), *Kurdgalname*
- *Bevan, A. A. (1930). "Manichaeism". *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Volume VIII. Ed. James Hastings. London
- *Gardner, Iain; Lieu, Samuel N.C. (2004). *Manichaean Texts from the Roman Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- *Boyce, Mary (2001). *Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices*. Psychology Press
- *Crone, Patricia (2012). *The Nativist Prophets of Early Islamic Iran: Rural Revolt and Local Zoroastrianism*. Cambridge University Press
- *H. Gaube(1981): "Mazdak: Historical reality or invention?" In: *Studia Iranica*
- *Yarshater, Ehsan (1983). "Mazdakism". *Cambridge History of Iran: The Seleucid, Parthian and Sasanian periods*. Vol. 2. Cambridge.
- * Esposito, John L. (2003). "Mazdakism". *The Oxford Dictionary of Islam*. New York: Oxford University Press
- * Crone, Patricia (1991). "Kavad's Heresy and Mazdak's Revolt". *Iran: Journal of the British Institute of Persian Studies*.
- *Shaki, Mansour (1978). "The social doctrine of Mazdak in the light of middle Persian evidence". *Archiv Orientální*.

*Algra, Keimpe (1999): «The Beginnings of Cosmology», The Cambridge Companion to Early Greek Philosophy. Cambridge University Press

*Boyce, Mary (1996) [1975], A History of Zoroastrianism: Volume I: The Early Period, BRILL

•
Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2013
Wê bidomê ..